cena 9 din

23. julija 1981

DE

Glasilo Zveze sindikatov Slovenije, glavni urednik: Dušan Gačnik, odgovorna urednica: Majda Žlender

DELAVSKA ENOTNOST

št. 29 – leto XXXX

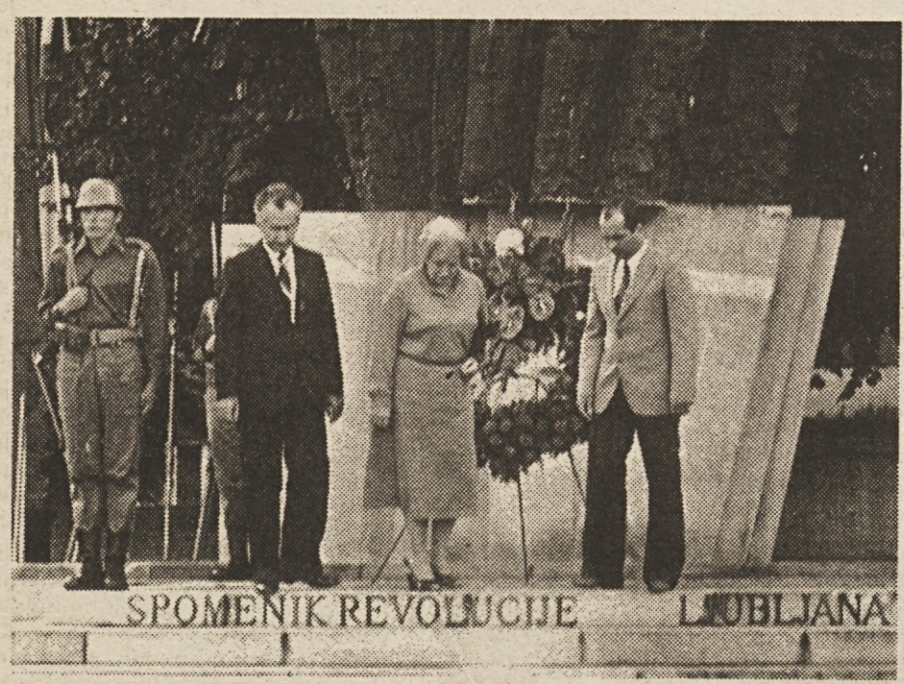

»Zdaj pa prelij se mi pesem v rahel, prerahel dih,
čez gomile zaplavaj, da komaj zgane se travica pomladanja,
in s tiho solzo orosi spomin vseh njih,
ki duša pod tiho jim rušo o svobodi sanja.«

Tako je zapisal Oton Župančič leta 1945 v zadnji kitici svoje pesmi »Osvoboditeljem v pozdrav«. Slovenski narod se je ob 40-letnici vstaje s podobnimi občutki vnovič spomnil svojih junakov. Na sliki: Polaganje venca ZZB NOV Slovenije k spomeniku revolucije. Delegacija ZZB NOV je položila venec tudi na grobnico herojev.

Uniform na proslavi ni manjkalo. Še zlasti pa ne »tiste«, ki je poleg partizanske slovenskemu narodu najbolj pri srcu...

Pogled je še vedno bister, drža strumna...

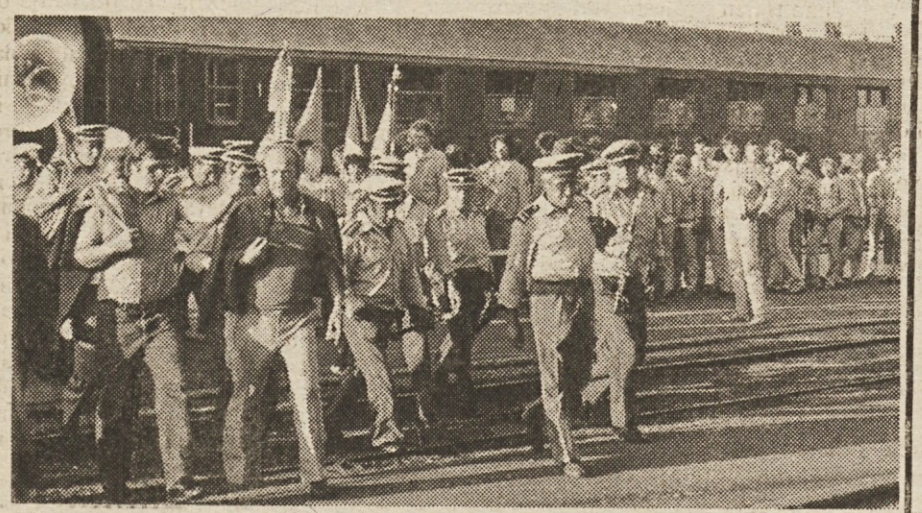

Vlaki so se ustavljali, iz njih pa je stopala številna množica...

Z osrednje proslave ob dnevu vstaje slovenskega naroda in ob odkritju spomenika Edvardu Kardelju

Z mislijo, ki je prehitela čas, je utrl pot prihodnosti

Proslavo 40-letnice vstaje slovenskega naroda smo začeli s slovesnim odkritjem spomenika tovarišu Edvardu Kardelju tu, ob spomeniku revolucije.

Neprecenljiv je njegov delež pri ustvarjanju in utrjevanju nove Jugoslavije

V zgodovini našega naroda ni osebnosti, ki bi v tako kritičnih razdobjih svojega časa toliko prispevala k reševanju njegovih poglavitnih vprašanj, kot je v našem prelomnem času prispeval tovariš Kardelj. Revolucionarna moč njegove ustvarjalne osebnosti in njegovo poznavanje družbenih tokov, protislovij in zakonitosti našega časa sta odločilno pripomogla, da je usodo slovenskega naroda vzel v svoje roke naš delavski razred na čelu s Komunistično partijo, da si je naš narod s svojim narodnoosvobodilnim bojem in s socialistično revolucijo zagotovil svoj nacionalni obstoj in svoboden razvoj ter se enakovredno vključil med najnaprednejše sile, ki v temeljih spreminjajo sodobni svet.

Poleg največje osebnosti naše revolucije in naše zgodovine — tovariša Tita — je ob plejadi velikih revolucionarjev vseh naših narodov in narodnosti posebno častno zapisano v njihovo zgodovino in zgodovino Jugoslavije tudi ime tovariša Kardelja. Zlasti je neprecenljiv in pomemben njegov delež v razvoju socialistične revolucije in socialističnega samoupravljanja, pri ustvarjanju in utrjevanju nove Jugoslavije kot bratske skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Zavest o usodni povezanosti Slovencev z drugimi jugoslovanskimi narodi nas je spremljala ves čas naše zgodovine od prvih začetkov porajanja naše slovenske zavesti. Po zaslugi Komunistične partije je našla svoj polni izraz in veljavo v vstajah jugoslovanskih narodov in narodnosti, katerih 40-letnico praznujemo v tem mesecu. V osvobodilnem boju naših narodov in narodnosti, v času obnove po vojni in pri graditvi naše socialistične samoupravne družbe sta se v težkih preizkušnjah kalila njihovo bratstvo in enotnost in poglabljala njihova enakopravnost, socialistično samoupravljanje pa je postalo razredna vsebina ter družbena in politična osnova njihovega sožitja.

Vsak narod in vsaka narodnost v Jugoslaviji na svoj poseben način doživlja, ustvarja, neguje in razvija to sožitje kot pogoj za svoj obstoj in razvoj ter po svoje prispeva k uresničevanju in poglabljanju tega velikega Titovega življenjskega dela. Tovariš Kardelj se je ob Titu in z njim najbolj poglobil v družbene zakonitosti in materialne pogoje skupnega življenja in razvoja in enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti ter v posebne značilnosti življenja in razvoja vsakega od njih. Z enako zavzetostjo je pomagal v vseh republikah in pokrajinah reševati mnoge probleme med vojno in po njej, zlasti mnoga odločilna vprašanja družbenoekonomskega razvoja in političnega sistema ter uveljavljanja samoupravljanja v mestih in na vasi. Nenadomestljiva je njegova vloga pri reševanju kmečkega vprašanja in socialistične preobrazbe naše vasi. Zato sodi tovariš Kardelj med tiste osebnosti jugoslovanske revolucije in delavskega gibanja, ki uživajo spoštovanje in priznanje povsod v Jugoslaiji.

Dan vstaje slovenskega naroda, katere 40. obletnico danes proslavljamo, se je sistematično pripravljal politično, organizacijsko in vojaško že pred vojno in zlasti po kapitulaciji stare Jugoslavije in razkosanju Slovenije. Ustanovni sestanek Protiimperialistične fronte 27. aprila leta 1941 je odigral odločilno vlogo v političnih pripravah na združevanje množic za oborožen boj. Že na dan napada na Sovjetsko zvezo smo začeli ustanavljati prve partizanske čete. Že takrat smo ustanovili glavno poveljstvo slovenskih partizanskih odredov, CK KPS je že takrat izdal poziv na oboroženo vstajo, Protiimperialistična fronta pa se je preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Tako je 22. julij dan, ko so posamične partizanske akcije v vseh predelih Slovenije začele preraščati v splošno vstajo in ko se je začela na vsem slovenskem ozemlju Osvobodilna fronta z oboroženo akcijo uveljavljati kot politična oblast. Njen vrhovni plenum se je zato zelo kmalu preoblikoval v slovenski narodnoosvobodilni odbor.

Na teh osnovah se je narodnoosvobodilni boj v Sloveniji združil z narodnoosvobodilnim bojem in vstajo drugih narodov in narodnosti Jugoslavije. Na teh osnovah je rastla in se razvijala narodnoosvobodilna vojska Slovenije kot sestavni del narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Osvobajali in branili smo osvobojena ozemlja skladno z odnosom sil in potrebami partizanskega vojskovanja, naučili smo se vojskovati v zaledju sovražnikovih armad, naučili smo se delovati samostojno in iniciativno ter nenehno usklajevati in podrejati naše akcije zahtevam širših nalog. Pridobili smo si izkušnje, da se v naših razmerah lahko narodnoosvobodilni boj in njegove vojaške enote obdržijo in da postanejo praktično neuničljive le, če rastejo v nepretrgani povezanosti z osvobodilnim gibanjem, organiziranim v OF, in če odkrivajo izvirne, njemu ustrezne oblike organiziranja in vojskovanja, pri čemer je tako dosledno vztrajal tovariš Kardelj, takrat in nič manj kasneje pri razvijanju našega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Vsak del domovine dokazuje velik napredek

Ob 40-letnici vstaje lahko s ponosom ugotovimo, da vsak del naše domovine dokazuje, kako se je zboljšalo ▷

Spomenik enemu največjih sinov slovenskega naroda

V imenu predsedstva Republiške konference socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije in odbora za postavitev spomenika Edvardu Kardelju začenjamo osrednjo republiško proslavo dneva vstaje slovenskega naroda z odkritjem spomenika Edvardu Kardelju.

Predsedstvo republiške konference socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije je marca 1979 sklenilo:

»Postavi se spomenik revolucionarju in marksističnemu mislecu Edvardu Kardelju kot zahvala slovenskega naroda za njegov izjemen delež k zmagi narodnoosvobodilne borbe in ljudske revolucije slovenskega in bratskih jugoslovanskih narodov, za graditev samoupravne socialistične družbe in za urejanje novih odnosov med ljudmi in narodi vsega sveta ter za neuvrščeno politiko in mir v svetu«.

Danes izvršujemo to svojo častno zavezo. Spomenik, umetniško delo akademskega kiparja Draga Tršarja, odkrivamo ob praznovanju 40. obletnice vstaje slovenskega naroda, tistega prelomnega zgodovinskega dejanja, ko so se slovenske ljudske množice, združene v Osvobodilni fronti in pod vodstvom Komunistične partije Slovenije, dvignile v oborožen boj proti okupatorju in nastopile zmagovito pot svoje narodne in socialne

Dr. Marjan Brecelj

osvoboditve. Ko združujemo praznovanje dneva vstaje z odkritjem spomenika Edvardu Kardelju-Krištofu, želimo poudariti njegov odločilen delež, ki ga je dal za zmago narodnoosvobodilne borbe in ljudske revolucije.

Ta spomenik odkrivamo enemu največjih sinov slovenskega naroda in vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Bil je buditelj narodne in revolucionarne zavesti najširših ljudskih množic, bil je človek — vizionar, ki se je jasno zavedal, katere poti vodijo človeka in družbo k napredku; bil je na vsej revolucionarni poti najtesnejši Titov soborec, bil je neumoren izvrševalec najodgovornejših nalog v razvoju naše socialistične skupnosti, človek, ki se je ves čas gibal med širokimi horizonti jugoslovanskega in mednarodnega boja delavskega razreda, boja za mir in svobodo vseh narodov sveta in za uresničevanje ideje neuvrščenosti, boja za dostojanstvo človeka. Odkrivamo ga mislecu in prvemu teoretiku samoupravne socialistične družbene ureditve. Spomenik stoji na trgu, ki ga je Ljubljana-mesto heroj, posvetilo spominu zmagovite narodnoosvobodilne borbe in ljudske revolucije, stoji ob veličastnem spomeniku revolucije in v najbližji soseščini grobnice herojev.

Ta spomenik naj nas spodbuja k zvestobi njegove misli, k iskanju pomoči iz zakladnice te njegove vedno žive in po napredku težeče misli, saj bomo tudi v prihodnje na naši razvojni poti potrebovali tako pomoč. Naj bo oddolžitev njegovemu spominu, ki je izražena s postavitvijo tega spomenika, obenem simbol naše lastne poti v socializem, za zgraditev socialistične samoupravne družbe, poti, za katero gre prav njemu velika zasluga in največja zahvala.

življenje delovnih ljudi, kako se je spremenila njihova izobrazbena in kulturna raven, kako se razmeroma hitro premošča nekdanji prepad in presegajo razlike med mestom in vasjo, kako smo tudi v razvoju materialnih osnov naše družbe dosegli znatne uspehe v spremljanju napredka v svetu, kar postaja vse težja in vse zahtevnejša naloga.

Tovariš Kardelj je leta 1978 v članku »Samoupravljanje in neuvrščenost« pokazal na mednarodni pomen samoupravljanja in neuvrščenosti, ker dajeta odgovor na nasprotja ter dvome ne samo jugoslovanske družbe, temveč sodobnega sveta sploh, posebej v sodobni socialistični praksi in v odnosih med socialističnimi deželami. Tako je Kardelj tudi iz teh mednarodnih razsežnosti osvetlil temeljno družbeno usmerjenost in izkušnjo družbenega razvoja Jugoslavije v zadnjih tridesetih letih, da namreč Jugoslavija lahko rešuje svoje dileme in protislovja samo z doslednim vztrajanjem pri teh temeljnih stališčih in trajnih usmeritvah svojega delovanja.

Tretji kongres samoupravljalcev je upravičeno pokazal na uspehe, dosežene na podlagi socialističnega samoupravljanja, in ni podlegel trenutnim gospodarskim težavam, kot so nekatera centralistično in skupinskolastninsko obremenjena in usmerjena okolja v naši družbi pričakovala. Nasprotno, kritika tretjega kongresa samoupravljalcev je usmerjena na nedoslednost in neodločnost pri izvajanju dogovorjene ekonomske politike in samoupravljanja. Prav tako zahtevajo tudi naloge, ki jih postavlja v svoji resoluciji, doslednost pri uresničevanju samoupravljanja in pri njegovem razvoju.

V preteklih letih smo dosegli novo kakovost v stopnji gospodarskega razvoja, v industrializaciji naše države in pri napredku kmetijske proizvodnje v vse večji družbeni delitvi dela, v vse sodobnejši in zahtevnejši tehnični opremljenosti v vseh panogah in dejavnostih in še posebej v industriji in kmetijstvu, z zmanjševanjem razlikmed razvitimi in nerazvitimi predeli naše države, pa tudi v posameznih republikah in pokrajinah. Znatno smo povečali družbeno produktivnost dela in na tej podlagi tudi občutno zmanjšali socialne razlike zlasti z velikimi uspehi v zaposlovanju v vseh republikah in pokrajinah in še posebej v manj razvitih in na Kosovu: v 30 letih smo vključili v združeno delo več kot 4 milijone delavcev in delovnih ljudi z bistveno višjo kvalifikacijsko strukturo.

Na poti razvoja se nujno pojavljajo tudi ovire in težave, ki jih lahko rešimo

Tako nagel gospodarski in splošni družbeni razvoj pa je nosil s seboj in končno zaostril tudi nekatera protislovja in gospodarske težave, ki jih moramo reševati prav sedaj z vso odločnostjo in doslednostjo. Predsedstvo SFRJ je že na III. kongresu samoupravljalcev ob sklepih tega kongresa in v zvezi z nalogami srednjeročnega družbenega plana opozorilo na neposredne naloge, katerim moramo v sedanjem trenutku nameniti vse naše sile, da bi spremenili neustrezna gospodarska gibanja, ki ogrožajo dosežene uspehe, in da bi zagotovili pogoje za uresničitev temeljnih ciljev skupne ekonomske politike in družbenega razvoja Jugoslavije.

Popoln uspeh teh široko zastavljenih naporov in ukrepov zahteva, da v naši ekonomski politiki oziroma v njeni praksi dokončno obračunamo z eno njenih osnovnih slabosti. Obračunati moramo s politiko samozadovoljnega zapiranja vase, s politiko podrejanja demokratično ugotovljenih splošnih in skupnih potreb in interesov posameznim načrtom ne glede na posledice za celoto in ne glede na težave, ki jih s tem povzročamo drugim. Takšna politika je s samoupravljanjem nezdružljiva in je svojevrstna posledica in odraz politike avtarkije, ki je nismo nikdar sprejeli kot linijo našega razvoja, v praksi pa se od nje še nismo poslovili niti v republikah niti v občinah, pa tudi ne v organizacijah združenega dela in njihovih združenjih; tudi v organih in organizacijah federacije še ni do kraja premagana.

Njena posledica je voluntarističen, samovoljen odnos do zakonitosti domačega in mednarodnega trga, neutemeljeno dviganje cen, ob tem pa v mnogih delovnih organizacijah nizka produktivnost proizvodnje, tako da poslujejo na meji rentabilnosti ali z izgubami. Njen vpliv pa se kaže tudi v neobrzdani stihiji v gibanju vseh vrst porabe ter v stalnih težavah z likvidnostjo tako organizacij združenega dela kot bank. Taka politika sloni, po drugi strani, vedno na zadolževanju in si zna vedno izposlovati emisijo denarja prek kreditov za obratna sredstva ter njihovo spreminjanje v dolgoročne naložbe in v vir stalnega napajanja vseh vrst porabe. To je eden glavnih virov inflacije, ki še vedno deluje. Inflacija pa ob taki politiki sama kot taka s stalnim razvrednotenjem ekonomskih pa tudi splošno veljavnih družbenih meril krepi monopolistične težnje v gospodarstvu, krepi težnje po zapiranju trga in slabi delovanje enotnega jugoslovanskega gospodarskega področja. Za te pojave je tako kriva predvsem naša nedoslednost v samoupravljanju, ne pa samoupravne sistemske rešitve, kot trdijo danes vse glasneje prav tisti, ki nam namesto samoupravnih rešitev ponujajo vračanje na sestavine starega, preživelega sistema, ki smo jih s spremembami ustave opustili prav zaradi njihove neuspešnosti in politične nevzdržnosti. To so tudi glavni razlogi, da združevanje dela in sredstev na podlagi skupnih programov zaostaja za dejanskimi potrebami. Vse to tudi slabi delovanje objektivnih družbenoekonomskih osnov za samoupravno družbeno planiranje in njegovo integracijsko delovanje.

Prav zato je pred nami še ena naloga, če hočemo resnično premagati tako politiko in njene posledice. Doseči moramo, da bo samoupravno družbeno planiranje v bazi v celoti zaživelo in da bo prišlo neposredno do izraza v družbenih planih federacije, republik in pokrajin, da bodo dogovori o temeljih družbenih planov družbenopolitičnih skupnosti sloneli na čvrstih medsebojnih obveznostih, zapisanih v samoupravnih sporazumih organizacij združenega dela in samoupravnih interesnih skupnostih ter v dogovorih o temeljih planov občin. Doseči moramo torej, da bo prišla v naši družbeni praksi popolnoma do veljave ta osnovna značilnost in kvaliteta samoupravnega družbenega planiranja, ki pa predstavlja obenem tudi pogoj za njegovo učinkovitost in s tem za učinkovitost vse naše družbe. Šele s tem bo naše sedanje srednjeročno razdobje dobilo za svoj razvoj v družbenem planiranju in družbenih planih v polnem obsegu tudi svojo družbenoekonomsko in za družbeno prakso pomembno in učinkovito osnovo.

Vse dotlej pa ne moremo pričakovati, da bo sodobna tehnična opremljenost našega gospodarstva s široko osnovo strokovno usposobljenih kadrov ustrezno izkoriščena, kot to zahteva in omogoča dosežena stopnja razvoja naše družbe. Vse dotlej se bomo morali stalno boriti v družbenoekonomskem razvoju Jugoslavije tudi z administrativnimi sredstvi proti stihiji, zlasti v neobrzdanem pojavljanju množice manjših ali večjih investicij, nenadzorovanih v njihovem skupnem obsegu in strukturi ter proti nenadzorovanemu porastu tudi vseh drugih vrst porabe.

Zagotoviti moramo večjo učinkovitost odgovornih državnih organov naše samoupravne družbe, saj jim poseganje v neugodna dogajanja v gospodarstvu in družbi v interesu samoupravljanja in zaščite družbe pred večjimi motnjami v družbeni reprodukciji in izpolnjevanje družbenih obveznosti določata kot njihovo pravico in obveznost naš ustavni sistem in naša zakonodaja. Če niso dovolj učinkoviti, to ni posledica ali izraz slabosti političnega sistema samoupravne družbe, kot to trdijo njegovi nasprotniki ali površni poznavalci. To je predvsem izraz neodločnosti teh organov in odgovornih političnih vodstev, pogosto pa tudi posledica vpliva ostankov liberalističnih idejnih usedlin v gledanjih na vlogo države socialistične samoupravne družbe in na delovanje njenih organov.

Naj ob tej svečani priložnosti spomnim na naslednja jasna stališča in usmeritve tovariša Kardelja iz njegove zgodovinske knjige »Smeri razvoja...«: »Noben sistem, tudi naš družbenoekonomski ne, s tem pa tudi delegatski sistem, ne more uspešno delovati stihijsko brez vsestranskega opiranja na celotno zavestno ustvarjalno silo subjektivnega faktorja družbe. Tudi v delegatskem sistemu, kakor v družbenem življenju sploh, spontanost in avtomatizem ne moreta zamenjati ustvarjalne sile družbe. Vloga subjektivnega faktorja v delegatskem sistemu se mora začeti pri delegacijah temeljnih samoupravnih organizacij in skupnosti, kajti sicer ne bi mogli dosledno izvesti delegatskega sistema tudi na drugih ravneh odločanja«.

Mislim, da te usmeritve same po sebi dovolj jasno govore, kje so danes glavne naloge družbenopolitičnih organizacij, tako njihovih vodstev kot njihovih osnovnih organizacij v temeljnih organizacijah združenega dela in v samoupravnih organizacijah in skupnostih, pa tudi znanosti in vseh drugih subjektivnih socialističnih sil.

Odločen boj proti iredentizmu in slehernemu nacionalizmu

Na dogodke na Kosovu je Jugoslavija, pa tudi Slovenija, reagirala kot enoten živ organizem, ki je to doživel predvsem kot udarec proti sožitju narodov in narodnosti Jugoslavije. Pokazalo se je, kako so v zmoti tisti, predvsem iz tujine, ki ne razumejo ali podcenjujejo dejstvo in pomen življenjske povezanosti naših narodov in narodnosti, ki so postali v povojnem sožitju in razvoju trdna in nerazdružljiva skupnost. Zato je tudi bila naša reakcija tako odločna, in taka bo, če bo potrebno, tudi v bodoče.

Sovražnik na Kosovu še ni razbit in popolnoma onesposobljen za akcijo. Subjektivne socialistične sile na Kosovu delujejo z vso intenzivnostjo, da ozdravijo rane, ki jih je samoupravljanju, medsebojnemu zaupanju in sožitju narodov in narodnosti na Kosovu prizadel sovražnik, da onemogočijo morebitne njegove nove izpade in da jih dočakajo politično popolnoma pripravljeni. K temu bistveno prispeva proces diferenciacije, ki poteka po svoji logiki v vseh okoljih in zlasti v Zvezi komunistov. Pri tem prihaja do izraza zavest posebne odgovornosti Albancev na Kosovu, kjer imajo večino in odločujoč položaj v našem družbenopolitičnem sistemu za krepitev sožitja in varstva pravic ter enakopravnosti drugih narodov in narodnosti oziroma njihovih pripadnikov. Prav tako se kaže zavest podobne odgovornosti tudi v Socialistični republiki Srbiji, da namreč varuje kot celota neovirano uveljavljanje ustavnih pravic in obveznosti avtonomne pokrajine Kosovo, da omogoča in pospešuje razmah samoupravnih odnosov in sožitja Albancev in drugih narodov in narodnosti, kakor tudi, da se postavi po robu oživljanju vseh oblik srbskega nacionalizma.

V Sloveniji lahko najučinkoviteje prispevamo h konsolidaciji razmer in sožitju narodov in narodnosti na Kosovu s še bolj odgovornim, zavzetim in učinkovitim izpolnjevanjem naših obveznosti do pospešenega razvoja Kosova in zlasti do razvijanja materialnih osnov njegovega razvoja. Največja pomoč pri urejanju političnih razmer na Kosovu pa je brez dvoma naš boj proti pojavom slovenskega nacionalističnega samozadovoljstva in egoizma ter proti vsem pojavom nacionalističnih reakcij v odnosih do Albancev sploh in še posebej do Albancev na delu v Sloveniji. Pomoč so tudi skrb in konkretni ukrepi za humanizacijo življenjskih razmer delavcev iz drugih republik in zlasti še s Kosova ter za odpravljanje neustavnega, v bistvu mezdnega položaja teh delavcev v nekaterih podjetjih, zlasti gradbenih, kakor tudi za odpravljanje drugih oblik socialnih razlik, ki nimajo svoje podlage v delu.

Jugoslavija bo tudi v prihodnje gradila odnose z drugimi državami na svojih znanih načelih

Misli in delo Edvarda Kardelja so globoko vgrajene tudi v tiste vsebinske vrednote naše revolucije in vsega povojnega razvoja, na katerih slonijo svoboda in neodvisnost naše države, naš položaj v svetu in politika neuvrščenosti kot naša trajna opredelitev. Zato jih moramo poudariti prav ob proslavi 40-letnice vstaje kot eno od trajnih pridobitev naše zmage.

Kardeljeva stališča na tem področju uživajo široko mednarodno priznanje. Za nas pa predstavljajo — skupno s Titovim delom, s katerim se združujejo v bogato dediščino — naš zanesljiv kompas in spodbudo pri iskanju in dajanju odgovorov na vedno nove zahteve časa. Neuvrščenost je za nas, tako kot za mnoge druge, edina možna opredelitev, izraža pa poleg tega na tem področju tudi izvirnost in neodvisnost naše revolucije in njeno nepretrganost.

Neuvrščenost pomeni odprtost za najširše demokratično in enakopravno sodelovanje z vsemi državami, kajti vsi živimo v istem svetu, polnem zaskrbljujočih pojavov, in vsi delimo njegovo isto usodo.

Izhajajoč iz tega smo posvečali, in to bo tudi v bodoče ena naših prednostnih nalog, posebno pozornost odnosom z našimi sosedi. Z zadovoljstvom lahko rečemo, da smo z vsemi dosegli zavidanja vredne prijateljske odnose in sodelovanje, da imamo odprte meje z zelo močnim pretokom ljudi ter materialnih in kulturnih dobrin, in to kljub določenim obremenitvam iz novejše zgodovine in kljub razlikam v družbenih sistemih in pripadnosti različnim vojaškim oziroma političnim blokom ali zvezam. Do vseh vodimo enako načelno politiko dobrega sosedstva, medsebojnega spoštovanja, nevmešavanja, sodelovanja in prijateljstva, v čemer vidimo trajen obojestranski interes.

Prav tako politiko smo imeli do sosednje Albanije. Toda z albanske strani so zlorabili politiko dobrega sosedstva in si dovoljujejo vmešavanje v naše notranje zadeve. Odgovor na našo politiko prijateljstva je bilo delovanje proti nam iz popolnoma nasprotnih izhodišč. Mi vsekakor nikomur ne odrekamo pravic in skrbi za svojo manjšino v tujini in tudi sami delujemo v skladu s tem. Ko tako skrb kažemo, na primer, do naših sonarodnjakov v Avstriji, Italiji in drugje, se v bistvu zavzemamo za dosledno uresničevanje mednarodnih obveznosti in določb iz mednarodnih sporazumov, kar lahko samo koristi krepitvi medsebojnega zaupanja in sodelovanja. Albanska stran je s svojimi postopki, ki jo združujejo z zloglasnimi iredentističnimi silami, ravnala ravno nasprotno, tako da je z njimi kršila splošno priznane norme o nevmešavanju ob hkratnem prizadevanju za spremembo ustavne organiziranosti naše države in naše ustavne ureditve. Tega pa ne more trpeti nobena neodvisna država. Sožitje in skupen boj naših narodov in narodnosti sta bila vedno trn v peti nasprotnikom neodvisne in neuvrščene politike Jugoslavije in socialističnega samoupravljanja. Vodilne sile v sosednji Albaniji so si sedaj znova zadale nalogo, da spodkopljejo sožitje Albancev v Jugoslaviji z drugimi našimi narodi in narodnostmi; med drugim tudi s tem, da spodbujajo šovinizem in sovraštvo zlasti proti Srbom in Socialistični republiki Srbiji. Škodljivost take politike za Albanijo ter za mir in sodelovanje na Balkanu, pa tudi za širše območje, je očitna.

Jugoslavija še naprej vztraja pri politiki dobrih sosedskih odnosov z Albanijo. Ne moremo pa dovoliti in tudi ne bomo dovolili, da se taka politika zlorablja za cilje, ki nasprotujejo dejanskim interesom ne le Jugoslavije, temveč, prepričani smo, tudi Albanije same in prav tako interesom varnosti in neodvisnosti držav tega območja.

V naši odprtosti za mednarodno sodelovanje smo kot del Evrope posebej zainteresirani, da proces popuščanja v Evropi dobi nove spodbude in okvire. Vendar se tudi madridski sestanek konference o evropski varnosti in sodelovanju, obremenjen z medblokovskim tekmovanjem, še ni približal tistemu, kar od njega pričakujejo evropski narodi — da obnovi pot krepitve zaupanja in varnosti v Evropi z jasno perspektivo ustavitve oboroževalne tekme in zmanjševanja obstoječega jedrskega in drugega orožja, da potrdi životvornost helsinških načel in omogoči, da duh nemotenega sodelovanja, prežet z medsebojnim spoštovanjem, še naprej zbližuje evropske države in ugodno vpliva tudi na odnose z drugimi državami sveta, predvsem z deželami v razvoju. Politika popuščanja naj zagotovi narodom in ljudem mir. To pa med drugim terja, da energično preprečujemo terorizem, kar je tudi ena od skupnih obveznosti, ki so jih prevzele vse države — udeleženke konference v Helsinkih. Za današnji položaj v svetu pa je značilna in obenem vedno bolj nevarna vse večja agresivnost Izraela in njegovega državnega terorizma.

Rad bi tudi v tem trenutku, ki ga posvečamo velikemu jubileju naše revolucije in delu Edvarda Kardelja, poudaril velik pomen bitke za novo mednarodno ekonomsko ureditev. Gre — kot je poudarjal in tudi teoretično utemeljil tovariš Kardelj — za globoko preobrazbo, ki jo po svojih zgodovinskih in družbenih dimenzijah zahtevajo spremembe, ki so nastale v svetu, tako v razvitem in v nerazvitem svetu kakor v odnosih med njima, zlasti z nastankom in razvojem mnogih novih suverenih držav, nastalih v protikolonialni revoluciji. Pričakujemo, da bo pripravljalni posvetovalni sestanek na vrhu nekaterih razvitih držav in držav v razvoju v Mehiki, na katerem bo sodelovala tudi Jugoslavija, prispeval k pripravi skupnih osnov za pristop h globalnim pogajanjem med razvitimi in nerazvitimi državami, ki naj bi vodila k postopnemu, toda doslednemu izgrajevanju nove mednarodne ekonomske ureditve.

Zaradi svojega daljnosežnega pomena bodo problemi ekonomskih odnosov prav gotovo v središču tudi naslednjega sedmega sestanka neuvrščenih. Zavedamo se izjemno odgovorne vloge vseh neuvrščenih držav, še posebej zaradi skrajno zahtevnih in nevarnih razmer v svetu. Zato moramo priti na ta sestanek sposobni dati realen prispevek k zaustavljanju negativnih tokov in k izboljšanju celotnega mednarodnega položaja. To pričakuje od gibanja neuvrščenih ogromen del človeštva. Ti izredno odgovorni cilji in naloge zahtevajo zlasti od neuvrščenih držav, ki so v medsebojnih sporih in spopadih, da začno brez odlašanja reševati svoja sporna vprašanja po mirni poti, izhajajoč pri tem iz tistih načel, za katera si prizadevamo v mednarodnih odnosih v celoti. Prav tovariš Kardelj je pogosto opozarjal, in s svojim delom dokazoval, da so prav ta načela realna pot napredka v današnjem konkretnem svetu, v takšnem, kakršen je. Zavzemanje naše države za to politiko izvira zato iz našega osvobodilnega boja in socializma in predstavlja naš dolg do uresničevanja tistih ciljev, s katerimi smo pred 40 leti začeli našo revolucijo.

S svečane seje RO ZZB NOV Slovenije v čast 40. obletnici vstaje

Borci spet terjajo pravo, tokrat delovno mobilizacijo

Na torkovo svečano sejo v čast 40. obletnice upora slovenskega naroda so udeležence v poslopje republiške skupščine pospremili zvoki z generalne vaje pevskih zborov. Tako je bil korak borcev in gostov še bolj strumen in pesem je le še pripomogla k vzdušju seje, na kateri so podelili nagrade vstaje, plakete Zveze rezervnih vojaških starešin in in plakete Zveznega odbora Zveze borcev.

Svečana seja je bila hkrati posvečena spominu tovariša Edvarda Kardelja, prvega teoretika samoupravne socialistične družbene ureditve in prvega voditelja NOB slovenskega naroda. Začel jo je Janez Vipotnik, predsednik ZZB NOV in v uvodu povedal:

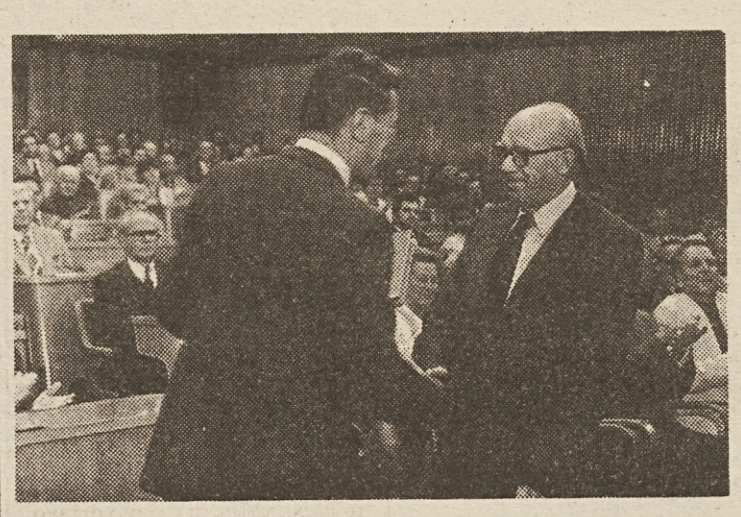

Janez Vipotnik, predsednik Republiškega odbora ZZB NOV je Mateju Boru čestital za nagrado vstaje slovenskega naroda, ki jo je prejel za življenjsko delo.

»Štirideset let poteka od tistih znamenitih dni, ko je domala v brezizhodnem stanju, vse, kar je bilo zavednega med našimi ljudmi, z upanjem in zaupanjem pričelo gledati v prihodnost. Uresničevati se je začelo zgodovinsko dejanje, dolgo in skrbno pripravljeno, pričel se je preporod naroda. Koliko neuklonljive sle in neupogljivega duha, pa tudi koliko strtih src in okovanih misli je bilo potrebno, da je večno nemirni človeški duh lahko uresničil svoje prahotenje po boljšem in lepšem, po sreči in zadoščenju: da bi bil delovni človek svoboden in da bi imel kruh za otroke; da bi lahko ustvarjal in si vzel enakovreden zaslužek za delo; da bi se enakopravno združeval z bratskimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi v ljudski, demokratični skupnosti; da bi bil osebnost v vodenju družbe in države; da bi živel v prijateljstvu z drugimi narodi, ki imajo enake cilje v mednarodnem sodelovanju.

Zmagoviti konec najbolj mračnega obdobja v zgodovini človeštva je bil veličastno zadoščenje silnim naporom premagati grozeče zlo.

Mi smo tisti rod, kateremu je bilo naloženo, da vzame nase breme strašnih preizkušenj vojne. Tisti, ki smo v žrtvovanju in smrti videli svojo moč in svoje vstajenje. Mi smo tudi tisti rod, ki mu je pripadala čast, da v duhu plemenitega in borbenega izročila največjih in najbolj zvestih sinov iz davne in bližnje preteklosti našega naroda, zlasti pa iz predvojnega obdobja, prične graditi novo, začne preobrazbo življenja in družbe. Kar je bilo storjenega, je izviralo iz potreb in teženj nekdanjega zatiranega ljudstva. Zato se je v boj za novo družbo vključilo vse, kar hlepi po svobodi in pravici in človečanstvu, teži k napredku, stremi k resnični osvoboditvi človeka. Če po štiridesetih letih ponosni ugotavljamo, da smo se v marsičem spremenili, se preobrazili, se obogatili gmotno in duhovno, potem ta ugotovitev temelji na požrtvovalnem delu in prizadevnosti vseh ljudi, mesta in vasi, ki hočejo zravnano, pokončne glave doseči tisto, o čemer je od nekdaj sanjal človek in za kar je bilo namenjeno toliko neizmerljivih duhovnih in fizičnih naporov in darovanih toliko žrtev.

Ko ob obletnici ocenjujemo pretečeno pot, NOB in povojno obdobje, ki smo ga oblikovali po svoji zamisli, nas stvarne ocene pripeljejo do spoznanja, da so vsestranski razvoj spremljali tudi neugodni dogodki. Da naš boj ni bil vedno povsod enakomeren, ne brez težav. Nekaj podobnega se nam zdaj spet dogaja. Doživljamo politično stanje, ki ga nikakor ne gre podcenjevati. Skrbijo nas nacionalistični izpadi in položaj v gospodarstvu. Stvari, ki so že nekaj časa v ospredju gorjupega razmišljanja vseh dobronamernih, politično čutečih delovnih ljudi in političnih, samoupravnih in izvršnih organov.

Borci z vsem srcem in z vsemi silami podpiramo sklepe, predloge in ukrepe, ki vodijo k izhodu iz težav. Prepričani smo, da je potrebna v prvi vrsti frontno organizirana, široka, požrtvovalna udeležba ljudskih množic, prava delovna mobilizacija, da je potrebno organizirati prav vsakega delovnega človeka, mladega ali starega, moškega ali žensko, za dobro, učinkovito, požrtvovalno delo, za akcije, za naloge na delovnem mestu in v družbi. Potrebno je narediti nekaj podobnega, v drugih pogojih seveda in z drugačnimi sredstvi, kot smo naredili za obnovo 45. in naslednja leta, ali pa kar smo delali 48. leta, ko nam je bilo premagati gospodarsko blokado z Vzhoda in nekaj časa tudi z Zahoda. Obenem pa želimo več odločnega ukrepanja povsod tam, kjer so na dlani kršitve dogovorov, sporazumov in sklepov. Kjer je povsem jasna odgovornost posameznikov za stanje, ki nas tišči od vseh strani. Želimo, da se v ukrepanju proti najrazličnejšim maličenjem temeljnih načel, na katerih gradimo našo družbo, spomnimo naše revolucionarne odločnosti in učinkovitosti v preteklosti in da vsaj nekaj teh izkušenj, času in prostoru primerno seveda, koristimo tudi danes.

Naši načrti za ureditev razmer so stvarni, če se jih prav vsi lotimo, vsakdo po svojih močeh in sposobnostih za sebe in za skupnost. Če med nami ne bo špekulantov, ki hočejo živeti na tuj račun, pa tudi ne špekulantov na račun skupnosti naših narodov in narodnosti, če ne bo nedela, lažne sociale, izigravanja različnih vrst in podobnih pojavov, ki s samoupravnim socializmom ne gredo vštric in lahko načnejo temeljna izročila naše revolucije.

Naj nam bodo primer slovenski rudarji, ki naravnost s pretresljivo požrtvovalnostjo prav ta čas vodijo boj z naravo in hočejo izpolniti dogovorjene plane izkopa premoga. Dolžnost vseh nas organiziranih političnih sil je najbolj energično vsepovsod utrjevati zaupanje v to družbo in njeno ureditev, v njena izročila, njena pravila ponašanja na delovnem mestu in v javnem življenju, da se bodo prebivalci kot doslej tudi vnaprej počutili trdne in varne v skupnosti in da bodo pripravljeni za to skupnost, če bi jo bilo braniti, pred zunanjimi ali notranjimi sovražniki, prispevati tudi največje žrtve.

Celotna organizacija ZB se ob 40-letnici zaveda svojega deleža današnji stvarnosti. Obenem najbolj prepričano terja in pričakuje, da bo naša družba nadaljevala po zastavljeni poti, kajti za vse nas, ne le za borce, marveč za vse naše v težkih bojih preizkušeno ljudstvo ni nobene druge alternative. Nadaljevanju razvoja po začrtani poti želimo borci, kot doslej tudi vnaprej posvečati vse svoje sile. Prispevati želimo k strnjenosti ustvarjalnih vrst, v katerih je in mora biti vedno znova in vedno več mlajših ljudi, katerim lahko s svojimi izkušnjami plemenitimo delo. Najbolj številni in obenem najbolj ustvarjalni dejavnik naše družbe sestavljajo mlajši ljudje, katerih življenjske izkušnje izhajajo že iz naše socialistične stvarnosti, zato so jim izkušnje starejših v dragocen prid. Na najrazličnejših področjih. Poglejte, živimo v času zelo hitrega, demokratičnega razvoja in odprtosti družbe, ki daje življenjske možnosti različnim, tudi takšnim težnjam, ki prikrivajo svoj pravi obraz od socialistične samoupravne ureditve. Obvladati in usmerjati družbene procese, ne da bi po nepotrebnem uporabljali državno prisilo, v sistemu samoupravne demokracije, pomeni imeti dober občutek za vse tisto novo, kar izhaja iz socialističnega temelja in prinaša ustvarjalnost in svežino v naše družbene tokove. Pomeni pa tudi imeti posluh in znanje za dobro, čisto razlikovanje zrna od plev, resnično ustvarjalnega od ponarejenega, resnično naprednih pogledov od demagogije. In ne gre pozabiti nečesa: v njej, v socialistični demokraciji so postavljeni mejniki za vse protisocialistične sile. Demokracije bo v naši družbi toliko več, kolikor trdnejši bo samoupravni socialistični družbeni red in sistem oblasti delavcev.

Želimo in hočemo nadaljnjo demokratizacijo našega življenja. Kajti s tem vidimo tudi pogoj nadaljnjega razvoja socializma. Toda ta demokracija mora nenehoma utrjevati karakter socialistične samoupravne oblasti delovnega človeka.

Tako nas uči tovariš Kardelj.

Dve leti in pol sta že minili od njegovega odhoda. In danes čutimo mnogo bolj kot pred dvema letoma, da ga ni več, kako nam manjka, kako bi nam bila potrebna njegova stvarna priporočila in nasveti v težavah današnjih dni. Odkrivanje njegovega spomenika nas zavezuje, da se tako v vsakodnevnih bitkah, kakor v dolgoročnih usmeritvah nenehoma vračamo k njemu, da nam bo njegova teoretična misel pomagala urejati težave z zanesljivo roko, s pronicljivim razumom, da nas bo razvnela za akcijo, preganjala mlačnost, malodušnost in brezbrižnost, obenem pa nas bo polnila z optimizmom za prihodnost in z mladostjo v srcu za ustvarjalnost. Če hočemo biti razumni in modri, nam bodo njegova dela in njegove misli danes in jutri in še dolgo temeljni vir ukrepanja, ki naj vodi našo družbo navzgor k napredku.

Ko danes in tukaj spet podeljujemo nagrade vstaje, plakete ZRVS in plakete zveznega odbora, želimo z njimi počastiti dobitnike, obenem pa podnetiti umetniško ustvarjalnost na temo NOB ter k njej zlasti potegniti vedno nove, predvsem mlajše ustvarjalce. S plaketami pa želimo spodbuditi aktivistično delo, brez katerega ni mogoče doseči ciljev in uresničiti nalog politične organizacije.

Vsem vam od vsega srca čestitam ob dnevu vstaje!«

Aleš Bebler: Čez drn in strn

Knjiga »Črz drn in strn« je dragoceno memoarsko delo Aleša Beblerja, enega izmed vodilnih protagonistov našega narodnega in socialnega osvobojenja in hkrati človeka z izjemno razgibanim življenjem.

Beblerjeva pripoved o lastnem življenju, v katerem ni manjkalo dramatičnih trenutkov, je pogosto zelo barvita, zmeraj pa prostodušno iskrena. Za njo čutimo moža velikih življenjskih izkušenj, širokosrčnega svetovljana, ki pa je hkrati ves naš, pristno domač in ljudski. Knjiga njegovih osebnih spominov seveda ni izčrpna zgodovina, se pa dotika mnogih zgodovinskih dogodkov s predvojne evropske scene, kakor tudi dogodkov iz najusodnejših let naše lastne preteklosti.

Matej Bor — nagrada za življenjsko delo

Prelomno leto 1941, leto vstaje slovenskega naroda, je bilo tudi rojstno leto naše partizanske poezije. Prav v onem črnem letu je Matej Bor, ogorčen nad okupatorjem in obenem prežet z gorečo željo po radikalni preobrazbi sveta, napisal tiste vznesene pesmi, ki so februarja 1942 izšle v znameniti zbirki »Previharimo viharje«. Borova drobna, a lična knjižica, ilegalno natisnjena v Ljubljani, je na mah postala najbolj odmevna slovenska knjiga. V mraku okupacije nam je dajala moč in polet, kakor so ju dajale tudi Borove poznejše, v marsičem še žlahtnejše partizanske pesmi.

Matej Bor je bil v štirih letih našega oboroženega boja tisti poet, ki so ga naši borci največkrat prebirali, recitirali in uprizarjali. Bil je in ostal naš najznamenitejši partizanski pesnik. Le malokateri pesnik ima čast in srečo, da se v usodnem zgodovinskem času popolnoma izenači s svojim ljudstvom. Matej Bor je doživel takšno lirično počastitev: postal je glasnik svojega ljudstva.

V povojnem času je Matej Bor našo poezijo obogatil s svojo žlahtno intimno liriko. Toda tudi novi problemi časa in naše družbe so odjeknili v njegovih delih, npr. v njegovi vizionarski pesnitvi »Šel je popotnik skozi atomski vek«, v njegovih angažiranih dramah, kakor tudi v romanih »Daljave« in »Odloženi«. Spričo vsega tega je več kot upravičeno, da v letošnjem jubilejnem letu nagrado vstaje prejme Matej Bor, in to za svoje življenjsko delo.

Janez Bitenc,

muzikolog in skladatelj, že dobrih trideset let sistematično in strokovno neoporečno raziskuje, ohranja in preko radia ali tiska posreduje glasbeno ustvarjalnost, nastalo med NOB, kakor tudi tisto, ki se je rojevala po osvoboditvi, a se veže na NOB oziroma revolucionarno preteklost.

V zadnjih dveh letih je Janez Bitenc kot urednik radia Glas Ljubljane obogatil svoj opus z dokumentarno dragocenimi oddajami.

Na lastna besedila, ki zajemajo tematiko partizanskih kurirjev, pa je lani in predlanskim v reviji »Kurirček« — izšlo 10 njegovih izvirnih mladinskih skladb.

France Lubej-Drejče: Odločitve

France Lubej je s svojo knjigo »Odločitve« dal pomemben prispevek k osvetlitvi družbenih tokov na Slovenskem med obema vojnama, zlasti k osvetlitvi idejne diferenciacije v sokolski organizaciji, o čemer doslej nismo imeli celovitega prikaza.

Poseben pomen pa ima njegova knjiga zato, ker je v njej prvič obširneje prikazan delež, ki ga je napredni del sokolske organizacije dal za osvoboditev domovine in zmago socialistične revolucije.

Milica Ostrovška: Kljub vsemu odpor

Trilogija Milice Ostrovške »Kljub vsemu odpor« je obsežen prikaz osvobodilnega gibanja v okupiranem Mariboru.

Za izreden trud, vložen v to pomembno delo, se Milici Ostrovški podeli nagrada vstaje, nagrada, ki je posredno tudi priznanje vsem tistim, ki so se sredi glavne okupatorjeve trdnjave na Štajerskem bojevali za našo zmago.

Uredniškemu odboru in avtorjem knjige Revolucionarna izročila — domicil v slovenskih občinah

Obsežna in lepo oblikovana knjiga **»Revolucionarna izročila — domicili v slovenskih občinah«** je izredno bogat, svojevrsten zgodovinski zbornik in priročnik, kakršnega doslej še ni bilo v slovenski literaturi. V pripravi besedila so sodelovali 104 individualni in 10 kolektivnih avtorjev pod vodstvom prizadevnega uredniškega odbora, v katerem so bili odlični slovenski zgodovinarji dr. Tone Ferenc, dr. Miroslav Stiplovšek in dr. Milan Ževart ter Franc Debeljak, ki je vodil nastajanje publikacije. Delo so pripravljali več let ob tvornem sodelovanju odborov enot in služb pri ZZB NOV Slovenije, kakor tudi odborov nekdanjih aktivistov OF, ki negujejo bojne in revolucionarne tradicije v svojih domicilnih občinah in drugih okoljih.

Uredniškemu odboru in avtorjem pionirskih knjig s tematiko NOB pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije

Vsakoletnega zbora jugoslovanskih pionirjev se udeleži šest do deset tisoč pionirjev, organizator pionirskih srečanj, Zveza prijateljev mladine Slovenije, pa ▷

pred vsakoletnim zborom tudi izda ustrezno knjižico, ki obravnava to ali ono poglavje iz naše NOB. V 14 letih je doslej izšlo 14 knjižic v skupno skoraj 200.000 izvodih, v njih pa so, pionirjem primerno, obdelana že skoraj vsa območja Slovenije.

V letošnjem jubilejnem letu je izšla knjižica »Ljubljana — mesto heroj«, posvečena osvobodilnemu boju prebivalcev našega glavnega mesta. Knjižico so napisali naši priznani strokovnjaki in vzgojitelji, in to tako, da so se udeleženci pionirskega srečanja lahko kar najbolje seznanili z borbo mesta, ki je bilo prvo v Jugoslaviji odlikovano z Ordenom heroja.

Partizanski pevski zbor

O Partizanskem pevskem zboru Ljubljana smo v 37 letih njegovega delovanja mnogokrat govorili in podčrtali njegovo pomembnost. A tudi danes je še enako aktiven in uspešen kot nekdaj, saj nenehno širi svoj repertoar in ga pospešeno snema na plošče in kasete.

Partizanski pevski zbor je zaradi svoje tradicije, zaradi svoje programske usmerjenosti in poustvarjalnih kvalitet nedvomno najbolj poklican, da nadaljuje in poglablja vlogo propagatorja in gojitelja teh in takih pesmi oziroma njihovega humanega sporočila.

Tržaški partizanski pevski zbor

je s svojim smiselnim, seriozno zastavljenim programskim konceptom ter z izrazito in pronicljivo interpretativno zmogljivostjo potrdil upravičenost svojega osemletnega obstoja in delovanja ter postal nepogrešljiv kulturnopolitični dejavnik ne le v Trstu, temveč tudi na mnogo širšem območju. Postal je resnični most med italijanskim in jugoslovanskimi narodi, ki se zavedajo, kaj pomeni dobro sosedsko sožitje in kaj skupna skrb za bodočnost.

Plakete ZRVS Jugoslavije prejmejo:

Franc Leskošek-Luka, Miha Marinko, Ivan Maček-Matija, Zdenka Kidrič, dr. Aleš Bebler.

Plakete zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije za leto 1981 prejmejo:

Alojz Ambrožič iz Ljubljane, Danilo Bajat iz Preserja, Franc Bart iz Dravograda, Ivan Belec iz Litije, Bojan Bogataj iz Domžal, Stane Boh iz Ljubljane, Jože Boldan iz Kočevja, Stanko Brečko iz Hrastnika, Ivan Čerin iz Laškega, Franc Detečnik iz Slovenj Gradca, Miha Ferme iz Trbovelj, Manca Filipič iz Radovljice, Ivan Gašperšič iz Divače, Ivan Hercog z Raven na Koroškem, Albinca Hočevar iz Maribora, dr. France Hočevar iz Ljubljane, Vinko Hrabar iz Ljubljane, Franc Hvala iz Nove Gorice, Anica Ivec iz Kamnika, Ludvik Jelenc iz Železnikov, Metod Jurčič iz Ljubljane, Franc Kapš iz Črnomlja, Vlado Kogoj iz Ljubljane, Boris Kostanjšek iz Senovega, Slavko Kovačič iz Ljubljane, Jože Križmančič iz Kopra, Ciril Kumar iz Idrije, Ivanka Lesjak iz Celja, Stanko Lisjak iz Nove Gorice, Jože Marjek iz Kranja opr., Janko Markič iz Maribora, Lado Mazovec iz Ljubljane, Henrik Mežan iz Murske Sobote, Mihael Močnik iz Šentjurja, Cveto Novak iz Ljubljane, Franc Pavlin iz Cerknice, Matija Pečenik iz Ljubljane, Ivan Pirš iz Radomelj — Domžale, Jože Planovšek iz Mozirja, Stane Prijatelj iz Trebnjega, Konrad Rebernik iz Lenarta, Vinko Repe z Bleda, Ivan Roglič iz Zagorja, Ivan Saksida z Jesenic, Jožko Silič iz Nove Gorice, Jožef Skočir iz Tolmina, Danica Srebrnič iz Nove Gorice, Jože Strehar iz Slovenske Bistrice, Mira Svetina iz Ljubljane, Jože Šilar iz Tržiča, Peter Šprajc iz Celja, Vladimir Štimac iz Ljubljane, Jože Tekavec iz Velenja, Marija Trojar iz Ljubljane, Mirko Tušek iz Ljubljane, Janez Učakar iz Ljubljane, Jože Varga iz Lendave, Rudi Vidergar iz Ljubljane, Anton Vranešič iz Črnomlja, Franc Zbačnik iz Ribnice, Jože Žnidaršič iz Ilirske Bistrice, Lovska družina »Stol« Žirovnica, Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Grosuplje, Občinska konferenca Zveze socialistične mladine Novo mesto, Občinska zveza prijateljev mladine Maribor, Odbor skupnosti borcev XIX. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade »Srečko Kosovel« Sežana, Osnovna šola »Vojka Šmuc«, Izola, Osnovna šola »Lucijan Seljak«, Stražišče pri Kranju, Pionirski odred osnovne šole »Simon Gregorčič« Kobarid, Planinsko društvo Zabukovica, Skupščina občine Škofja Loka, Taborniški odred XI. slovenske narodnoosvobodilne brigade, »Miloša Zidanška« Maribor, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Gradec, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Hotedršica, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Hruševje, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Kog, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Marezige, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Mirna peč, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Pivka, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Predmeja, Združenje borcev narodnoosvobodilne vojne Sromlje.

Plaketo zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije iz zamejstva prejmejo:

Florenzo Bodigoj iz Trsta, Dušan Furlan iz Trsta, Giuseppe Lorenzon iz Gorice, Luigi Stefanutti iz Fojde, Videm, Zorka Zlobec iz Občin pri Trstu, dr. Franc Zwitter iz Celovca.

Slovenski narod si je pisal sodbo sam

Socialistična republika Slovenija 22. julija praznuje dan vstaje. To je lep praznik, ki nas spominja na pogumen boj slovenskih sinov in hčera za svobodo, za mir in za humane odnose med narodi in ljudmi.

V julijskih dneh praznujejo dan vstaje tudi druge socialistične republike — razen Makedonije. To dejstvo priča, da se je naš narodnoosvobodilni boj začel iz več žarišč hkrati. Skupna vstaja je postala opora vstaji slehernega naroda in narodnosti.

Tako kot v drugih republikah se je tudi slovenska vstaja odvijala v specifičnih narodnih razmerah. Zaradi geostrateške pomembnosti slovenskega ozemlja je okupator tu zgostil

močne enote in številne postojanke, zaradi česar je bilo dlje časa onemogočeno ustanavljanje večjih enot narodnoosvobodilne vojske. Ljudske množice je bilo nadalje potrebno organizirati in povesti v boj. To nalogo je mogel opraviti samo delavski razred s Komunistično partijo na čelu, medtem ko se je slovenska buržoazija zaradi zaščite svojih razrednih koristi povezovala z najbolj nazadnjaškimi silami zunaj Slovenije. Poslednji vpliv na ljudstvo so meščanske stranke izgubile zaradi kapitulantstva svojih politikov pred fašističnimi napadalci v aprilski vojni in javnega hlapčevanja okupatorjem ter sodelovanja z njimi, pa tudi zaradi zagovarjanja politike čakanja na osvoboditev od zahodnih sil, ki je bila prav tako izraz nezaupanja v borbeno sposobnost in osvobodilno moč ljudskih množic.

Zato je moral slovenski narod vzeti svojo usodo v lastne roke. Njegova ogroženost je bila tako očitna, da je KP Slovenije uspelo že pred vojno združiti rodoljubne sile v enotno ljudsko frontno gibanje tako z mobilizacijo množic za različne gospodarske, politične in narodnoobrambne akcije, kot tudi s pridobivanjem voditeljev levih kril političnih organizacij in društev za sodelovanje v njih. Razmeroma močan delavski razred je uspel pod vodstvom KP Slovenije že pred napadom fašističnih sil povezati svoja razredna in narodna stremljenja s hotenji vseh narodno zatiranih in razredno izkoriščanih delovnih plasti ter je tudi objektivno postal glasnik in nosilec koristi vseh patriotičnih in demokratičnih sil. Na osnovi predvojnega sodelovanja in na pobudo KP Slovenije so 27. aprila zastopniki komunistov, krščanskih socialistov, demokratičnega krila Sokolov in kulturnih delavcev ustanovili Osvobodilno fronto. Ta enotna vseljudska organizacija ni priznala kapitulacije, okupacije in razkosanja domovine, marveč si je zadala nalogo, da bo združila vse patriotične sile in jih povedla v boj za osvoboditev in združitev slovenskega naroda ter demokratično ureditev.

Takšno enotnost in borbenost je terjala razkosanost slovenskega ozemlja med tri okupatorje, ki so si prizadevali osvojeno slovensko ozemlje čimprej potujčiti in vključiti v svojo državo. Fašistična Italija je na novo pridobljeno slovensko ozemlje kot »ljubljansko provinco« 3. maja priključila svojemu imperiju. Horthyjeva Madžarska si je priključila Prekmurje, nemški nacisti pa so slovensko Štajersko in Gorenjsko še pred formalno priključitvijo k rajhu hoteli ponemčiti. V ta namen so pripravili načrt izgona skoraj polovice slovenskega prebivalstva teh pokrajin, naselitev nemškega življa na izpraznjene slovenske domačije in nasilno ponemčenje drugega dela slovenskega prebivalstva.

Samo s takojšnjo oboroženo vstajo je bilo mogoče preprečiti okupatorjem njihove raznarodovalne in izkoriščevalske načrte. Osvobodilni boj na tako izpostavljenem slovenskem ozemlju, ležečem neposredno ob meji fašističnih držav, posejanem s številnimi sovražnikovimi postojankami in gostimi komunikacijami, je bilo mogoče začeti samo z enotno in organizirano akcijo vsega slovenskega življa in prav to je hotela in tudi morala doseči Osvobodilna fronta. Za neposredne vojaške priprave so poskrbeli vojni komiteji, ustanovljeni konec aprila in v začetku maja pri vseh partijskih komitejih. Ti so sprva zbirali orožje, ki je ostalo po razsulu kraljeve jugoslovanske vojske, po majskem posvetovanju v Zagrebu pa so začeli ustanavljati bojne skupine in pripravljati načrte za oborožene akcije ter za poveljniški kader oboroženih enot.

Poleg številnih sabotaž so bili izvedeni napadi na okupatorjeve objekte in živo silo ter njegove sodelavce že v aprilu in maju, n. pr. požig nemških avtomobilov v Mariboru, upor proti okupatorjem pa se je okrepil zlasti v juniju, ko je v Ljubljani že delovalo okrog 100 bojnih skupin. Partijske celice in skojevske skupine so vse bolj dobivale značaj udarnih borbenih skupin.

Neposredni konflikt med slovenskimi rodoljubi in okupatorji se je iz dneva v dan zaostroval. Ko so ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo 22. junija okupatorji hoteli aretirati komuniste, se jih je velika večina izmaknila; nekateri so kot ilegalci nadaljevali s pripravami na vstajo v mestih, drugi pa so se v gozdovih v okolici industrijskih središč zbirali v prve oborožene skupine.

Centralni komite KPS je na seji 22. junija sklenil ustanoviti Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet; sekretar CK KP Slovenije Franc Leskošek je postal njegov komandant, Boris Kidrič, glavni organizator OF, pa njegov prvi politkomisar. Razmere za začetek akcije so dozorevale. Množice so zaupale, da bo Sovjetska zveza in njena armada napad Hitlerjevih armad ne le vzdržala, marveč jih bo tudi premagala.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je 16. julija ocenilo, da so nastali pogoji za uspešen začetek oborožene vstaje. Sprejelo je znameniti Partizanski zakon, ki določa organizacijo partizanskih oddelkov ter pravice in dolžnosti partizanov. Vojnim komitejem po okrožjih je naročilo, naj pripravijo podrobne načrte za napade na sovražnikove enote in objekte, ki naj jih izvedejo prvi partizani s pomočjo borbenih skupin in drugih patriotov, nato pa naj represalij okupatorjev ne čakajo doma, marveč naj ustanove partizanske enote, člani vojnih komitejev pa naj prevzamejo poveljstvo nad njimi. Po teh navodilih je prišlo v Sloveniji v naslednjih dneh do številnih oboroženih akcij in ustanovitve partizanskih čet in bataljonov. Čeprav so bili ranjeni in so padli pod partizanskimi streli prvi pripadniki okupacijskih vojska in njihovi sodelavci že tudi prej, pa je oboroženi boj v dneh okrog 22. julija dobil novo kvaliteto, razvil se je v organizirane množične oborožene akcije.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je ocenjevalo, da bi bila v takratnih razmerah na slovenskem ozemlju lahko uspešna samo partizanska taktika. Zato je sprva ustanavljalo številne majhne in gibčne partizanske enote, ki so po nenadnih napadih zdaj tu zdaj tam hitro izginile, zato okupator proti njim ni mogel uporabiti večjih sil. Partizanske čete so bile med seboj tako povezane, da so se hitro združile v napad, nato pa spet razkropile. Glavno poveljstvo jih je usmerjalo k ofenzivnosti, saj so mogle samo z neprestano napadalnostjo izbirati in okupatorjem narekovati čas in kraj napadov in se s spretnim manevriranjem izogibati frontalnim napadom združenih okupatorjevih sil.

Perspektiva Glavnega poveljstva pa je bila seveda razvijati številne manjše partizanske akcije v vseljudski upor kot del narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov, osvoboditi najprikladnejše območje kot bazo osvobodilnega boja, iz partizanskih čet in bataljonov pa razviti večje in višje formacije, ki bodo ob podpori političnih organizacij in organov oblasti prerasle v armado nove demokratične in federativne Jugoslavije, ki bo sposobna osvoboditi domovino. Tak načrt je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet postopoma, a vztrajno tudi uresničevalo.

Partizanske enote so si v začetku oborožene vstaje pridobile bogate izkušnje in so prehajale od sabotažnih in diverzantskih akcij k dobro pripravljenim zasedam in k prvim uspešnim napadom na sovražnikove postojanke ter tudi k prvim uspešnim obrambnim bojem. Na podlagi pridobljenih izkušenj je komandant Kamniškega bataljona v novembru 1941 napisal kratka navodila za partizanske poveljnike.

Partizanske skupine, čete in bataljoni, ki so jih ustanovili na Slovenskem, so bili jedra nastajajoče slovenske narodnoosvobodilne vojske. Ta je nastajala v izredno težkih razmerah in se je morala že od prvega dne boriti proti številčno in tehnično mnogo močnejšemu sovražniku.

Njeno zaledje so bili odbori OF, zato je okupatorjem ni uspelo nikoli ločiti od prebivalstva in uničiti ali prisiliti, da bi zapustila slovensko ozemlje.

Poleg na novo ustanovljenih partizanskih enot se je seveda proti okupatorjem na Slovenskem borilo precej več aktivnih borcev, le da so se borili v drugačnih okoliščinah. Zgleden primer — glede na obseg, intenzivnost in oblike ter taktiko boja — je bil NOB v Ljubljani. V nekaj tednih so odbori OF prepredli vse mesto in prodrli celo v okupatorjeve ustanove ter preprečevali okupatorjeve ukrepe.

Tudi množičnost je italijanskemu okupatorju onemogočala uspešno ukrepanje. Enote Varnostno-obveščevalne službe (VOS), bojne skupine in enote Narodne zaščite so v mestu razoroževale italijanske vojake in izvajale smrtne obsodbe nad izdajalci. V ilegalnih tiskarnah so razen glasil narodnoosvobodilnega gibanja tiskali okupatorjeve dokumente za ilegalce; tu je deloval radijski oddajnik Kričač, vsa Ljubljana je zbirala pomoč za begunce, zapornike, internirance, pa tudi tehnični material za partizanske enote, tehnike in bolnišnice. Odbori OF so opravljali funkcije organov ljudske oblasti, kajti Ljubljančani so vestno izpolnjevali njihove sklepe in to ne zaradi prisile, marveč iz spoznanja, da koristijo njihovim skupnim interesom, to je, osvoboditvi slovenskega naroda. Svojo pripadnost Osvobodilni fronti so izkazovali Ljubljančani ob narodnih praznikih — 29. oktobra, 1. decembra in 3. januarja, ko so bili na poziv OF v določenem času lokali in ulice povsem prazni.

Zato je bila OF v Ljubljani prava »država v državi«, kar pomeni, da je bila »okupatorjeva država« brez moči. Podobno, vendar v manjšem obsegu, je potekal boj slovenskih patriotov, združenih v OF, tudi po drugih slovenskih mestih in vaseh.

Z oboroženo vstajo proti fašističnemu okupatorju je uspelo Slovencem, ki dotlej niso imeli ne svoje vojske ne državnotvornih tradicij, kljub pomanjkanju ustreznih vojaških kadrov in orožja ustanoviti partizanske enote, ki so se v neprestanem boju oboroževale, krepile in usposabljale, da so sčasoma mogle kot sestavni del Jugoslovanske armade osvoboditi vse slovensko etnično ozemlje.

Socialna in politična pripadnost prvih slovenskih partizanov je dala narodnoosvobodilni vojski povsem ljudski značaj, saj se je vzporedno z nacionalnim osvobajanjem uveljavljala tudi resnična ljudska demokracija, kar je omogočilo prehod v socialistično družbo.

Iz biografije Edvarda Kardelja

Saj si še tu, naš Bevc, z nami ostajaš, tvoje delo te nam ohranja živega

Med pretresljivimi doživetji ob smrti Edvarda Kardelja se je Jugoslovanom vtisnila v zavest podoba, kako se je v turobnem ljubljanskem jutru 13. februarja 1979 poslovil od njega Josip Broz Tito.

Nepremično kot kip je obstal predsednik SFRJ dolge minute pred žaro s pepelom svojega prijatelja. V Titovi okameneli drži in presunjenih očeh, v njegovih stisnjenih ustnicah, ki so izražale kljubovanje prihodnosti, ko mu bo voditi državo brez Kardeljeve pomoči — je odsevala brezdanja bolečina.

Morda je v Titovi duši takrat zdrsel trak spominov na desetletja skupnega dela, napora, boja, žrtvovanja. Morda je vzniknila pred njim druga za drugo zdaj ta, zdaj ona slika osemnajst let mlajšega soborca, katerega genij je ustvarjal na tolikerih različnih bojiščih revolucije, sleherno njegovo dejanje pa je prežemala zavezanost enemu cilju.

Morda se je v Titu utrnil spomin na mladega, vestnemu študentu podobnega moža, ki ga je prvič srečal leta 1934, v dneh pred partijsko konferenco v Goričanah in na tistem posvetu samem. Mladenič z očali, čigar obraz je izžareval odločnost, je imel takrat za seboj že šestletni partijski staž, burno ilegalno delo, sedem mesecev Glavnjače in dve leti strogega policijskega zapora v Požarevcu, pa zverinska mučenja, ki jih je prestal, ne da bi policiji povedal eno samo dejstvo o aktivnosti KP Jugoslavije. Ta Edvard Kardelj, sin proletarske družine, izza otroških in skojevskih let udeleženec stavk in delavskih demonstracij, prodorni organizator in nadarjeni publicist, je vse od Goričan užival Titovo zaupanje. Skorajšnji generalni sekretar KPJ je prepoznal v Bevcu, Krištofu — ali kakorkoli so že pozneje Kardelja ilegalno imenovali — človeka in komunista orjaških dimenzij. Bevc s svojo na videz krhko postavo je vseskozi odtlej vzravnano nosil bremena, ki bi krivila hrbet in duha Atlantu: prostovoljno izobčen iz legalne družbe se je podajal v večne nevarnosti, beg, samoodrekanje. Svoj življenjski smisel je našel v anatomiji zgodovine in družbe, v takšnem študiju marksizma in leninizma, ki je hkrati dejanje, v karieri preganjanega komunističnega aktivista in organizatorja, v besedi in pismu, ki ju je zastavljal za pravice ljudskih množic in delavskega razreda. Podobno kot Tita — in nikoli daleč od Tita — ga je vodila ta pot skozi brezštevilne konspirativne sestanke z revolucionarji v domovini, pa med Dunajem, Moskvo, Parizom in povsod drugod, kjer so se oblikovale javke komunističnega gibanja. On sam, njegova partija in njegov narod so zoreli za veliki čas, ki ga je prinašalo leto 1941. Mimo Tita je prav on največ pripomogel, da je KP Jugoslavije pričakala spopad s fašizmom in v ta obračun vpeto ljudsko revolucijo prenovljena, notranje čvrsta, ozdravljena frakcijskih sporov, polna demokratičnih vizij, ki so presegale togo dogmatična kominternska stremljenja.

Da, morda je Tito ob Krištofovem katafalku podoživljal srečanja iz Goričan, iz Šmiglove zidanice 1938, iz Godčeve hiše v Bohinju in iz Novakove domačije v Tacnu 1939, iz zagrebške Dubrave 1940 — pa iz mnogih drugih sestankov, na katerih je partija že kovala novo zgodovino jugoslovanskih narodov. V vsa ta dogajanja je posegal Kardeljev analitični, zgodovinsko kritični duh, podoben kirurškemu nožu, katerega sleherni rez je bil sočasen akt gradnje in sinteze. Slovencem posebej se je ta Krištofova zmožnost proti koncu tridesetih let elementarno razkrila dvakrat: na Čebinah v aprilu 1937, ko je pripravil in vodil ustanovni kongres KP Slovenije in je iz njegovega peresa izšel znameniti Komunistični manifest; pa dve leti pozneje, ko je v »Speransu« ponudil ne le svoje lucidno umevanje slovenskega narodnega vprašanja, marveč je že tudi dokazal, da je vstajenje narodov mogoče samo v harmoniji socialnega in narodnostnega boja.

Strmeč na črni žametni zaslon, na katerem so bila položena Kardeljeva odlikovanja, maršal Tito ni mogel, da ne bi pomislil na štiri leta, ko mu je bil Bevc desna roka v narodnoosvobodilnem boju. Prav zgoraj — ob redu Lenina — je bil pripet red narodnega heroja, pomnik Bevčevih junaštev, zaslug in trpljenj v oni žrtveni epopeji. Ali ni pogled na to kovinsko odličje prebudil v Titu spominov na številne oblike Kardeljevega snovanja v domovinski vojni?

Gotovo je pred njim oživel tisti Bevc, ki je neumorno soustvarjal, redigiral, izpopolnjeval proglase CK KPJ ob fašističnem napadu leta 1941; tisti Bevc, ki je neumorno povezoval niti kurirskih zvez, v katerih je bil poglavitni kurir pogosto on sam; organiziral javke in tiskarne in sploh vse tiste ilegalne mehanizme, ki so morali zaživeti in delovati, da bi se pred ljudstvom do konca razgalila monarhistična izdaja in da bi se mogel sprožiti upor. Ko je srečno

preživel brutalno bombardiranje Beograda, si je Kardelj iz dneva v dan nalagal smrtonosno tveganje: potoval je s ponarejenimi papirji med Beogradom, Zagrebom in Ljubljano, kjer je povsod mrgolelo gestapovcev, špijonov, ovaduhov, ustaških in drugih protirevolucionarnih fanatikov . . . Z masko naivnega uradnika ali poslovneža, ki mu menda še ni prav prišlo do živega, da je konec miru in da besnijo orgije vojnega sovraštva, se je Bevc inteligentno prebijal skozi policijske kontrole in zasede, prek neštetih znanih ali nenadejanih zapor. V te smrtne nevarnosti sredi okupatorskih osirjev se je podajal hladnokrvno, samoumevno; gnala so ga poslanstva, ki jih je moral opraviti po nalogu partije. Udeležil se je majskega posveta CK KPJ v Zagrebu, ko je bila sprejeta odločitev o oboroženem uporu; nastopil z glavnim referatom na širši partijski konferenci v začetku junija v Ljubljani; navzoč je bil tudi na seji CK KPS 22. junija, ko je bil osnovan Glavni štab NOV Slovenije in prav tako na sestanku tega štaba 16. julija, ko je bilo odločeno, da se slovenska osvobodilna fronta vključi v celoviti boj jugoslovanskih narodov; sodeloval je — jeseni istega leta — pri oblikovanju vojaške in politične strategije NOB, ko se je bil kot član Vrhovnega štaba pretolkel na prvo osvobojeno ozemlje v Srbiji . . .

Zima in pomlad 1942 sta zatekli Kardelja spet v Hrvaški in Sloveniji, kajti poverjena mu je bila od-

»... Sreče človeku ne more dati niti država niti sistem niti politična partija. Srečo si lahko človek ustvari sam...«

Edvard Kardelj

Očetje očetov so sanjali o zdravju in svojem kosu kruha. Očetje so sanjali o zdravju, svoji zemlji in lastnem domu. Sinovi so sanjali o zdravju, svoji zemlji, lastnem domu in svobodi govora. Njih sinovi so sanjali o svobodi. Zavestno so žrtvovali zdravje, zapustili zemljo in ognjišče, za svobodo so darovali življenja.

Svoboda. Njim nikdar dosanjana, nam darovana sreča. Prehiteli smo sanje in čas. V štiridesetih letih. Pot ni bila lahka, toda nam edina. Zato se lahko vzravnano ozremo in gremo naprej, je osnovna misel iz vsebine pisem, ki smo jih prejeli o tem, kaj našemu človeku, samoupravljalcu danes pomeni — sreča.

Stjepan Šaubert

Sreča za vse je sreča tudi zame

Ne vem, v kakšni obliki bo objavljeno to razmišljanje, toda upam, da večina bralcev pozna Kardeljevo misel o sreči in je zaradi tega ni potrebno ponavljati tudi v tem zapisu. Pa vendarle me mika, da bi jo ponovil — v celoti. Zakaj? Zaradi tega, ker je tako enostavna in tako resnična! Pa še zaradi nečesa: kar poslušajte okoli sebe (ali se preizkusite kar sami!) in videli boste, da najbolj pogosto celotno misel skrajšamo kar na en stavek. »Srečo si človek lahko ustvari samo sam«. Le bolj natančni pred ta stavek postavijo tisto, da sreče človeku ne more dati niti država niti sistem itd.

Toda tov. Kardelj je v isti sapi dejal, da človek sreče ne more ustvariti sam »... ne sam kot posameznik, ampak samo v enakopravnih odnosih z drugimi ljudmi.« In v tej celovitosti Kardeljeve misli o sreči vidim bistvo. Mislim celo, da pri nas niti ni malo posamičnih ali skupinskih naporov, da bi dosegli svojo srečo. Toda vse to, dokler ni vpeto v celoto, v kolektiv, v skupnost, ni tisto pravo, ni sreča v pravem pomenu besede.

Danes imamo petkrat več avtomobilov kot pred petnajstimi leti, skoraj vsako gospodinjstvo ima televizor, hladilnik, pralni stroj, skoraj vsi, ki hočejo prijeti za delo, ga imajo. Pa vendarle mislim, da je to premalo za srečo, kot nam je o njej govoril Kardelj.

Moj občutek sreče, na primer, zmanjšuje (ali me jezi, če tako hočete), ko vidim, da nekdo na vse kriplje kritizira nekaj v svoji okolici, pri tem se pa ne zgane, da bi šel na zbor občanov ali delavcev in tam povedal kako in kaj. Pri tem je jalov izgovor, da se ne splača govoriti (opravljati pa!?), ko pa vemo, kako smo vsi v podjetju ali drugje veseli pametnih in delavoljnih ljudi. Ali: popoldan pri klepetu tarnamo nad draginjo, drugi dan pa podražimo svoje delo. Ali: na glas in povprek pritrjujemo — denimo, tovarišu Dolancu — ko pravi, da moramo zaostriti odgovornost, sočasno pa dnevno gledamo drug drugemu skozi prste, če kot sodelavci ali sosedje ne opravimo dogovorjenega. Ali: skoraj dolgočasni smo že, ko v raznih inačicah prisegamo na dohodkovne odnose, obenem pa v vseh mogočih skupščinah in drugih organih soglašamo z ukrepi kratke sape,

ki razvoj dohodkovnih odnosov v bistvu zavirajo.

In še bi lahko našteval primere naše nedoslednosti v ustvarjanju sreče. Pravzaprav nismo nedosledni, ampak dvolični! Zdi se, kakor bi pričakovali, da neka družba, v kateri nismo tudi mi, ustvari pogoje, v katerih bo cvetela naša majhna, vase zaprta sreča. Vidite, tovariši, to pa ne gre. Ta račun se ne izide niti računsko, še manj pa človeško. Vem, da marsikdo lahko pove primer, ko si je nekdo nekako ustvaril svoj zunanji videz sreče, toda, prvič, izjema ni dokaz in, drugič, ali ste prepričani da je tisti človek srečen? Zatorej mislim, da bo naša (in moja kot posameznika) sreča tem večja, tembolj resnična, ko in če jo bomo vedno bolj ustvarjali v skupnosti enakopravnih ljudi za vse in, torej, tudi zase. Sicer pa mislim, da je škoda, da nam te resnice tov. Kardelj ni povedal že mnogo prej.

Boris Hribar

Cilj, pot in način dela

Kardeljeve misli o sreči so tisto, kar lahko človeku približa samoupravljanje na enostaven in zelo neposreden način družbeno, pa tudi osebno.

Vsebina teh misli mi je v preteklosti, mi danes in mi bo v prihodnosti pomenila cilj, pot in način dela na tej poti.

Branko Kosijer

O sreči sanjati je premalo

Menim, da dobi Kardeljeva misel o sreči svoj pravi pomen z uveljavljanjem človekovih in družbenih interesov, s spoštovanjem in doslednim uveljavljanjem temeljnih socialističnih načel in vrednot. Človekova sreča ne more biti popolna, če se »nasmehne« samo njemu, drugim okrog njega pa ne. Sreča posameznika ne more biti ločena od sreče drugih v družbi, v kateri posameznik obstaja, se razvija in živi svoje družbeno življenje.

Družbeno življenje človeka teče v številnih pojavnih oblikah kot, na primer, v skupinah in drugih združbah, ustanovah in globalnih družbah. Ljudje družbeno delujejo »ujeti« v zapletene splete družbenih odnosov in zato mora družba, ki teži k hitrejšemu napredku, pripraviti vsakega posameznika, da bo uporabljal znanstvena spoznanja pri načrtnem urejanju vedno bolj zapletenega človekovega družbenega dejanja in...

Človek in družba sta se oblikovala zaradi reprodukcijske dejavnosti in koristnega dela, zaradi česar se je oblikovala tudi človekova duševnost in zavest. Zato se vsak človek počuti srečnega in zadovoljnega, ko dela in opravlja sebi in družbi koristno delo, še zlasti, če družba prizna njegovo delo.

Misli tovariša Kardelja vedno spodbujajo k spoštovanju temeljnih socialističnih vrednot, ki morajo biti osnovni dejavniki vertikalne mobilnosti v naši družbi (znanje, delo, prizadevanja, koristnost delovanja itd.).

Smo priče in spremljevalci postopnega izvajanja samoupravnih socialističnih demokratičnih odnosov. Osebno me večkrat jezi počasnost uresničevanja zamisli tovariša Kardelja. Še vedno naletimo na odobravanje in dopuščanje izkrivljenega in špekulantskega vedenja. Napredovanje ni enakomerno odprto za vse socialne sloje, za prebivalce z različnih regionalnih območij, z različnih področij družbenega delovanja. Za ilustracijo naj navedem le nekatere nepravilnosti, ki v sedanji družbi dobivajo izrazitejši pomen. To so, na primer,

osebne zveze in poznanstva, družinsko poreklo, družinske zveze in poznanstva itd. Zdi se, da premalo gojimo kulturo dela, da smo velikokrat iz ravnodušnosti pripravljeni brez razmišljanja sprejeti oportune rešitve, premalo vrednotimo izobraževanje, znanje in spretnost, vse preveč se sprašujemo, čigavo je, od kod izhaja, kakšne materialne simbole izraža. To je verjetno storila tudi eksplozija želja po potrošnih dobrinah standarda, do katerih želi velik del ljudi priti čim hitreje in za vsako ceno.

Odpravljanje navedenih in drugih negativnih pojavov, ki so še prisotni v naši družbi, bo tudi uresničevanje zamisli tovariša Kardelja.

Ivan Godec

Treba je živeti zase in za družbo

Tovariš Kardelj je bil v svojem življenju vedno izviren. Ko sem prvič slišal njegovo znamenito misel o sreči, sem bil predvsem presenečen. Mnogi dokumenti, ki urejujejo razmere pri nas, in številni družbenopolitični delavci uporabljajo vrednote, kot so: svoboda, bratstvo in enotnost, samoupravljanje, neuvrščenost in druge, ter z njimi skušajo mobilizirati delavce in občane za urejanje naše družbe. O sreči sanjajo mladostniki, o njej pojejo pesniki. In zdaj nenadoma o sreči spregovori vodilni teoretik naše samoupravne socialistične družbe!

V svojem dosedanjem življenju sem si izoblikoval vodilo, da je delavnost človeka tista njegova vrednota, ki mora imeti najvišjo ceno med poštenimi ljudmi. Ob Kardeljevi misli me je obšlo spoznanje, da je za človeka zelo pomembna njegova delavnost, a da je ob tem posebej pomembno tudi njegovo osebno počutje. To, da so ljudje zadovoljni in srečni, bogati njihovo življenje in tako koristi vsej družbi. To je tudi spoznanje, da človek ni le anonimen delček

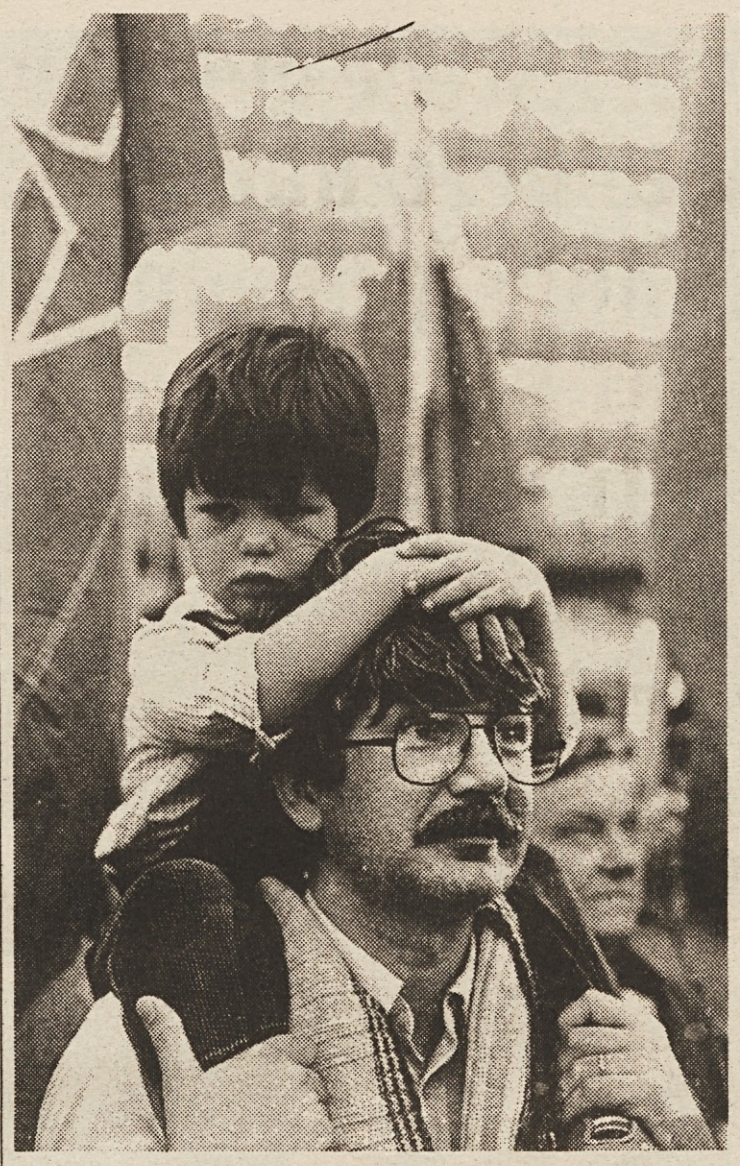

sebe. To se mi zdi domišljavo in nesmiselno. Mislim na takšno delo, ki je v največji možni meri usmerjeno v korist družbe. Človek je lahko srečen takrat, ko ni le sam sebi zadosten. Potrebovati ga morajo tudi soljudje. Njemu je to v zadovoljstvo, ponos in tudi srečo. In prav to — sreča — je tisto, česar mu nihče ne more podariti. Odvisna je od vsakega posameznika posebej. Če so dobre vile dovolj za pravljice otrokom, potem je vsemogočnost kapitala ali države tudi pravljica za odrasle. Veličina humanista tovariša Edvarda Kardelja je prav v tem, da je v naši samoupravni socialistični skupnosti ustvarili razmere, v katerih delovni ljudje in občani svobodno ustvarjajo, izražajo interese in jih usklajujejo za doseganje skupne in osebne sreče. Te misli se mi zdijo še toliko bolj pomembne v trenutku, ko smo na prelomni točki bitke za ekonomsko stabilizacijo, ki pomeni nadaljnjo revolucionarno preobrazbo naše družbe. Sreče namreč ne vidim iznad objektivnih možnosti danega zgodovinskega trenutka, ampak v nadaljnjem ustvarjanju razmer za graditev našega samoupravnega socializma, v krepitvi bratstva, enotno-

družbe, ampak živo bitje, ki živi življenje, v katerem imajo seveda tudi čustva pomembno vlogo.

Ali sem srečen? Zapleteno vprašanje — težak odgovor. Včasih je malo dovolj in doživim trenutek ugodja: sprehod v naravi, glasbeni utrinek, srečanje z znancem, otrokov uspeh itd. Vendar so to le trenutki. V bodoče bi predvsem želel dobro in pošteno opravljati svoje delo. Ob delu pa sem srečen takrat, ko vem, da sicer delam zase, a da sem storil vendar nekaj več, kot je potrebno le zame. Ne mislim na nekakšno žrtvovanje samega

političnem sistemu utemeljil misel o odvisnosti uspešne družbe od srečnih posameznikov.

Brane Jakopič

Danes delati za jutri

Misli tovariša Kardelja mi v tem jubilejnem trenutku pomenijo, da se lahko s ponosom ozremo na štiridesetletno prehojeno pot in ugotovimo, da smo v sti in enakopravnosti naših narodov in narodnosti, v samoupravljanju delovnih ljudi in občanov, enotnosti interesov delovnih ljudi in medsebojne solidarnosti ter nadaljnjem razvijanju političnega sistema samoupravne demokracije. Na osnovi teh temeljnih načel naše skupnosti bomo uspeli dvigniti materialno bazo in s tem blagostanje in srečo delovnih ljudi in občanov Slovenije in Jugoslavije. V tem trenutku našega zgodovinskega razvoja moramo torej obvladati čezmerno porabo in živeti v okviru možnosti in razmer, da bomo jutri živeli še bolje.

govornost za razvoj osvobodilnega gibanja v teh dveh bodočih republikah, pa odgovornost za njuno zvezo z vodstvom revolucije. Njegovi organizacijski energiji in veščini gre v veliki meri pripisati, da se je upor v obeh pokrajinah razmahnil — v Sloveniji celo tako zmagovito, da so občasna osvobojena ozemlja segla domala do žice okupirane Ljubljane. Bevčevo biografijo iz tega obdobja označujejo impresivni podatki, kako iz tajnih zatočišč dirigira vstajo; kako se po Hebrangovem izdajstvu umakne iz Zagreba s čolnom čez Kolpo; kako se v opravi kurjača pretihotapi na lokomotivi v blokirano Ljubljano; kako odhaja julija, oktobra in decembra 1942 na osvobojeno ozemlje in se spet vrača — zdaj maskiran v poštnega monterja, zdaj spet v vlakovnega uslužbenca; kako se avgusta istega leta preplazi sredi temne noči ves obnemogel, brez očal in orožja, toda ob skrajnem naporu volje, iz smrtnega obroča, ki ga je bila sklenila okrog njega in najvišjih organov OF roška ofenziva . . .

O vsem tem in še marsičem pričuje Bevčeva medalja narodnega heroja.

Nihče ne ve bolje od Tita, da to obeležje ponazarja zahvalo Kardelju predvsem za njegov prispevek pri uresničevanju temeljnih postulatov vstaje. Saj je dal vse svoje moči, da bi se zmirila nasprotja, ki so jih bili zasejali med jugoslovanske narode nekdanji protiljudski režimi, in da bi med temi narodi zaživeli bratstvo, enotnost, enakopravnost. Odločno se je boril tudi zoper nazorska neskladja, ki bi utegnila hromiti enotnost revolucionarnih sil: kot eden pobudnikov Dolomitske izjave je na primer spomladi 1943 dosegel, da so bile v Sloveniji porezane korenine takšnih kontroverz. Enako zavzet je bil kot kovač občečloveškega mednarodnega bratstva, o katerem je bil prepričan, da se lahko spočne samo ob naraščanju svobode in moči ljudskih množic, v progresu socialistične demokracije, v osvobajanju človeka in njegovega dela, ob spoštovanju dostojanstva človekove osebnosti. Že sredi viharjev protifašističnega boja in kontrarevolucije, ko je bilo treba reševati vojaške, organizacijske in druge povsem pragmatične naloge — če naj narodi, delavski razred in Partija sploh prežive — se Tito in Kardelj v nobenem trenutku nista odrekla svojim strateškim družbenim koncepcijam. Zato so sredi podjarmljene Evrope lahko vzniknili ljudski odbori — nosilci nove demokratične oblasti. V brk fašizmu, stalinizmu ter vsej svetovni reakciji je bila vzpostavljena avnojska zgradba. Stolice, Titovo Užice, Foča, Bihač, Jajce, Drvar, otok Vis, osvobojeni Beograd — te in druge zgodovinske postaje so bile priča ne samo rojevanju nove Jugoslavije, temveč tudi začetkom inkarnacije družbenega sistema, ki pomeni pristno nadaljevanje izročil Pariške komune in leninskih Sovjetov.

Ugreznjen v žalost, mračen in samoten stoji šestinosemdesetletni Josip Broz na straži pred žalnim odrom, prepetem z državno zastavo. Strmi mimo oficirjev in mladincev, ki sestavljajo svečani kordon; sredi črnine in špalirja vencev se zapira vase.

Tam, med Bevčevimi odlikovanji, je položen tudi red junaka socialističnega dela. Kdo mimo Edvarda Kardelja je nosil to visoko odlikovanje bolj upravičeno, bolj zasluženo? Tito se predaja sili spomina, skozi njegovo zavest se utrinjajo slike neštetih skupnih doživetij, neštetih iskanj in naporov, ki sta jih skupaj z Bevcem doprinesla v petintridesetih letih miru in graditve jugoslovanske socialistične skupnosti.

Kardeljevo pionirsko in izumiteljsko delo je seglo na vsa najpomembnejša področja razvoja. Vpregel se je v reševanje idejnoteoretičnih in organizacijskih problemov pri razraščanju ljudske oblasti, pri oblikovanju ustavnega in političnega sistema, pri zakonodaji socialistične države in zlasti še pri vzpostavljanju neposredne socialistične demokracije. Ob vseh teh preokupacijah, ki so terjale združeno zmožnost marksističnega misleca, znanstvenika, raziskovalca ter hkrati zmožnost daljnovidnega politika, neustrašnega bojevnika in garaškega organizatorja, je moral disciplinirano opravljati — kakor mu je nalagala marksistična izšolanost — številne funkcije v državniški, partijski in upravnopolitični praksi. V prvih letih po osvoboditvi je bil po vrsti podpredsednik Začasne zvezne vlade DFJ, minister za konstituanto, podpredsednik zvezne vlade, predsednik zvezne kontrolne komisije, zunanji minister, predsednik komiteja za zakonodajo in izgradnjo ljudske oblasti. Pozneje je bil deset let podpredsednik Zveznega izvršnega sveta, od 1963 do 1967 predsednik zvezne skupščine, od tedaj dalje član sveta federacije in član sveta narodne obrambe. Vseskozi po vojni je bil član najvišjih teles KP in poznejše ZK Jugoslavije ter član in dalj časa predsednik Socialistične zveze delovnega ljudstva. Hkrati se je nesebično angažiral tudi v forumih svoje ožje domovine — SR Slovenije. Odveč bi bilo ugotavljati, koliko poti ter duševnih in telesnih naporov so terjale od njega vse te funkcije s svojimi pragmatičnimi obremenitvami, koliko govorov, referatov, pretehtanih diskusij, pisanih razprav, študij, člankov je moral prispevati.

Po osvoboditvi se je Kardelj spopadal s težavami obnove, nacionalizacije, agrarne reforme, petletnih planov; dneve in noči je posvečal načrtovanju novega socialističnega gospodarstva in kulture. Vodil je jugoslovansko delegacijo na mirovno konferenco v Pariz leta 1946, kjer je dobesedno izgoreval v obrambi ozemeljskih pravic Jugoslavije. Bil je med prvimi kritiki administrativnega sistema vodenja, med najostrejšimi nasprotniki porajajoče se birokracije, med prvimi zagovorniki in izvajalci načela, da mora država odmirati v prid delavskega in družbenega samoupravljanja. Prav kot tak si je nakopal — poleg Tita — največje sovraštvo s strani stalinskih dogmatikov. Spor, ki je izbruhnil z resolucijo informbiroja leta 1948, je Krištof prenašal dostojanstveno in svest si resnice — kakor so ga prenesli Tito, vsa zveza komunistov, ves delavski razred in vsi delovni ljudje Jugoslavije. Na obtožbe, obmejne incidente in blokade je Jugoslavija odgovorila kot en mož s podvojenim delom. Z železno doslednostjo je takrat Kardelj vztrajal na liniji Tita in KPJ ter ogromno sam dodal tej družbeni politiki. Brez njegovih zamisli in pobud si skoraj ni mogoče zamisliti procesa socialistične preobrazbe jugoslovanske vasi, nastanka prvih delavskih svetov, pa vseh nadaljnjih izpopolnitev samoupravnega sistema v delovnih kolektivih in še zlasti ne v asociacijah komune; vsi kongresi ZKJ in ZKS pa programski dokumenti teh kongresov, vse ustavne razprave tja do leta 1974, ves državni in samoupravni zakonodajni sistem, skupaj z »malo ustavo« — zakonom o združenem delu, vsa geneza in rast občinskega, skupščinskega, delegatskega sistema nosijo neizbrisen pečat Kardeljeve soustvarjalnosti.

Ko se je predsednik Tito v hiši izvršnega sveta SR Slovenije poklonil posmrtnim ostankom svojega zvestega sodelavca, je njegov spomin zaobjel tudi ure, dneve in leta, ki jih je skupaj z njim žrtvoval Edvard Kardelj za oblikovanje revolucionarnih odnosov Jugoslavije v zunanji politiki. Z enako vztrajnostjo kot Tito se je Bevc boril za svetovni mir, za miroljubno sožitje med narodi in državami, ne glede na njihove različne družbene sisteme, nazore, vere. Z vso ostrino svojega duha je podpiral maksimo, naj si sleherna družbena skupnost poišče lastno pot k neodvisnosti, napredku in sreči in naj se ta njena pot brez zadržkov spoštuje. Boril se je proti blokovskemu razumevanju sveta in proti blokovskemu grupiranju držav. Bil je zares med prvimi, vrhunskimi ideologi politike neuvrščenosti, toda hkrati nepopustljiv vernik komunističnega internacionalizma, zagovornik pripravljenosti, naj Jugoslavija z vsemi močmi podpre osvobodilna gibanja narodov, ki se bojujejo proti kolonializmu in proti vsem oblikam imperialističnega podrejanja. S svojimi nastopi v Organizaciji združenih narodov in v mnogih drugih mednarodnih misijah, izza Beograda 1961 pa predvsem na konferencah neuvrščenih, je Kardelj približeval novo Jugoslavijo svetu in svet tej Jugoslaviji. Povsod, kjer je govoril in pisal, je z izjemno močjo svoje osebnosti žel simpatije za svojo deželo. To je dosegal predvsem zategadelj, ker je izžareval humanizem, ker je znal širiti helsinški duh, ker je iz njega velo razumevanje za stiske, potrebe in interese človeka v kolesju sodobne družbe. Takšna globinska Bevčeva konstitucija je odsevala in dobivala poudarke iz njegovih osebnih lastnosti; iz neizrekljive potrpežljivosti in tolerance, širine, prijazne skromnosti; vsem, ki so se srečevali z njim, je zapuščal gotovost, da je nepotvorjeno iskren, vselej dobronameren in vdan prepričanju, da je z dobro voljo in trudom mogoče najti izhod iz vseh zagat in protislovij.

Niso še izmerjene zasluge, ki si jih je Kardelj pridobil posebej kot publicist, kot avtor programskih tekstov o najrazličnejših kompleksih družbenih vprašanj. Ni mogoče navajati serij naslovov, ki skrivajo desettisoče strani konceptov in mnoge tisoče strani razprav, vendar je treba opomniti vsaj na nekatere, vsaj na tiste, ki predstavljajo — poleg že omenjenih — njegove najvišje dosežke. To so predvsem dela: »Socializem in vojna«, »Beležke o naši družbeni kritiki«, »Razpotja v razvoju naše socialistične družbe«, »Ekonomski in politični odnosi v samoupravni družbi«, »Protislovja družbene lastnine v sodobni socialistični družbi«, »Zgodovinske korenine neuvrščenosti«, »Svobodno združeno delo« in naposled knjiga, ki je kronološko ob koncu, po svojem pomenu pa bi morala stati na vrhu seznama: »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja«. Za temi racionalno odmerjenimi naslovi živi vsebina, polna krvave družbene stvarnosti, polna prizadetosti, polna avtorjeve žgoče zavesti, da je soodgovoren za usodo človeka v svojem mikro in makro svetu.

V mračnem jutru 13. februarja 1979 je napočil trenutek, ko so se množice, zbrane na ljubljanskih ulicah, v prepadeni tišini zganile, da bodo pospremile umrlega velikana do grobnice narodnih herojev. Tudi tovariš Tito se je zdrznil iz molčeče negibnosti. Dvignil je glavo in navzočim se je zdelo, da je našel v sebi neko oprijemališče, na katero se mu je oprla zavest nenadomestljive izgube. Spet je postajal velik, tak, kot je vselej predstavljal emanacijo svojega ljudstva. Pristopil je k žalni knjigi in zapisal vanjo: »Do zadnjega dne življenja, dragi tovariš Bevc, si ostal zvest idealom naše revolucije. Dal si ogromen prispevek izgradnji naše socialistične samoupravne neuvrščene skupnosti in krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti. Tvoj svetli lik komunista in revolucionarja bo zgled in spodbuda sedanjim in prihodnjim generacijam.«

Tisto, česar Tito ni napisal, a je z vsem srcem občutil, pa bi se lahko glasilo: »Saj si še tu, naš Bevc, z nami ostajaš, tvoje delo te nam ohranja živega.«

Marjan Rožič

Sreča je tudi odgovornost

Kardeljeva misel o sreči nosi v sebi veliko resnico, ki jo je zelo preprosto izrazil. Vsi sistemi so človeka od nekdaj usmerjali, da je verjel v moč države, njenega aparata, kot je rekel tovariš Kardelj, v moč partije in njenega aparata, da se je prepuščal veri itd. S tem se je v njegovi zavesti enostavno ustvarjala nekakšna odvisnost od nekoga, ki je nad njim. To je delalo človeka majhnega in nemočnega. Vse to pa je bilo povezano tudi z njegovim položajem v procesu dela, saj je bil mezdni delavec in je bila torej njegova usoda vedno v rokah ali zasebnega lastnika ali države kot lastnice proizvajalnih sredstev. Ta odvisnost se kaže tudi v materialnih odnosih. Človek dobiva od nekoga plačilo, običajno premajhno, za nekaj, kar je ustvaril. Seveda vse to vpliva na oblikovanje človekove osebnosti.

Pri nas je že revolucija pomenila neko novo kvaliteto, saj je bila to revolucija organiziranega naroda. Organiziranega zato, ker so mnogi že od vsega začetka zavestno šli v boj za novo družbo, druge pa je prav ta boj oblikoval, da so se borili za lastno in skupno srečo, za demokracijo. Cilji te revolucije so se poenotili s cilji in željami velike množice ljudi. Seveda ne sami po sebi. Partija je vedela, kaj hoče, in sicer je bilo to tisto, kar je bilo bistveno za človeka, Osvobodilna fronta pa je imela v sebi elemente povezovanja; željo po združitvi v boju za iste cilje. Čeprav niso vsi ljudje enako mislili, toda vsi skupaj so težili prav k tej sreči človeka, ki jo opisuje Kardelj.

Samoupravljanje je torej zraslo iz te revolucije.

Bistvo Kardeljeve misli o sreči vidim v tem, da ima on pred sabo vedno človeka, povezanega z drugimi ljudmi, saj se le v povezanosti z drugimi ljudmi človek potrjuje kot človek. Končno pa je povezanost med ljudmi element humanizma, sposobnosti razumeti in pomagati drugemu.

Sreča v naših razmerah ni idila neke lažne svobode in demokracije. Sreča je v tem, da si srečen zato, ker skupaj z drugimi gospodariš in upravljaš ter je tako tvoja usoda v tvojih rokah. Bistvo je torej v tem, da srečo in lastno usodo vsak človek povezuje s tistim, kar je bistveno zanj — ali resnično odloča o sebi in družbi ali to, kot se še vedno dogaja, počne nekdo drug v njegovem imenu. V samoupravljanju se morajo odraziti vse te vrednote, saj sreča človeku ne prihaja sama po sebi, tudi, če živi v samoupravni družbi. Zanjo se mora boriti. To je nenehen boj za lastno in družbeno srečo in ta boj je organizirana dejavnost. Za ta boj ne organizira partija ljudi vnaprej, ampak se ljudje sami organizirajo, saj lahko le kot organizirana družba uresničujejo to srečo.

V tem je tudi bistvo spremenjene vloge Zveze komunistov. To ni partija, ki se bori, da bi imela oblast v imenu delavcev, ampak se kot zveza komunistov bori za to, da bi bila ta oblast resnično oblast delavcev. To je nova vsebinska kvaliteta, o kateri govori tovariš Kardelj.

Seveda je ta bitka še marsikje težka, saj so številne objektivne ovire, pa tudi subjektivne slabosti. Še vedno je dosti primerov trepljanja delavca po ramenu, hkrati pa se dogaja, da delavci ne morejo obvladovati temeljev svoje sreče: ustvarjanja in upravljanja z dohodkom, planiranja, solidarnosti, povezovanja z drugimi ljudmi, nacionalne enakopravnosti itd.

Kardeljeva misel o sreči je tudi tesno povezana s konceptom pluralizma samoupravnih interesov. Različni interesi so objektivno pogojeni, človek v njih živi in jih ugotavlja, obenem pa jih tudi sam znotraj samoupravnega sistema uskladjuje in oblikuje skupen interes. Marsikdaj celo malo prikrajša lasten interes zato, da razume interes drugega človeka in da pride do družbenega interesa.

Sedanja — v marsičem kritična situacija: visoka inflacija, socialni problemi, upadanje življenjskega standarda, nacionalizem, ki prerašča v kontrarevolucijo — vse to niso problemi, ki se pojavljajo zato, ker preveč dosledno uveljavljamo to Kardeljevo misel. Zagotovo do tega ne prihaja zato, ker imamo preveč samoupravljanja, ampak zato, ker so še vedno premočne težnje odločati v imenu delavcev. Ne smemo pozabiti, da sreča pomeni hkrati tudi odgovornost.

Joža Varl

Z optimizmom v jutrišnji dan

Kardeljeva opredelitev človekove sreče, ki v uporni bitki z različnimi odstopanji, odkloni, pa tudi odpori postaja resnica, je velik del moje generacije in seveda tudi mene spremljala kot vizija v ilegalnem in partizanskem boju, povojnih mladinskih delovnih akcijah in obnovi domovine, pri vsem družbenopolitičnem in družbenem delovanju in končno še prej v mojem pedagoškem in sedaj novinarskem poklicu. Pomeni, da smo vse to počeli in počnemo zato, da bi bilo nam, saj smo sodelovali v narodnoosvobodilnem boju še kot mladinci, še bolj pa sedanjim in bodočim mladim generacijam lepše, boljše, da bi dejansko svobodno in srečno delali in živeli. Ravno navedena misel tovariša Edvarda Kardelja, oziroma njegova opredelitev človekove sreče nam potrjuje pravilno naložbo vseh naših dosedanjih in sedanjih aktivnosti, prizadevanj, odpovedovanj in ne nazadnje tudi žrtev. Pomeni mi veliko zadoščenje, da sem lahko in da lahko sodelujem v tej bitki za človekovo srečo.

Kljub sedanjim dosti neugodnim razmeram ravno skozi Kardeljevo opredelitev človekove sreče vidim najmočnejše orožje za premagovanje sedanjih težav, za uresničevanje politike ekonomske stabilizacije in hitrejši razvoj socialističnega samoupravljanja. Zato morajo dejansko biti vsi naši napori usmerjeni v ustvarjanje razmer, v katerih bodo delavci resnično postali gospodarji pogojev in rezultatov svojega dela, razmer, v katerih bodo ljudje resnično svobodno in ustvarjalno delali. Uresničevanje Kardeljeve misli o človekovi sreči mora zato biti sestavni del naših sedanjih stabilizacijskih prizadevanj, kajti to je največje bogastvo naše socialistične, samoupravne in humane družbe. Zato z velikim optimizmom, kljub že omenjenim sedanjim težavam, gledam na naš jutrišnji dan.

NAŠA MOČ JE SVOBODA, SAMOUPRAVLJANJE, JE V TEM, DA SMO IZ HLAPCEV ZA VEDNO POSTALI NAROD GOSPODARJEV

Praznovanje preteklosti je prepričanje v prihodnost

Ljubljana, 21. julija. Dan pred 40-letnico vstaje slovenskega naroda. Mesto je praznično odeto. Vsepovsod plapolajo zastave, z okenskih polic in izložb nas pozdravlja cvetje. Poleg cvetja sliki Tita in Kardelja.

Čutimo dih praznovanja. Ljudje so pražnje oblečeni Lokali so polni. Poslušamo pogovore, tiste vsakdanje, pa tudi praznične. Vse je v pričakovanju večera, osrednje proslave.

Popoldanske ure na kolodvoru. Na železniški in avtobusni postaji se ustavljajo vlaki in avtobusi. Iz njih dre množica. Vidimo mlade ljudi, tiste srednjih let, pa starejše... Med njimi so borci. Mnogi so v uniformah. O njihovem burnem življenju, o zgodovinskih trenutkih naroda pričajo številna odlikovanja na prsih. Korak je še vedno strumen. Vidimo tudi druge uniforme, vrste mladih brigadirjev z zastavami in pesmijo se vrstijo. Ob njih stopajo delavci. Hočejo povedati, da so delavci, tisti za stroji. O tem pričajo njihove delavske obleke, kape.

Vsa ta pisana reka se vije proti Trgu revolucije. Tako je tudi na vseh ljubljanskih vpadnicah. Promet je ustavljen, ljudje korakajo po sredi cest in ulic. Mnogim sežejo misli nazaj. Spomin je živ, utrinki se vrstijo. Na Tromostovju se ustavi starejši možak, borec tam nekje iz Loškega potoka. Svojemu prijatelju, možaku istih let z zastavo na ramenu in nageljnom v gumbnici, reče: »Se spomniš, Korle, na tem mestu sem petinštiridesetega prvič poljubil vzhičeno dekle, ki je še danes moja žena?« Samo pokimal je Korle, ne reče nobene. Solza mu sili v oko...

Ura je osem. Na Trgu revolucije se še vedno zbira velikanska množica. Kakih osemdeset, devetdeset ali celo sto tisoč bo štela. Kdo bi mogel natanko prešteti. Koračnicam godbe milice iz Ljubljane in orkestra JLA sledita himni, najprej jugoslovanska, potem slovenska. Vsi stoje mirno, dostojanstveno. Ljudje se ne premikajo, ko poslušajo govore dr. Marjana Breclja, člana predsedstva Slovenije, in Sergeja Kraigherja, predsednika predsedstva SFRJ. Glave se stegujejo, ko Sergej Kraigher odkrije spomenik Edvarda Kardelja. Zbrani napeto poslušajo tudi kulturnoumetniški spored. Na koncu mnogi pritegnejo »Internacionali.«

Slavje se nadaljuje. Nadaljujejo ga govorniki, nastopajoči, borci, gostje, mladinske brigade, zbori, godbe, igralci in vsi navzoči. Množica se je razlila po osvetljeni Ljubljani. Večji del se je preselil v stari del mesta ob Ljubljanici.

Vzdušje je enkratno. Ljudje pojejo. Poslušamo »Jugoslavijo,« borbene in slovenske narodne pesmi. Pevcem pomagajo godci. Mnogi so prinesli glasbila kar sami od sebe. Prevladovali so harmonikarji, ki so se še najbolj ujeli s pevci. Toliko jih je bilo, da smo se kar čudili. Tudi tako je bogat slovenski narod.

Toči se pivo, peko specialitete na žaru. Tudi drugih pijač in jedač ni manjkalo. Gostinski lokali so vsi odprti. Ljudem, ki slavijo, se nikamor ne mudi. Vrstijo se pogovori. Mnogi obujajo spomine. Tema se v glavnem nanaša na vstajo, NOB, življenje v svobodi. Slišimo besede Tito, Kardelj, samoupravljanje. Veliko pogovorov ima priokus pelina. Ljudem je težko, ker ne morejo počastiti 40-letnice vstaje s tema dvema velikanoma. Kot smo zvedeli, so mnogi prišli v Ljubljano, da skupaj počastijo tudi spomin na ta dva stebra naše zgodovine in bodočnosti. Beseda nanese tudi na sedanje gospodarske težave. V ljudeh je trdna vera, da jih bomo premagali. V eni od številnih družb slišimo: »Kaj so te težave v primerjavi z letom 1941, z vsemi povojnimi stiskami? Jih bomo že premostili, poglavitno je, da smo svobodni, da lahko sami odločamo o svoji usodi...«

Noč se že nagiba k dnevu. Po Ljubljanici še vedno križarijo čolni, lampijončki gorijo. Še se razlega pesem. Tam pri šanku je borec srečal nekdanjega partizanskega tovariša. Objameta se, zastavita besedo, kot da bi se proslava šele začela.?

In tako je bilo skoraj na vsakem koraku. Ljubljana je bila v noči od 21. na 22. julij zlitje vseh slovenskih domoljubov. Še več, s Slovenci tostran in onstran meje so slavile tudi delegacije vseh drugih bratskih republik in pokrajin. In ne samo delegacije. Srbohrvaška beseda na mnogih mestih je zgovorno pričala, da so z nami slavili tudi naši bratje iz vseh delov Jugoslavije.

Je poleg tega potrebno še kaj reči o proslavi slovenskega naroda? Bržda ne, saj nam tudi teh nekaj utrinkov pove vse. Navzlic temu pa je naše pero v nekaj kratkih izjavah strnilo tudi razmišljanja, občutja in želje nekaterih udeležencev proslave ob 40-letnici vstaje slovenskega naroda.

Spomenik, ki smo ga danes odkrili tovarišu Edvardu Kardelju, predstavlja s spomenikom revolucije in s spomenikom Borisu Kidriču celoto, ki jo bistveno bogati. Edvard Kardelj je s svojim delom najvidnejši predstavnik generacij, ki so to revolucijo pripravljale in pripeljale do zmage. Njemu gre zasluga, da je z vsem svojim žarom revolucionarja in z odgovornostjo znanstvenika pokazal napredne in najslavnejše tradicije naše zgodovine, ki jih je prevzela socialistična revolucija in pretalila v novo, neizbrisno zgodovinsko dejanje. Spomenik revolucije je postavljen tudi boju za uresničevanje zgodovinskih nalog delavskega razreda, katerim je bilo posvečeno vse njegovo življenje.

Naj živi neupogljiva revolucionarnost njegove osebnosti stalno z nami, naj bodo njegove misli in delo vodilo ljudskim množicam, v katerih moč je neomajno zaupal, naj bo vsem nam in bodočim generacijam trajna spodbuda, da bomo s svojim delom in življenjem ter s svojo ustvarjalnostjo prispevali k novim zmagam v večno živem toku revolucije.

(Iz govora Sergeja Kraigherja)

Med svojimi se ne moreš zgubiti

Metod Logonder se je skupaj s še štirimi borci Jeseniško-bohinjskega odreda Vojkove brigade v Ljubljano pripeljal že v torek zjutraj. Bohinjski partizani so si ogledali spomenik Edvarda Kardelja, potem pa so se sprehajali po vse bolj vrvečem prizorišču popoldanskega in večernega slavja...

»Takole smo si rekli — pojdimo zjutraj, ko še ne bo takšne gneče. Tudi po mestu bomo lažje pogledali, se morda srečali s tovariši iz Vojkove brigade. Pa nismo še nikogar našli, na večer smo se še mi zgubili. No ja, nič hudega! Danes se tukaj pač ne moreš izgubiti, kamor stopiš, si med svojimi ljudmi. Tako se znebiš neprijetnega občutka, ko se zaman oziraš za soborci, in vse prijetneje ti je, ko gledaš vso to mladino — ene v kolu, druge v brigadirski koloni... Kar ne gre mi v glavo, da so stari toliko kot mi, ko smo šli v hosto. Šestnajst let mi je bilo, ko sem se leta 1943 odločil, da mi je dovolj nemških učiteljev, strahu pred izselitvijo in da bo treba pač prijeti za puško, če naj bo tega strahu kdaj konec. Zdaj kar z malce hrepenenja uživam v sproščenosti, vedrini, brezskrbni razigranosti mladih in stiskam pesti, da se jim ne bi bilo treba kdaj spoprijeti s tako težkimi odločitvami, kot so tedaj stale pred nami.

Saj sem res nekaj godrnjal, čemu tolikšno slavje, ko pa ja štedimo povsod, kjer se le da — pa je kar prav, da res množično obudimo spomin na največja leta v slovenski zgodovini, da se vsi skupaj tudi poveselimo, saj le tako pride do pristnih srečanj, pomenkov tudi med borci in mladimi. Lep čas sem stal pri Tromostovju, kjer je mož v partizanski uniformi vlekel meh, okoli njega pa se je strnil krog same mladine. Le opazovati je treba, pa vidiš na teh sicer brezskrbnih obrazih prav tak žar kot včasih pri nas, ko nam je koračnica lajšala korak, nam okrepila borbeni zanos.

Tako kaže gledati na današnjo proslavo, ne kot samo na dogodek, ampak kot na poklon svetemu spominu, katerega razsežnosti nam ne bodo v vodilo in pomoč le danes, temveč še dolga leta...

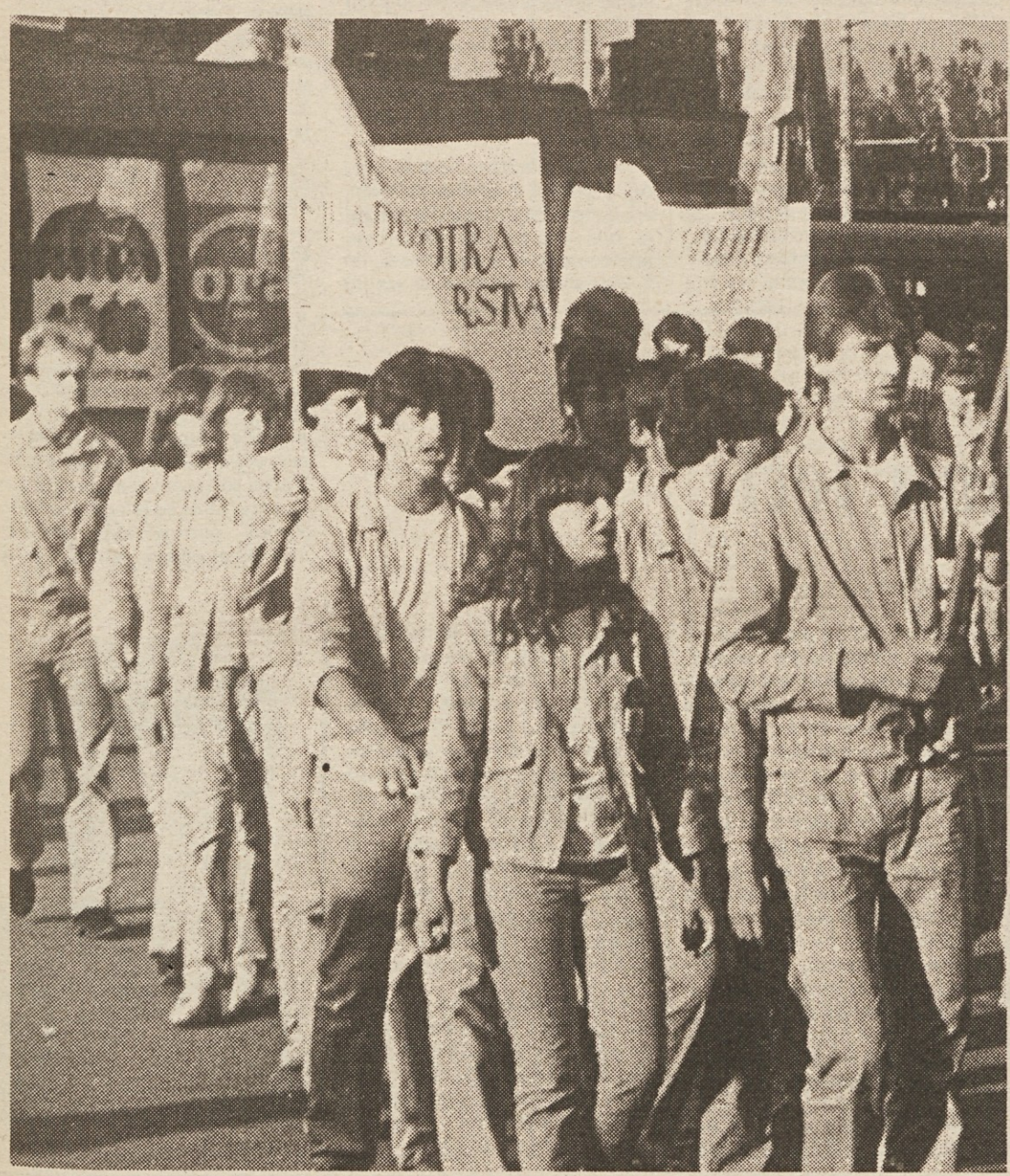

Spomini na dni pred štiridesetimi leti

»Priznam, nisem imel predstave, za kaj se grem borit. Hotel sem le preživeti. Bil sem mlad fant, možnosti ni bilo. V moji vasi, malo nad Tuzlo, je bilo več narodnosti. Najprej so začeli s Srbi in Slovenci. Toda to je zgodovina...«

»Bil sem lep fant, zato so me Slovenke sprejele za svojega,« v šali pripoveduje Milivoj Džurić, star 55 let, nekdanji borec XVIII. divizije.

»Toda ko sem se po osmih letih vrnil v rojstno vas, sem menil, da sem jo zgrešil. Svoje rodne vasi enostavno nisem več spoznal, toliko je bilo zgrajenega. Da se prav razumemo, ne podcenjujem naporov, vendar se mi zdi, da je to mnogo več kot tisto, o čemer so nam govorili politkomisarji. Resnici na ljubo nam ni bilo potrebno mnogo govoriti, takrat je šlo za biti ali ne biti. Nemcem je uspelo z razprtijami razsejati narodnostno mržnjo. Že 32 let živim v Mariboru, torej sem Štajerec, in se mi vse to zdi kot grde sanje,« meni Milivoj Džurić.

»Priznam, niti v sanjah nisem verjel, da bo tako, kot danes je. Politkomisarji so govorili o tem, kako kmetom, če se nam pridružijo, ne bo v svobodi treba plačevati davkov. Meni se je zdelo to nekaj neverjetnega. Da ne bo davkov! Šele zdaj vidim, kako malo sem vedel in razumel. Danes iskreno povem, da niti v sanjah nisem imel predstav o tem, kako bo po vojni. Resnici na ljubo moram povedati, da z 9. majem še ni bilo svobode. O tem se danes kaj redko govori...«

»O partizanstvu, o boju našega črnogorskega naroda skozi stoletja je vse povedano. Oboji imamo mnogo oseb, ki jih celo v pesmih malikujemo. Toda to, da sem šla v delovno brigado, je tolikšna revolucija, da me niti babica ni mogla razumeti,« pravi razigrana Vera Vlahović, brigadirka Črnogorske brigade. »Vojna je in bo moška stvar. Vendar imamo dekleta končno tudi svoje poslanstvo.«

»S šestnajstimi leti sem se priključil narodnoosvobodilnemu boju. Danes sem star 60 let in priznam, da mi je bilo mnogo tujega med tistim, o čemer so govorili. Tudi sam sem sanjal nekaj o svobodi, toda tega, kar smo dosegli, si nisem mogel predstavljati. Verjetno ne bom rekel narobe, če pravim, da si tega niso predstavljali niti tisti, ki so nam brali iz marksistične literature. Res pa je, da smo bili enotni in verjeli v vse, o čemer smo razpravljali,« pravi Drago Kokalj iz Maribora.

»Sanjaril sem o veliki svobodi, šele zdaj vem, zakaj sem šel noter, v partizane. Imel sem 16 let, toda danes bi imeli, če bi vsi tako živeli in delali kot jaz, še veliko več ,« razmišlja Dušan Hajs iz Laškega.

»Domovina je ena, vendar jo moraš spoznati in občutiti, ljudi, navade, doživeti narod, kakršen je. Mladinske brigade so mogoče oblika, ki v današnji tehnizirani družbi žal niso najbolj praktična šola za mlade aktiviste, toda ko vse skupaj postaviš na skupni imenovalec, vidiš in spoznaš, da je to v resnici najboljša šola za mlade komuniste,« meni Veljko Džuranovič.

»Nisem mogla verjeti, da bom dočakala 40. obletnico, ker sem menila, da me je borba izmozgala, kajti takrat ni bilo vse tako, kot danes govorijo in pišejo. Bili smo lačni, prezebli in tudi ušivi. Toda pokonci nas je držalo tovarištvo in ideja o nečem, o čemer nisem imela jasne predstave. Vedela sem samo, da bi rada za vsako ceno preživela, zato sem tudi streljala. Danes o tem mojim otrokom ne morem tako govoriti. To je škoda, kajti tudi naši otroci morajo vedeti, da nam ni bilo nič podarjenega,« pravi Ljerka Sanzini.

O praznovanju 40-letnice vstaje slovenskega naroda so poročali: Ciril Brajer, Ivo Kuljaj, Janez Sever
Fotografije: Mirjana Jularič in Andrej Agnič

Vstajniški dnevi v Srbiji

Do svobode in še naprej

Vsakega 7. julija slavijo v Beli Crkvi pri Krupnju v Srbiji prve vstajniške strele, s katerimi se je začela dolga bitka, ki je pripeljala do nove, sedanje Jugoslavije. Tega dne ne slavijo samo v tej vasi, pač pa po vsej Srbiji in vsej Jugoslaviji.

Škorajda ni zgodovinskega učbenika, v katerem ne bi pisalo, da je 7. julija 1941 Žikica Jovanović in Vladan Bojanić. Žikica in Vlado sta nam prinesla puške in hrano in ko smo potolažili prvo lakoto, nam je Žikica razložil nalogo:

— Ti, Vjeko, boš še naprej vodja skupine. Danes je nedelja in v Beli Crkvi se je zbralo precej ljudi. Imeli bomo politično zborovanje. Ker pa se lahko zgodi, da pridejo žandarji, se moramo zavarovati. Če pridejo in začnejo razganjati ljudi, postopajte po vojaško: razorožite jih ali pa streljajte!«

Bila je nedelja, praznik, dan, ko se ljudje zbirajo v vasi.

»Na zboru, kjer so ljudje poslušali Žikico in druge govornike, nas je bilo za varnost 14 oboroženih ljudi. Žandarji pa se niso pojavili. Ko se je zbor končal, smo se napotili proti Roženj planini, Vladan Bojanić pa je ostal v vasi. Ne vem, ali smo prehodili sto metrov, ko ga zaslišimo, kako teče za nami in vpije: — Žandarji razganjajo ljudi!

Takoj smo se vrnili nazaj v vas. Medtem ko smo se približevali kraju, od koder smo odšli, je neki žandar ustrelil proti nam. Krogla je zažvižgala nad nami. Žikica je hitro pokleknil in pomeril s pištolo. Odjeknila sta dva zaporedna strela in skoraj v istem trenutku sta se dva žandarja zrušila v prah. Približali smo se jima. Bila sta mrtva.

Vzeli smo jima orožje in odšli proti Petrini pečini, kjer naj bi bilo naše taborišče. Med potjo smo zavili tudi v naselje Bastave, kjer smo povečerjali v hiši družine Soldatić. Ko smo prišli v planino, se je že zmračilo. To je bila moja prva partizanska noč. Stisnil sem se v dve gubi poleg neke bukve. Iz Valjeva sem odšel v lahki poletni obleki. Začelo je še deževati. V obraz me je žulilo kopito puške, na katero sem naslonil glavo. Šklepetal sem z zobmi, ko sem ogovoril Žikico:

— Ne vem, če bom takole dolgo zdržal.

— Vse boš zdržal in boš še dober partizan, mi je vlival pogum Žikica, katerega streli so tistega dne naznanili začetek splošne ljudske vstaje.«

Vjekoslav Spoja je preživel vse vojne vihre, sodeloval pa je tudi v največjih, v vseh ofenzivah, pa tudi v tisti zadnji, na Drvarju, ko je bil ob Titu. Začetek vstaje v Beli Crkvi je samo ena izmed epizod v njegovi vojaški vihri.

Vjekoslav Spoja danes zelo nerad govori o teh težkih vojnih časih. Pravi, da je važno samo to, da je prišlo tisto, za kar je njih štirinajst 7. julija 1941 vzdignilo orožje — to pa je svoboda. In da se ni vse končalo pri teh prvih strelih, ampak da so šli naprej, do tistega, za kar so bili izstreljeni prvi naboji.

Toda naravni nemir enega od prvih borcev vseeno ne more čisto brez pripovedovanja.

Že kot mlad gradbinec, izšolan za dela v predorih, je bil Spoja sindikalno organiziran. Ko je bil iz Crikvenice poslan v Valjevo, je do vstaje delal v nemški menzi kot natakar. Kljub nemški zasedi, s katero je kasneje obračunal, je iz Mionice prinesel za glavni štab prvo »pošiljko« denarja. Kasneje je doživel in preživel Sutjesko, Neretvo, Drvar in še številne glavne ter stranske, v vsakem primeru pa neizogibne poti vojne in revolucije.

V vojnem in povojnem obdobju je bil eden redkih, pravzaprav prvih borcev, ki so Tita, edinega vrhovnega poveljnika v zasužnjeni Evropi, ki je neposredno poveljeval svojim enotam, klicali »tovariš Stari«. Še danes mu ni jasno, kako so ga nekateri od njegovih soborcev kasneje lahko nagovarjali s »tovariš predsednik«. Pravi, da tega tovariš Tito od svojih nekdanjih soborcev nikoli ni zahteval. Ravno nasprotno.

Vse to je seveda zelo skromen, površen pogled v bogat vojni življenjepis. Sicer pa tudi sam Spoja meni, da njegov in drugi podobni življenjepisi ne bi smeli postati nekakšno breme sedanjosti. Dovolj je, če kdaj pa kdaj komu pomenijo inspiracijo. Tudi sam, kot pravi, ni pričakoval, da bo svoboda prinesla tisto, kar si je zamišljal. Po njegovem mnenju smo morda včasih malo zašli, toda prišli smo veliko dlje, kot smo lahko pričakovali.

Danes živi vas Bela Crkva pri Krupnju novo življenje. Ne zaradi prvih strelov, zaradi prve upornške puške, pač pa zaradi novega časa, ki so jih tisti streli prinesli. Zato tudi spomenik na mostu, kjer so bili izstreljeni prvi naboji, ni spomenik streljanju, pač pa vsemu, kar je takratno streljanje prineslo...

M. Nikolić

Z osvoboditvijo Drvarja se je 27. julija 1941 začela splošna ljudska vstaja v BiH

Dva meseca v svobodi

Z osvoboditvijo Drvarja 27. julija 1941 se je v Bosni in Hercegovini začela splošna ljudska vstaja proti okupatorjem in domačim izdajalcem. Kaj kmalu je bil osvobojen celoten drvarski okraj in nekateri sosednji kraji. Na ozemlju, ki meri 5.000 kvadratnih kilometrov, je bilo osnovanih osem bataljonov, organiziranih v prvi brigadi narodnoosvobodilnih partizanskih odredov za osvoboditev Bosne in Like.

Drvar je začel svojo zgodovino pisati ob koncu prejšnjega stoletja kot mesto, v katerem se je razvijala lesna industrija, ki je zaposlovala od pet do šest tisoč delavcev. Delavsko gibanje se je zato tu začelo zelo zgodaj razvijati. Prvi zapisani štrajki so iz leta 1906, prva sindikalna organizacija pa je bila osnovana leto dni kasneje. Stavke so bile v Drvarju vedno zelo pogoste, leta 1921, 1922, 1925, pa leta 1930 ....

Komunistična partija Jugoslavije je v Drvarju začela delovati leta 1934. Organizirane so bile številne akcije in stavke, med katerimi je bila najbolj zagnana tista v letu 1938.

— Vse te akcije, pripoveduje Nikola Kotle, prvi sekretar Sreskega komiteja KPJ, so močno vplivale na idejno, politično in organizacijsko krepitev delavskega razreda. Veliko so tudi pripomogle, da so se delavci zavedli, da je njihova moč v enotnosti in skupnem delovanju. Ob koncu 30-tih let je bilo delavsko gibanje najpomembnejši dejavnik v družbenem življenju tako v Drvarju kot v njegovi široki okolici. Prva organizacija KPJ je bila v teh krajih osnovana v vasi Kamenica leta 1939, kmalu zatem pa tudi v Drvarju.

Nemci so prišli v Drvar 20. aprila 1941 in najprej oropali skladišče »Šipada« in tovarno celuloze. Nato so se umaknili, za njimi pa so prišli Italijani, ki naj bi pomagali uveljaviti ustaški red, kajti med prebivalstvom niso imeli ustaši nobene podpore. Do vstaje se je tod zadržalo kakih 200 ustašev in ena domobranska stotnija. In teror se je začel. Maja ustaši postrelijo 20 domačinov. Vdirajo v vasi Bastase, Trubar in Šipovljane, zažigajo pravoslavne cerkve ter pobijejo več ljudi. Ker skušajo zajeti čimveč moškega prebivalstva, jih kličejo na vojaške vaje in prisilno delo. Konec julija vdrejo v tovarno celuloze z namenom, da bi polovili delavce druge in tretje izmene, toda našli so vsega tri uslužbence. Organizacija KPJ je namreč večkrat zvedela za takšne nakane in ljudi pravočasno obvestila, da so se lahko umaknili.

Aktivnost komunistov se s kapitulacijo stare Jugoslavije ni končala. Ob stalni politični akciji komunisti začnejo z zbiranjem orožja. Posebno se je njihova aktivnost okrepila po posvetovanju krajiških komunistov pri Banjaluki, kjer so začrtali smeri delovanja. Po 22. juniju so se začele neposredne priprave na vstajo, pospešila pa jih je direktiva pokrajinskega komiteja KPJ za Bosansko krajino.

— Julija sem se vrnil iz rezerve, se spominja teh dni Milan Sabljić. Iz Slovenije sem prišel peš in začel delati v žagi. Takrat mi je bilo 27 let. Opazil sem, da se nekateri tovariši na skrivaj zbirajo, da imajo nekakšne tajne sestanke. Najprej nisem vedel, za kaj gre, kaj se pripravlja. Nato pa so počasi tudi do mene prišli nekateri materiali, ki jih je ilegalno razpečevala partijska organizacija. Čez nekaj časa so prišli k meni tovariši Kotle, Pečanac, Marin in drugi. Potrebovali so izkušene ljudi in ker sem jaz služil vojsko, sem bil izkušenejši od drugih. Rečeno je bilo, da je treba tajno zbirati orožje in strelivo ter čakati nadaljnje ukaze. Tik pred samo vstajo so nam razdelili puške — po eno na tri može. Strah nas ni bilo, le tisti, ki puške niso dobili, so se jezili. Prepričevali smo jih, da bo naslednji dan pušk, kolikor bodo hoteli, samo da razorožimo ustaše in domobrance. V to pa ni nihče dvomil.

— Takrat sem imel 20 let. Da se pripravlja vstaja, nisem vedel skoraj nič. O tem se je pač bolj malo govorilo, pripoveduje Jefto Bajić.

— Kot mladinec sem se precej angažiral v odboru delavcev in kmetov. Pred samo vstajo nam je bilo rečeno, da prinesemo skrito orožje. Z bratom sva skrila nekaj zabojev streliva, ki sva jih vzela med umikom starojugoslovanske vojske. V tisti noči so mi tudi povedali, da bom kurir. Vedel sem, da bomo uspeli. Prvič sem začutil, da smo vsi kot eden. Nihče ni mislil nase, ampak vsi samo na uspeh.

Sredi julija so navezali stik s komunisti Like, Bosanskega Petrovca, Glamoča in Livna. Dogovorili so se, da bo oborožena akcija skupna. V dolini Drvarja so bila taborišča, v katera so prihajali borci, posebno še med 22. in 25. julijem.

— Vse skupaj je pospešil nepredviden dogodek, se spominja Nikola Kotle.

— Oborožena skupina, ki ni pripadala nobenemu odredu, je streljala na avtomobil poveljnika tamkajšnje enote Ferdinanda Konrada. Poveljnik in njegova žena sta bila mrtva, en oficir pa ranjen. Voznik je z avtom pobegnil na Oštrelj v orožniško postajo. V vasi Pasjak in Crvljivico je odšla skupina 50 domobrancev, pet ustašev in pet orožnikov. Začeli so zbirati ljudi in streljati na tiste, ki so bežali proti gozdu. Zaradi posredovanja crvljivško-zaglavaškega odreda se je moral sovražnik pod noč umakniti v Drvar.

Štab partizanskih odredov je na sestanku po tem dogodku sprejel odločitev, da 27. julija po predvidenem načrtu napadejo sovražnikove posadke v Drvarju in okoliških krajih.

— Ponoči, se spominja Jefto Bajić, so bili s sklepom seznanjeni vsi odredi, kurirji pa so odšli v Bosanski Petrovac, Glamoč in v Srb v Liki. Njihova naloga je bila tamkajšnje organizatorje vstaje opozoriti na nov položaj in jih seznaniti z odločitvijo štaba, da gredo takoj vsi odredi na vseh področjih v oboroženo boj, da bi si s skupno akcijo olajšali likvidacijo sovražnikovih posadk.

Točno 27. julija se je v samem drvarskem okraju začela oborožena vstaja.

— Že okrog desete ure dopoldne, pripoveduje Milan Sabljić, smo likvidirali ustaški tabor, ob šestih zvečer pa zavzeli Sokolano, glavno oporišče domobrancev. V teh bojih je padlo 25 ustašev in pet domobrancev, zajet pa celoten garnizon. Drvar je bil tudi prvo jugoslovansko mesto, ki so ga osvobodile vstajniške sile.

Drvar je bil svoboden 61 dni. Čeravno so bili neprestano tarča sovražnika, pa je življenje potekalo organizirano. 30. julija je bil ustanovljen narodni svet z odbori. Na ljudskem zboru v Drvarju 1. avgusta je bil izvoljen narodnoosvobodilni komite za zahodno Bosno in Liko kot najvišji organ oblasti ter ljudsko sodišče in tožilec. To so bili prvi zametki ljudske oblasti. Železniška delavnica se je spremenila v vojno, kjer so se poslej izdelovale mine in bombe.

Sovražnik je svobodno ozemlje večkrat skušal zavzeti. Avgusta se odloči za pravo ofenzivo na Drvar. Napadlo ga je 2000 ustašev, ki so se jim pridružili tudi italijanski vojaki, podprti s 40 tanki, močnim topništvom in desetimi letali. Mesto je branilo vsega nekaj sto partizanov. Z velikimi izgubami je sovražnik Drvar zavzel 25. septembra 1941.

Toda vstaje s tem ni bilo konec. Boj se nadaljuje ...

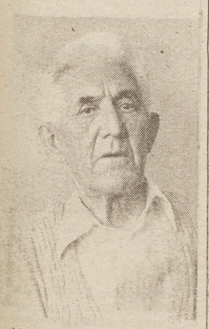

Milan Sabljić

Nikola Kotle

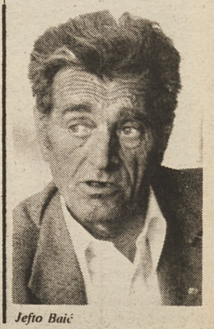

Jefto Bajić

Črna gora — 13. julija 1941

Tema dneva pred štiridesetimi leti

Prve dni maja so v črnogorskih pristaniščih pristale italijanske vojne ladje. To je pomenilo zasedbo in priključitev Boke Kotorske, ozemlje vzdolž albanske meje so priključili Veliki Albaniji, ostanek razdrobljene Črne gore pa razglasili za samostojno in neodvisno državo. Italijanskemu kralju so poslali zahtevo, da za novookupirano območje določi namestnika.

Črnogorsko ljudstvo, prebivalci mest, vasi, ponosni gorjanci niso več hoteli, pa tudi ne mogli prenašati izživljanja italijanskega okupatorja. Zato je pokrajinski komite KPJ za Črno goro v pravem trenutku sprejel odločitev, da ljudstvo pozove k vstaji. Organizirali so 287 borbenih skupin s 6.228 člani, med katerimi je bilo 1800 članov KPJ in kakšnih 3000 skojevcev. To so bili prvi črnogorski partizani, ki so po sestanku v Piperjih postali partizanski borci. Njihove prve oborožene akcije so se začele v zori 13. julija. Napadli so italijanske postojanke v Čevu, Virpazarju in drugih večjih mestih.

Ta novica je postala tema dneva, o kateri niso govorili samo v Črni gori, pač pa v vrstah komunistov po vsej Jugoslaviji. Tako se je začela vseljudska vstaja, v kateri je sodelovalo, kot pišejo zgodovinarji, približno 40.000 ljudi. Streljalo se je od Durmitorja do morja. Borili so se nadvse pogumno. Vsak, kdor je vedel in znal. In rezultati niso bili majhni. Vse okupatorske sile so bile razorožene in uničene, razen v Cetinju, Titogradu (Podgorici), Nikšiću in nekaterih drugih večjih oporišč na Črnogorskem primorju. Pobitih in zajetih je bilo kakih 4000 italijanskih vojakov.

Upor pa se je iz dneva v dan bolj širil. V poročilih pokrajinskemu komiteju KPJ za Črno goro so bili zapisi o uspešno opravljenih akcijah, o zajetem sovražniku in velikih količinah orožja, hrane, sanitetnega materiala itd. Ta poročila so spodbudila pokrajinski komite, da je 18. aprila osnoval začasno vrhovno poveljstvo narodnoosvobodilnih skupin za Črno goro. Ta odločitev je veliko pomenila ne samo za tisti čas, pač pa tudi za prihodnost črnogorskega ljudstva. Poveljstvo je usklajevalo akcije kakih 50 bataljonov.

Uspešne akcije partizanov so zmedle sovražnikove vojake. Zmedeno pa je bilo tudi njihovo vrhovno poveljstvo v Rimu. In po prvem šoku so na sestanku generalov in admiralov z Mussolinijem odločili, da je treba napraviti konec uporniškim akcijam, ki so bile podobne že pravi vojni. Sledile so grožnje in v Črno goro so poslali še bolj izurjene nove čete. Toda zaradi tega se črnogorski narod ni vdal ali preplašil. Da bi se še bolj uspešno vojskovali, bolje načrtovali akcije in življenje v zaledju, so ustanovili narodnoosvobodilne odbore. V njih je delovalo ljudstvo, ki je tako pomagalo svoji ljudski oblasti.

Mussolini je poslal v Črno goro pet divizij, ki so kar iz petih smeri začele dobro premišljene vojaške akcije. Samo pogum in junaštvo Črnogorcev nista bila dovolj, da bi se lahko v tistih dneh uspešno postavili po robu do zob oboroženemu sovražniku. Italijani so tako 10. avgusta ponovno zavzeli izgubljena območja. Davek pa je plačalo nedolžno ljudstvo. Toda tudi strašni povračilni ukrepi niso mogli zastrašiti črnogorskega ljudstva. Nasprotno, upor proti okupatorjem in domačim izdajalcem se je samo še povečal.

Črnogorski borci so se tistega težkega leta 1941 borili zares pogumno in tako nadaljevali vse do zmage leta 1945. Niti v vojni niti v miru, vse do danes, pa niso nikdar pozabili na vstajniške dneve v juliju leta 1941.

Vstaja hrvaškega ljudstva je bilo organizirano dejanje

Zastava iz rdečih telovnikov

Srb, 27. julija 1941:

občinsko mesto z 19 vasmi. Skoraj brez enega samega delavca. Samo žandarji, financarji, notarji, trgovci. Kruh pa težaški, sezonski in dninarski v globokih gozdovih, slovenskih rudnikih. Življenje trše od kamenja, v prsih ljudi pa ponos. Prirojeni nagon za svobodo in pravico.

Srb in Donji Lapac, 27. julija 1981:

8420 prebivalcev v 33 naseljih. V enajstih delovnih organizacijah dela 2300 delavcev. Asfaltirane ceste se merijo v desetinah kilometrov. Vodovodna mreža presega 100 kilometrov, elektrika bo vsak trenutek pritekla v poslednjo hišo, do vasi Dabašnice bo kmalu lahko odpeljal prvi avtomobil. Šole so nove, prav tako vrtci. V mestu stojita dva hotela, gradijo nove obrate. Ne glede na probleme, brez katerih ni nobeno mesto, starejši ljudje ne morejo primerjati nekdanje in sedanje podobe kraja in življenja ljudi. Zmanjšanje števila prebivalcev ni znak težkega življenja ali revščine. To je posledica nemira mladih in širokih možnosti. Mnogi odhajajo v šole, študirat, ostajajo v večjih mestih po vsej Jugoslaviji, doma pa gradijo vikende. Vračajo se pogosto, kot po pravilu pa vedno pridejo v Srb 27. julija. Takrat zadoni pesem, zasuče ples, prihaja do novih poznanstev. Tega dne se tod spomnijo 1100 padlih borcev, ki so svojo večno stražo začeli stari v povprečju dvajset let. Ob tej priložnosti se pogovor suče o 2873 aktivnih borcih NOB, spomin odtava do 1520 žrtev fašističnega terorja. Vsakdo vam bo s ponosom povedal, da je dal ta kraj kar 600 nosilcev partizanske spomenice 1941, devet narodnih herojev, 10 generalov JLA. Povedali vam bodo še, da je bilo tod leta 1941 do temeljev uničenih 80 odstotkov vseh stavb, ostalih 20 odstotkov pa je ostalo neprimernih za bivanje. A da danes ljudje živijo v najsodobneje urejenih hišah in stanovanjih.

Čeprav je bilo na Hrvaškem tudi pred vstajo nekaj oboroženih akcij, pa se je ljudska vstaja hrvaškega naroda začela prav v tem slikovitem liškem mestecu. Zakaj? Zato, ker je šlo za organizirano vstajo oboroženega ljudstva. Zato, ker ni šlo le za maščevanje nad ustaškim zverinstvom na tem območju, ampak za logično posledico tistega, kar se je dogajalo v stari Jugoslaviji in po okupaciji, ustaška grozodejstva pa so vstajo, do katere je moralo priti, samo še pospešila.

— Zanimivo je, kako človek kar ne more verjeti, da je od tistih dni minilo že 40 let, razmišlja te dni prvi liški puškomitraljezec, proslavljeni partizanski komandant in narodni heroj generalpolkovnik Milan Žeželj.

— Mladi fantje tistega časa so hitro dozorevali. Danes pa gledam, kako se starejši obnašajo do mlajših. Sam se večkrat ujezim nad ženo, ki najinega sina kljub 35 letom še vedno smatra za otroka. Ampak ko sva se podala v boj, jih je ona imela 14, jaz pa 22.

— Ko smo videli, kaj se okrog nas dogaja, smo hoteli kar takoj v boj proti ustašem, toda bolj izkušeni ljudje nam tega niso pustili, saj so govorili, da se je treba najprej temeljito pripraviti. Mislim, da je bilo enkrat v začetku julija, ko sem si za nekaj dni od soseda izposodil puškomitraljez. Poslej sem odšel z Radom Damjanovicem Vrapcem in takrat sem videl, da ustaši vodijo večjo skupino ljudi. Postavim se v zasedo in se pripravim, da pokosim ustaše. Takrat pa pride mimo Milan Šijan in me zgrabi za vrat ter mi nikakor ne pusti, da bi začel streljati. Bil sem razočaran, ker sem še vedno moral čakati, pa čeprav bi takrat morda tiste ljudi lahko osvobodil.

— Šestnajstega julija so prišli v vas ustaši in aretirali mene in očeta, se spominja generalpodpolkovnik Nikola Batinica, ki je imel takrat 19 let.

— Zvezali so naju in odpeljali v zapor. Tam so me pretepli in poslali domov po orožje, za katerega so vedeli, da ga imamo. Seveda nisem vzel orožja in jim ga nesel, pač pa sva se z bratom Draganom odločila, da vzameva bombe. Nabavila sva jih pri vojakih, ki so se po kapitulaciji vračali domov. Hotela sva jih vreči na ustaško postojanko in osvoboditi očeta. Ko je za to slišal Danić Damjanović, bi naju skoraj ubil. Ni nama dovolil, da bi naredila, kar sva se namenila, ker je trdil, da za to še pride čas. Še isto noč so ustaši ubili mojega očeta, sam pa sem moral z drugimi pobegniti v gozdove.

Oba spomina veliko govorita prav o organiziranem začetku vstaje, ki se je začela sočasno z vstajo v sosednji BiH, v Drvarju. Do tega pa je prišlo zato, ker je partijski komite Donjega Lapca ukazal, naj se tovariši iz Srba povežejo s člani partije iz Bosanskega Grahovca in Drvarja.

Zgodaj zjutraj so bile pretrgane vse telefonske zveze z Donjim Lapcem. Odred z vstajniki iz Srba, Ajderovca in bližnjih bosanskih vasi (približno 200 ljudi s 30 do 40 puškami) je napadel in zavzel Srb, kjer je bilo nekaj žandarjev in ustašev. Gverilski odredi Kunovca, Kupirova, Gornjega Srba, Potkaraja in Liških osredkov (60 ali 70 ljudi s 30 do 40 vojaškimi in lovskimi puškami ter enim mitraljezom) so v Srbskem klancu zaustavili tovornjak žandarjev in jih kar tam, razen enega, ki so ga spustili, likvidirali. Odredi Zavlake, Kalrme, Dugopolja in Tiškovca (40 ljudi, 20 pušk in puškomitraljez) so dočakali skupino domobrancev in jim onemogočili, da bi prišli do Drvarja. Porušili so namreč progo.

Tega prvega dne vstaje je bilo osvobojenih več krajev in ubitih dvajset ustašev in žandarjev. Med partizani je izgubil življenje samo Tode Čalić, oče sedmih otrok.

— Ko smo postavili zasedo v Srbskem klancu, se spominja Milan Žeželj, smo se dogovorili, da bo znak za napad rafal iz mojega puškomitraljeza. Bal sem se, da kdo ne bi bil tako nediscipliniran, da bi streljal pred menoj. Ampak to se ni zgodilo. V tem prvem spopadu, prav na istem klancu smo se naslednji dan spopadli še s tovornjakom ustašev, smo pustili kamion tako blizu, da bi lahko pljunil vanj, namesto da bi začeli nanj streljati od daleč, kajti prav lahko bi se primerilo, da bi v tisti zmedi ustrelili katerega izmed svojih. Ker pa smo vozilo spustili tako blizu, so mnogi lahko uporabili svoje hladno orožje, nože, sekire, vile in se tako dokopali do sovražnikovih pušk. In ker smo zmagali, smo tudi zaplenili kamion in se na njem odpeljali v Srb. Potem smo se spomnili, da nimamo zastave. Nekateri so bili oblečeni v rdeče telovnike in iz njih smo skrpali, kar se je dalo. Nismo sicer vedeli, kaj pride na zastavo, bili pa smo prepričani, da mora biti rdeča in da bo taka tudi ostala.

— V teh prvih dneh nam je vlivala pogum vera, da počnemo nekaj velikega, največje, kar smo takrat čutili, pa je bila svoboda. Niti v enem samem trenutku nismo podvomili, ali jo bomo dosegli. Imeli smo moč, ki nam jo je dajalo zavezništvo s tovariši iz Bosne, ki so bili partijsko bolje organizirani od naših članov, se še spominja Nikola Batinica.

Mnogi sicer niso vedeli, kdo je član partije, kdo je Tito, toda zavedali so se, kakor pravi Milan Žeželj, da je na čelu vsega nekaj močnega, nekaj nezlomljivega, nekaj, kar mora spremeniti svet.

Pero Mrkalj

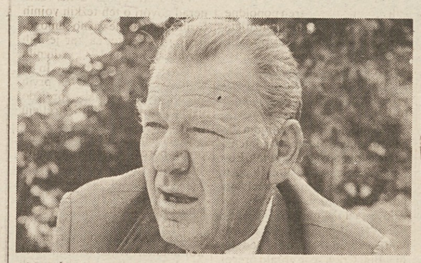

Milan Žeželj, general polkovnik

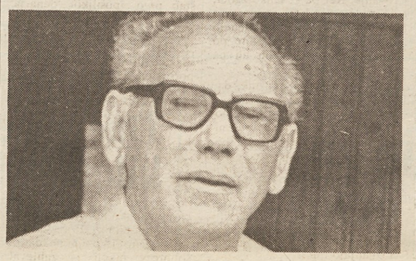

Nikola Batinica, general podpolkovnik

ib
revija za planiranje

Informativni bilten — revija za planiranje Zavoda SR Slovenije za družbeno planiranje je redna mesečna publikacija, ki prinaša aktualne strokovne sestavke s številnih področij — vidikov družbenega planiranja. Poleg globalnih raziskav, ki so izdelane za pripravo in spremljanje izvajanja družbenega plana republike, prinaša tudi izsledke ožje usmerjenih analiz in študij, uporabnih za delavce v strokovnih službah vseh nosilcev planiranja, prispevke k izgrajevanju metodologije planiranja in njeni operacionalizaciji, osebna mnenja strokovnjakov, predstavitve vidnejših knjižnih novosti, ki obravnavajo teorijo in prakso družbenega planiranja ter razne periodične preglede, komentarje in poročila s strokovnih srečanj.

Izšla je številka 5/81 z naslednjo vsebino:

Matej More:
Razvojni problemi in razvojne usmeritve SAP Kosovo

Rado Škrabar:
Aneksi k samoupravnim sporazumom o temeljih planov SIS materialne proizvodnje

Štefan Skledar:
Problem šolanja kadrov za potrebe urbanističnega in prostorskega planiranja

PRILOGA »SLOVENIJA 2000«

Predstavitve: Teorija uravnoteženja platnog bilansa *(N. Borak)*

Razprava o scenariju socialnega razvoja Slovenije *(M. Hanžek)*

Razprava o scenariju prostorskega razvoja Slovenije *(Š. Skledar)*

Seja o znanosti, tehnologiji in konkurenčn' sposobnosti, Pariz 1981 *(E. M. Pintar)*

Informativni bilten — revijo za planiranje dobite pri založbi DELAVSKA ENOTNOST, Ljubljana, Dalmatinova 4 (posamezna številka 50 din, letna naročnina 400 din).

Kako v združenem delu Šaleške doline uresničujejo zakon o pravni pomoči

Zagotoviti pravno pomoč vsem zaposlenim

Ko so te dni v Velenju ocenjevali, kako posamezna okolja uresničujejo določila zakona o pravni pomoči, so ugotovili, da potekajo tovrstne aktivnosti še vse prepočasi. Vzrokov za to je več, gotovo pa je, da bi nekaterim težavam navkljub vendarle lahko dosegali spodbudnejše rezultate.

Po zadnjih podatkih imajo organizirano pravno pomoč delavcem le v sestavljeni organizaciji združenega dela Gorenje in na Rudarskem šolskem centru Velenje, in to enkrat tedensko. Delavci največkrat iščejo pravno pomoč v zvezi z delovnimi razmerji, odškodninskimi zahtevki, stanovanjskimi razmerji in tudi zaradi varstva samoupravnih pravic. V okviru sestavljene organizacije združenega dela Rudarsko elektroenergetski kombinat Velenje oziroma večjih delovnih organizacij tega kombinata ne nudijo pravne pomoči delavcem kljub temu, da imajo organizirane pravne službe in v njih zaposlene v glavnem diplomirane pravnike. Zaposleni v pravnih službah so med delovnim časom pripravljeni nuditi pravno pomoč zaposlenim. Tudi v gradbenem industrijskem podjetju Vegrad Velenje nudijo pravno pomoč zaposlenim med delovnim časom. To pa je tudi vse.

Res je, da manjše organizacije združenega dela, ki ne zaposlujejo pravnikov, ne morejo zagotoviti minimalne pravne pomoči. Zato so v Velenju že pred leti pri občinskem svetu zveze sindikatov organizirali službo pravne pomoči, na katero se je lani obrnilo 144 delavcev, nekateri tudi večkrat, v prvih štirih mesecih letos pa 59 zaposlenih. Največ »strank« ima služba pravne pomoči velenjskih sindikatov iz tozdov REK Velenje in GIP Vegrad, največ pojasnil pa zadeva delovna razmerja, posamezniki pa iščejo nasvete tudi v kazenskih, civilnih in premoženjskih zadevah. Sicer pa prevladujejo — po analizi opravljene pomoči, nasveti v zvezi s prenehanjem delovnega razmerja, in sicer po izrečenem disciplinskem ukrepu, premestitvami na opravljanje drugih del in nalog, priznanjem nadomestil zaradi zmanjšane sposobnosti za delo, nadomestili oziroma odškodninami zaradi nesreč pri delu, priznanjem bolniškega staleža, izplačili osebnih dohodkov, ocenitvami del in nalog, uveljavljanjem pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter tudi v zvezi s stanovanjskimi zadevami.

Zapisati velja, da nudi pravno pomoč enkrat na teden tudi velenjska enota temeljnega sodišča Celje, v nujnih primerih pa tudi vsak dan. Fizične in pravne osebe se velikokrat obračajo na družbenega pravobranilca samoupravljanja, ki naj bi dajal nasvete tudi o zadevah, ki niso v njegovi pristojnosti.

Predsedstvo občinske konference SZDL Velenje je na zadnji seji med obravnavo ocene o uresničevanju določil zakona o pravni pomoči v Šaleški dolini poudarilo, da morata tako občinska skupščina kot občinski svet zveze sindikatov storiti vse za zagotovitev pravne pomoči zaposlenim v vseh večjih organizacijah združenega dela v Šaleški dolini, prav tako pa tudi pri občinskih upravnih organih. Posebno pozornost bi morali nameniti uveljavljanju določil zakona o pravni pomoči v sestavljeni organizaciji združenega dela Rudarsko elektroenergetski kombinat Velenje, GIP Vegrad Velenje ter v trgovski in proizvodni delovni organizaciji Era Velenje. Določila zakona o pravni pomoči bo treba čimprej začeti uveljavljati tudi v nekaterih samoupravnih interesnih skupnostih. Vso pozornost pa bi morali nameniti tudi seznanjanju delovnih ljudi in občanov z vsebino zakona o pravni pomoči, saj mnogi zakon premalo poznajo. Osnovne organizacije zveze sindikatov pa bi morale oceniti dosežen napredek pri zagotavljanju pravne pomoči zaposlenim v posameznih okoljih in predlagati, kje to pomoč organizirati. *Marijan Lipovšek*

Klub samoupravljalcev Domžale

Priznanje za uspešno delo

Ob dnevu samoupravljalcev je posebno priznanje za svoje delo prejel tudi klub samoupravljalcev iz Domžal. Podelila mu ga je zveza klubov za njegove dosežke pri družbenopolitičnem usposabljanju delavcev in delovnih ljudi.

V minulem obdobju je klub samoupravljalcev v Domžalah pripravil vrsto izobraževalnih oblik usposabljanja, ki se ga je udeležilo več kot 27.400 posameznikov. Pripravil in izpeljal je naslednje oblike usposabljanja: šolo samoupravljanja, ki je namenjena predvsem delegatom, je v obdobju 1980—81 obiskovalo 240 udeležencev, opravljenih je bilo 320 izobraževalnih ur. Precej pozornosti so namenili obrambni šoli, ki so jo uvedli kot novo obliko izobraževanja in usposabljanja. Obiskovalo jo je 38 slušateljev, usposabljanje je bilo sestavljeno iz teoretičnega in praktičnega dela in je trajalo 90 ur.

Na vseh osnovnih šolah so organizirali predavanja na temo »šola za starše« oziroma »šola za življenje«, ki jo je obiskovalo blizu 2600 poslušalcev. To je nedvomno velik prispevek k razreševanju problemov, ki se porajajo v odnosih med šolo, družino in samoupravno družbo.

Klub je pripravil tudi več mladinskih političnih šol in seminarjev, ki se jih je udeležilo okoli 500 udeležencev. Preveč prostora bi porabili, če bi hoteli našteti še vse druge seminarje, ki se jih je udeležilo več kot 800 slušateljev, pa vse posvete, ki so trajali skupaj okoli 200 ur in se jih je udeležilo približno 1000 ljudi. Omenimo še okrogle mize in seštevek pokaže, da je klub organiziral 171 različnih oblik usposabljanja s skupno 1256 izobraževalnimi urami.

Čeprav je družbenopolitično izobraževanje glavna dejavnost kluba samoupravljalcev, pa ne gre prezreti tudi drugih dejavnosti, zlasti pravne pomoči in pomoči pri izdelavi samoupravnih aktov, pa redno skrb za izobraževanje predavateljev in ustanovitev posebnega oddelka za družbeno literaturo, pri čemer je sodelovala tudi občinska matična knjižnica.

Tudi program dela, ki si ga je klub zastavil za sezono 1981—82, temelji na konkretnih potrebah delavcev po družbenopolitičnem in samoupravnem usposabljanju. Tudi v prihodnje bodo v okviru kluba pripravljali take oblike dela, ki bodo omogočale izmenjavo ekonomskih, političnih in samoupravnih izkušenj. Posebno pozornost bodo namenili inventivni dejavnosti in samoupravnemu obveščanju. Še naprej bodo usposabljali delegate, krepili usposabljanje za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, pozabili pa niso niti na reševanje problemov s področja socialne politike in socialne varnosti delavcev. Ker pa so pred nami volitve, bodo v klubu zlasti namenili pozornost tudi izmenjavi delovnih izkušenj samoupravnih interesnih skupnosti.

Program je seveda le splošni okvir dejavnosti kluba samoupravljalcev in seveda ne utesnjuje nosilcev, organizatorjev in izvajalcev te dejavnosti pri izbiri vsebinskih programov za njihove potrebe. Klub se bo namreč tudi v prihodnje prilagajal potrebam in interesom udeležencev in bo program dopolnjeval tako, kot bodo predlagali člani kluba ali drugi družbenopolitični dejavniki v občini. *Vera Vojska*

Dnevnice, nočnine, kilometrine...

Na podlagi 24. člena družbenega dogovora o skupnih osnovah za povračilo stroškov, ki so jih imeli delavci pri opravljanju določenih del in nalog (Uradni list SRS, št. 1/81) objavljata Zavod SR Slovenije za statistiko in Republiška skupnost za cene zneske povprečnih stroškov, ki sta jih ugotovila za drugo trimesečje leta 1981

1. POVPREČNO UGOTOVLJENI STROŠKI ZA DNEVNICO (stroški za prehrano)
(po 8. in 9. členu dogovora) znašajo:

— cela dnevnica nad 12 ur	450 din
— polovična dnevnica nad 8 do 12 ur	245 din
— znižana dnevnica od 6 do 8 ur	170 din

2. POVPREČNI STROŠKI ZA PRENOČIŠČE v hotelu B kategorije (po 11. členu dogovora) 390 din

3. STROŠKI ZA LOČENO ŽIVLJENJE

— stroški za stanovanje največ (po 15. členu dogovora)	3.700 din
— stroški za prehrano največ (po 16. členu dogovora)	4.040 din

4. KILOMETRINA (po 12. členu dogovora)
pavšalni znesek za prevoženi kilometer z avtomobilom srednjega razreda

— za 15.000 km letno	595 din/km
— za 20.000 km letno	535 din/km
— za 25.000 km letno	500 din/km

Kličemo Ljubljana 312-221

Na zvezi je Milan Deisinger,

sekretar republiškega odbora sindikata delavcev papirne, grafične, založniške in časopisno-informativne dejavnosti

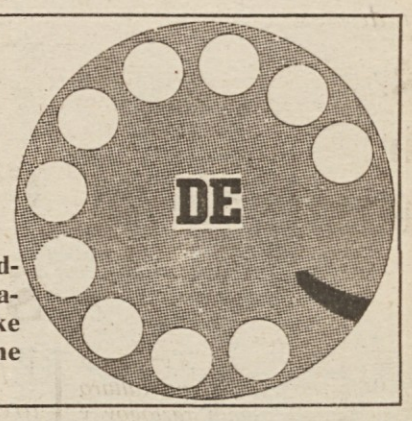

Papirna industrija se že dlje časa srečuje s kroničnim pomanjkanjem osnovnih surovin in reprodukcijskega materiala. Kje so vzroki?

Papirničarji se več ali manj vseskozi srečujejo z raznimi problemi na področju surovin, ki pa so se zaostrili predvsem z novo devizno politiko in z resolucijo o družbenoekonomski politiki v letu 1979. Resolucija je namreč terjala, da se domači proizvajalci usmerijo predvsem na domače surovine, to je na celulozo, star papir in razna polnila. V tem času smo v Sloveniji in Jugoslaviji pridobili še nekaj novih zmogljivosti, ki so seveda zahtevale nove velike količine surovin. Teh pa tovarne celuloze prav zaradi pomanjkanja lesa, ki je njihova osnovna surovina, niso mogle zagotoviti niti glede na zmogljivosti niti glede na potrebe. Slovensko gozdarstvo je, na primer, leta 1976 dalo polovico potrebnega lesa, medtem ko je bilo treba ostalo polovico kupiti v drugih republikah — mislim, da 25 odstotkov, in prav toliko v tujini. Odstotek pokrivanja naših potreb je vsa leta zatem padal in je bil lani le 32 odstotkov, medtem ko smo morali uvoziti kar 55 odstotkov potrebnega lesa. To je seveda finančno — zlasti devizno — zelo obremenilo tovarne celuloze. Problem se je pokazal v novih višjih cenah. Zaostrile pa so ga dodatne naložbe v celulozno, zlasti pa v papirno industrijo, ki so bile grajene na oceni, da bo mogoče osnovne surovine uvažati, poleg lesa torej tudi star papir.

Razmere so torej take; kje iskati rešitve?

Celovita rešitev, ki pa je dolgoročna, je učinkovito dohodkovno povezovanje vse od proizvajalcev surovin — v tem primeru gozdarjev — pa do izdelovalcev končnih izdelkov — to je grafične industrije, in nenazadnje tudi trgovine. Kratkoročno pa bi lahko problem omilili predvsem tako, da bi povečali dobavo celuloznega lesa iz domačih gozdov, povečali letni gozdni posek, uredili odnose pri odkupu lesa od zasebnikov in zagotovili dobavo iz drugih republik. Ob tem pa moramo dosledno destimulirati izvoz celuloznega lesa in bolj spodbujati izvoz končnih izdelkov.

Precej bi lahko k reševanju problemov prispeval tudi star papir, saj tona starega papirja prihrani 3 kubične metre in pol lesa. S tem bi precej prispevali tudi k čuvanju naših gozdov.

Kako republiški odbor prispeva k reševanju problemov?

Skupaj s splošnimi združenji pri gospodarski zbornici Slovenije si zlasti prizadevamo ustrezno dohodkovno povezati vse dejavnike v verigi. Zaostrujemo odgovornost tistih, ki oblikujejo poslovno politiko v celulozni, papirni in grafični industriji, zlasti pa spremljamo in razčlenjujemo uresničevanje sprejetih samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov ter seveda uresničevanje srednjeročnih planov in politiko cen. Veliko odgovornost za praktično uresničevanje dogovorjenega ima pri tem tudi SOZD Slovenija papir. *Peter Štefanič*

OBELEŽJA 3. KONGRESA SAMOUPRAVLJALCEV JUGOSLAVIJE 1981

Delavska enotnost je edini slovenski prodajalec značk, plaket in namiznih zastavic, izdanih v počastitev 3. kongresa samoupravljalcev Jugoslavije, ki bo od 16. do 18. junija 1981 v Beogradu.

Posamezna značka — rdeča 30 din

Serija štirih značk — zlata, srebrna, bronasta in rdeča 100 din

Namizna zastavica s stojalom 45 din

Lik maršala Tita na hrastovi deščici 8 × 8 cm 220 din

Naročila, skupinska in individualna, sprejema Delavska enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4.

Na podlagi sklepa sveta Zveze sindikatov Jugoslavije, z dne 30. septembra 1980, razpisuje Koordinacijski odbor sveta ZSJ

Nagradni natečaj

za inovacije s področja izboljševanja delovnih razmer in humanizacije dela

Nagrade bodo podelili ob 1. maju — prazniku dela leta 1982. Podelili bodo:

— dve prvi nagradi po 30.000 dinarjev
— dve drugi nagradi po 20.000 dinarjev
— dve tretji nagradi po 10.000 dinarjev

Natečaja se lahko udeleže vsi delavci, katerih inovacije izpolnjujejo naslednje pogoje:

— izboljšujejo delovne razmere delavcev,
— zmanjšujejo težke posledice nesreč pri delu,
— humanizirajo delo,
— povečujejo varnost delavcev pri delu,
— zmanjšujejo invalidnost delavcev,
— preprečujejo vzroke bolezni delavcev,
— odpravljajo ali bistveno zmanjšujejo poklicna obolenja,
— odpravljajo vzroke, ki kvarno vplivajo na delovne razmere,
— zmanjšujejo ali odpravljajo možnosti za poškodbe pri delu,
— zmanjšujejo število beneficiranih delovnih mest,
— prispevajo k večji delovni sposobnosti delavcev,
— povečujejo produktivnost in dohodek.

Prijavljene inovacije naj se nanašajo na izboljševanje delovnih razmer in humanizacijo dela in morajo vsebovati:

a) prijavo in opis inovacije z dokumentom o stopnji uporabnosti,
b) dokaz oziroma obrazložitev učinka inovacije glede na kriterije natečaja, pri čemer je prednostno zdravje delavcev in izboljševanje delovnih razmer,
c) obrazložitev in dokaz ekonomskih in drugih učinkov,
d) sklep pristojnega organa o vrednosti inovacije oziroma rešitve,
e) priporočilo osnovne organizacije zveze sindikatov,
f) naslov avtorja

Pri ocenjevanju bodo imele prednost tiste inovacije, ki so se že uveljavile v praksi.

Prijave sprejema koordinacijski odbor od dneva objave (22. junija letos) pa do 1. marca 1982.

Prijave pošljite na naslov: Svet Zveze sindikatov Jugoslavije, Koordinacijski odbor za inovacije, Beograd, Trg Marxa in Engelsa 5.

Pojasnila o nagradnem natečaju pa lahko dobite tudi po telefonu: (011) 330-481 int. 313; 330-496.

Koordinacijski odbor sveta ZSJ za inovacije

Pouk zaradi podaljšanih zimskih počitnic naj bi nadomestili v juniju

Šolski koledar ima dovolj prostih dni

Republiški komite za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo se je zaradi znanih razlogov v zvezi z energetskim položajem odločil za podaljšanje zimskih počitnic z dveh na tri tedne. Podaljšane počitnice naj bi se začele v dveh terminih, prva izmena z drugim ponedeljkom v januarju, druga s četrtim ponedeljkom v januarju 1982. Tako se bo en teden zimskih počitnic prekrival, kar je smotrno zaradi strokovnega izobraževanja učiteljev.

O nadomestitvi šolskih dni zaradi podaljšanih počitnic pa bo komite dokončno sklepal na prihodnji seji, ko naj bi tudi dokončno sprejel spremembe pravilnika o šolskem koledarju za osnovne šole. Pred tem je namreč komite želel slišati tudi mnenje sindikata o svojem predlogu, po katerem naj bi šole nadomestile dneve podaljšanih počitnic predvsem z intenzivnejšim delom med šolskim letom in s tem, da bi imele dva športna dneva ob sobotah.

O predlogu komiteja je že razpravljal sekretariat predsedstva republiškega sveta Zveze sindikatov Slovenije, ki je menil, da je podaljšanje zimskih počitnic z dveh na tri tedne upravičeno, če bo dosežen prihranek energije v času, ko ne bo pouka. Sicer pa je menil, da pouka v obsegu enega dodatnega tedna počitnic oziroma petih šolskih delovnih dni ne bo mogoče enakovredno nadomestiti zgolj z dvema športnima dnevoma ob sobotah in z intenzivnejšim delom med šolskim letom. Sekretariat meni, da mora biti vzgojnoizobraževalno delo vedno organizirano tako, da zagotavlja kar največjo intenzivnost in učinkovitost. Ponovno zmanjševanje obsega pouka v šolskem letu pa bi lahko negativno vplivalo na uresničevanje letnega delovnega programa šol ter s predmetnikom in učnimi načrti predpisanega obsega učne snovi. Že zdaj učiteljem pogosto zmanjkuje časa, da bi ob uresničevanju učnega načrta imeli tudi več neposrednih stikov z učenci, utrjevali in ocenjevali njihovo znanje, kar že pretirano nadomeščajo pisne naloge in testiranje. Zato ni smotrno zmanjševati sedanje število dejanskih dni pouka; zaradi podaljšanih počitnic jih je treba nadomestiti v juniju, meni sekretariat predsedstva RS ZSS.

V svojem stališču, ki so ga posredovali komiteju, so tudi zapisali, da v splošnih družbenih prizadevanjih za boljši odnos do dela, za večjo prizadevnost pri delu in za njegovo večjo učinkovitost res ne bi bilo primerno, če bi v šolstvu povečali število prostih dni; teh in počitnic je v šolskem koledarju dovolj. S predlaganimi spremembami ne bi prispevali k večji kakovosti in uspešnosti vzgojnoizobraževalnega dela. Zato sekretariat tudi meni, da je organizacijam v srednjem izobraževanju smotrno priporočiti, da bi zaradi podaljšanih počitnic nadomestile teden dni pouka v juniju. Podobno mnenje, kot ga je posredoval sekretariat predsedstva RS ZSS, je že v januarju izoblikoval tudi republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje in izobraževanja ter znanosti, ko je obravnaval spremembe pravilnika o šolskem koledarju zaradi podaljšanih zimskih počitnic v šolskem letu 80—81.

S. G.

Aktivnost sindikata pri uveljavljanju usmerjenega izobraževanja

Preveč razdrobljena slika

V prvi polovici julija so sindikati preverjali, kako se uresničujejo stališča 37. seje predsedstva RS ZSS o aktivnosti sindikata pri uveljavljanju usmerjenega izobraževanja. Sestali so se predsedniki koordinacijskih odborov pri medobčinskih svetih ZSS, ki vodijo te aktivnosti. Na prvi seji pa se je sestal tudi koordinacijski odbor za naloge v zvezi z usmerjenim izobraževanjem, v njem so predstavniki vseh RO sindikatov dejavnosti.

Žal je treba ugotoviti, da marsikje še ni prave akcije sindikatov, da marsikje osnovne organizacije obravnavajo usmerjeno izobraževanje le deklarativno, konkretne naloge pa preveč prepuščajo kadrovskim delavcem. Na republiški ravni potekajo akcije koordinirano, kar pa bi za občine težko rekli. Seveda pa tudi dobro sodelovanje s splošnimi združenji in posebnimi izobraževalnimi skupnostmi še ne velja prav za vse republiške odbore sindikatov, čeravno večina zelo dobro sodeluje. Koliko osnovnih organizacij ZSS in sindikalnih konferenc je v svojem okolju ocenilo stanje priprav za proizvodno delo in delovno prakso učencev, o tem tudi še nimamo pravega pregleda. Medobčinski odbori ZSS so bili sproti informirani o tem, kako se tozdi in delovne skupnosti vključujejo v posebne izobraževalne skupnosti, a jih je še vedno okoli 20 odstotkov, ki se niso nikamor vključili in tudi niso sprejeli samoupravnih sporazumov o temeljih planov PIS. Morali bi priti tudi do ocene, kako deluje delegatski sistem v izobraževalnih skupnostih, saj se bomo kmalu srečali z evidentiranjem novih kandidatov za delegatske skupščine. Manjka nam, skratka, cela vrsta odgovorov na pomembna vprašanja, tudi ta, ali se je v praksi kaj premaknilo, da bi kadrovski plani postali sestavina razvojnih planov, ali res omejene zaposlitvene možnosti vplivajo na zmanjševanje kadrovskih štipendij, zakaj je bil letos skromnejši vpis zaposlenih na študij ob delu itd.

Priprave na proizvodno delo in delovno prakso učencev terjajo še prav posebne aktivnosti sindikatov. V posebnih izobraževalnih skupnostih in splošnih združenjih bi morali pospešiti dokončno izbiro delovnih organizacij, ki bodo te naloge opravljale, dokončno opredeliti tudi dela in naloge za učence glede na zahteve inšpekcije dela. Doslej je obiskalo seminarje že več kot 800 inštruktorjev proizvodnega dela, njihovo usposabljanje se bo še nadaljevalo; sindikati bi morali zagotoviti, da ne bo prihajalo do težav pri plačevanju stroškov tega usposabljanja.

Na pobudo predsedstva RS ZSS, da bi enotno uredili financiranje stroškov proizvodnega dela, je republiški družbeni svet za vzgojo in izobraževanje sprejel stališče, naj bi te stroške tozdi zaračunavali na račun materialnih stroškov, nikakor pa naj ne bi ti stroški obremenjevali zbranih prispevkov v posebnih izobraževalnih skupnosti. Kolikor pa bodo nekateri tozdi težko pokrivali stroške za proizvodno prakso učencev družboslovnih smeri, naj bi uporabniki v PIS ugotavljali višino teh stroškov in način njihovega pokrivanja. V posebnih izobraževalnih skupnostih bo treba tudi opredeliti kriterije za nagrade učencem.

Da bi ti dogovori stekli, bi morale osnovne organizacije sindikata spodbuditi obravnavo vseh teh vprašanj na delavskih svetih, občinski sveti ZSS pa v zborih združenega dela, kar so ponekod tudi že storili.

Specifični problemi panog

Takšne, precej splošne informacije, dopolnjujejo še nekatere iz posameznih RO sindikatov dejavnosti. Tako je izvršni odbor RO sindikata delavcev zdravstva ugotavljal celo vrsto specifičnih problemov v zvezi z delovno prakso učencev. Med drugim bodo skušali vplivati na to, da bo delovna praksa učencev potekala tudi v popoldanskem času, saj je zelo pomembno, da učenci spoznajo vso težino svojega bodočega poklicnega dela. Potreben bo tudi še dogovor s SIS zdravstva o zagotavljanju potrebnih sredstev za delovno prakso. Poleg tega so ugotovili, da v zdravstvu še niso ničesar storili za usposabljanje mentorjev delovne prakse in tudi prvi posvet kadrovskih delavcev iz zdravstva bo šele jeseni.

Izbiranje delovnih organizacij s področja turizma in gostinstva, ki bodo opravljale proizvodno delo in delovno prakso, tudi še ni končano. So pa že izbrali inštruktorje, ki se bodo septembra usposabljali na seminarjih.

Zastoj pri vključevanju delovnih skupnosti državnih organov v posebno izobraževalno skupnost za družboslovje, kakor tudi zastoj v razpisovanju kadrovskih štipendij, pripisujejo delavci tega sindikata v glavnem omejenim zaposlitvenim možnostim. Opozarjajo tudi na to, da je še povsem nedodelan sistem delegatskih konferenc za posebne izobraževalne skupnosti, da še ni jasno, kako bo v ozdih, glede na predpise, potekalo preverjanje znanja učencev iz varnosti; pa tudi na to opozarjajo, da se nam stvari zatikajo, ker imamo slabo razvite občinske kadrovske službe, v združenem delu pa dobri kadrovski delavci pogosto ostajajo v tozdih, čeprav je povsem jasno, da nam je močna kadrovska služba potrebna na ravni organizacije združenega dela.

V sindikatu delavcev papirne in grafične industrije ugotavljajo izredne težave s sklepčnostjo delegatske skupščine PIS te panoge, čeravno deluje že dva mandata. V septembru bodo imeli velike težave, ker PIS nima denarja, da bi eno samo šolo opremili s tremi kabineti, PIS nima denarja, da bi za potrebe srednjega usmerjenega izobraževanja na zagrebški visoki šoli izšolala nekaj grafičnih inženirjev itd. V svoji šoli s 300 učenci beležijo komaj 60-odstotni vpis, za kar krivijo tiste, ki so popustili pri odpiranju dodatnih oddelkov družboslovno usmerjenih šol. Tudi pri njih kadrovske štipendije upadajo, saj niti štipendistov ne morejo zaposliti, saj je tudi naročil za delo vedno manj.

V sindikatu delavcev tekstilne in usnjarsko-predelovalne industrije ocenjujejo svoje sodelovanje z zbornico in PIS dobro in zadovoljni so z dosedanjimi seminarji za inštruktorje proizvodnega dela v ljubljanski in gorenjski regiji. Kot mnogi drugi pa tudi oni z velikim dvomom govore o predpostavki, da bodo učenci na proizvodnem delu s svojim delom pokrili stroške letega.

V posebni izobraževalni skupnosti svoje panoge so se dogovorili, da je potrebno proizvodno prakso izvajati s čim manjšimi stroški in s kadri, ki so že v tozdih.

V sindikatu delavcev prometa in zvez posebej opozarjajo, da bo potrebno prav s štipendiranjem spodbuditi zanimanje za nekatere njihove nepopularne poklice, ki terjajo tudi nočno službo ali pa njihovo delo poteka v zelo težavnih delovnih razmerah. Njihova kadrovska sestava je na izredno nizki izobrazbeni ravni, kar velja tudi za same kadrovske službe, razen v PTT in pri železniškem gospodarstvu. Njihova posebna izobraževalna skupnost dela sorazmerno dobro, čeravno delegati premalo aktivno posegajo v razreševanje problematike, ker jim za to manjka ustreznih informacij.

V septembru bo treba sklepati pogodbe oziroma samoupravne sporazume glede izvajanja proizvodnega dela in delovne prakse, opozarjajo iz sindikata delavcev v trgovini, občine pa nimajo pregleda nad stanjem priprav.

Ugotovitev, ki bo lahko vplivala na večjo racionalizacijo izobraževanja, prihaja iz vrst delavcev bank in zavarovalstva: ugotavljajo namreč, da so v preteklosti določena dela izobrazbeno vse previsoko ovrednotili, da za razna manipulantska dela povsem zadostuje dvoletno izobraževanje.

Raznolika problematika usmerjenega izobraževanja, ki jo bodo morali republiški odbori sindikatov v prvi polovici septembra temeljiteje oceniti, bo gotovo zanje tudi usmeritev h konkretnemu delu.

S. G.

Učbeniki za polovico cenejši

Letošnji organizirani družbeni napori, da bi prvotno napovedane zelo drage učbenike za prvi letnik srednjega usmerjenega izobraževanja pocenili, so obrodili sadove. Z akcijo družbenopolitičnih organizacij, odbora podpisnikov družbenega dogovora s področja učbenikov in izobraževalnih skupnosti smo uspeli, da bodo učenci prvega letnika srednjega usmerjenega izobraževanja lahko nabavili učbenike za polovično ceno. Kar zajeten snopič učbenikov naj bi veljal 2400 din, zdaj pa ga bodo učenci lahko dobili za 1200 din, seveda pod posebnim pogojem. A ta pogoj je, da po zaključku prvega letnika puste te učbenike šolskemu fondu učbenikov, se pravi, za rabo naslednji generaciji prvega letnika. Kdor tega seveda ne bo hotel, bo moral plačati učbenike po polni ceni.

Pocenitev učbenikov bo mogoča, ker so se dogovorili, da bodo te učbenike subvencionirali z nekaj več kot 22 milijoni družbenih sredstev: okoli 10 milijonov bo prispeval Zavod za šolstvo SRS iz lanskih sredstev za izdajo učbenikov, prav toliko bodo prispevale posebne izobraževalne skupnosti iz sredstev za skupne naloge PIS, določena pocenitev pa bo šla tudi na račun knjigotrškega rabata, ki ga ne bo; da bi učbeniki prišli do učencev po najcenejši poti, so se namreč dogovorili, da bo njihova distribucija potekala direktno od založb na šole, kar pa seveda terja, da bodo šolski kolektivi prevzeli vso organizacijo v zvezi z učbeniki.

Ob tej uspešni akciji pa velja tudi poseben poziv štipenditorjem: ti naj bi s posebno denarno pomočjo delno ali v celoti pomagali nabaviti učbenike tistim učencem, za katere bo tudi polovična cena učbenikov pretežko finančno breme.

Jezikovno razsodišče **(32.)**

Jezikovno spodrivanje

Gotovo ste že opazili, kako pri določenih slojih naše družbe slovenščino spodriva srbohrvaščina. To je obžalovanja vredno zlasti še takrat, ko se tako »mešano« izražajo vodilni ljudje, tj. tisti, ki so sami že zaradi svojega položaja tudi v tem nekak zgled nižjim. In če se slovenščina v posameznostih seseda tem, kaj se potem ne bo drugim: že tistim, ki smo doma v Sloveniji, še neprimerno bolj pa našim zamejcem in drugim, ki so čisto odtrgani od rodne materine zemlje in v stalnem stiku z drugače govorečimi!

Da: če človek svoje materinščine ne uporablja za vse, o čemer mora govoriti, ampak za nekatera področja uporablja tuj (ali predvsem tuj) jezik, mora še posebej skrbeti za to, da se mu stavba materinščine ne bo začela krušiti na vseh koncih in krajih, končno pa morda tudi podirati. Tisti, ki imamo v Jugoslaviji pogost stik s srbohrvaščino, smo posebej ogroženi, saj prvine drugega jezika spodrivajo domače za govorečega skoraj neopazno, ker sta si slovenščina in srbohrvaščina vendar tako blizu.

Tako kar na lepem začnete namesto slovenskih uporabljati srbohrvaške: 1. besede: **poedinci** (posamezniki), **sprovajati** (izvajati), **napram** (nasproti), **SIP** (SZZ — sekretariat za zunanje zadeve), **krivica** (krivda), **razdelati** (obdelati), **donekle** (do neke mere) ipd.; 2. slovnico: **komiteta** (komiteja), **izpod častjo** (pod č.) **kar zadeva drugih predstavnikov** (druge p.), **in etnično in širše** (tako — kot), **ta zadeva je tako začela** (se je z.) itd.; 3. v besedotvorju: **region** (regija, domače seveda področje), **izseljeništvo** (izseljenstvo), **po vezah** (po zvezah), **odnošaji** (odnosi), **povratek** (vrnitev). Temu in podobnemu se mimogrede pridružijo še druge »cvetke«, na primer, **brez da si povabljen** (brez povabila, nepovabljen), **kot to določa predpis** (brez to), **brez zadnje misli** (skrite), **za emigracijo in izseljeništvo** (zadošča izseljenstvo).

Vse take slabosti bi bilo treba zbrati in izdati v drobnem zvežčku, po katerem bi ogroženi lahko vsak čas posegel ali pa bi mu drugi pri tem pomagali. Potem njegova vse bolj razslovenjena slovenščina poslušalcev ne bo motila, ampak bodo nemoteno sledili njegovi misli, zaradi katere drug drugega poslušamo in drug drugemu govorimo.

TO JE TITAN

»Saj to je Titan!« je leta 1922 vzkliknil nekdo, ki je gledal zaščitni znak, na katerem je velikan zaman poskušal odtrgati z vrat ključavnico, izdelek kamniške kovinarske tovarne.
Tako je kamniški Titan dobil svoje ime, čeprav je takrat obstajal že 26 let.
Sicer je mir v vasici Perovo pri Kamniku (danes je mesto »požrlo« to vasico) že pred letom 1890 zmotil ropot mlinskih kolesa. Voda je bila takrat edina in najcenejša oblika energije. No, mlinska kolesa za današnja mestna ušesa še vedno predstavljajo idilo, toda leta 1896 je posestnik Bučar, ki je v svojih mlinih mlel moko, praške in barve, posestvo prodal češkemu inženirju Špaleku in ta je začel z obrtniško kovinarsko proizvodnjo. Delal je težje in lažje pribitne ključavnice, vdolbne ključavnice in dolga ter kratka nasadila za vrata.

Red odrejajo delavci

Od tedanje tovarne ni ostalo nič, razen prostora in pa zvona, ki je delavcem odrejal delovni čas. Špalek je rekel: »Dokler bo visel ta zvon, bo v tej tovarni vladal red.« Zvon zdaj visi v muzeju, toda red v tovarni zato ni nič manjši, le drugače mu pravimo. Od leta 1950 vlada v Titanu samoupravljanje, v pravem samoupravljanju pa delavcem ni treba zvona, ki bi jih gonil na delo; sami si odrejajo ne le delovni čas, ampak tudi odločajo o dohodku, razdelitvi dohodka in o drugih stvareh, o katerih je nekoč odločal zgolj lastnik.
Kamniški Titan pa je v svoji zgodovini, preden je prišel v roke delavcev, izmenjal petnajst lastnikov. Predzadnji lastnik je bila leta 1946 država, zadnji lastniki pa so leta 1950 postali delavci, ko so 9. septembra ustanovili prvi delavski svet.
Za Špalekom so se v stari Avstriji zvrstili še trije lastniki tovarne, dokler leta 1912 neka dunajska družba, ki je dobila tovarno v last, ni bankrotirala. Titan je zaprl vrata, delavce, med katerimi je takrat delal že eno leto tudi Josip Broz, pa so poslali na Češko v tovarno v Jeničenkov. Na videz je bila to humana poteza vodstva, da so brezposelnim zagotovili nova delovna mesta, toda ko so Kamničani (med njimi tudi Josip Broz) prišli v Jeničenkov, so ugotovili, da jih hočejo izrabiti le kot stavkokaze. Pa so se Kamničani uprli in skupaj s češkimi delavci dosegli boljše delovne pogoje.

Mnogo lastnikov, nobeden pravi

Medtem je kamniška tovarna samevala zaprta. Toda začetek prve svetovne vojne je spet odprl vrata tovarne. Novi lastnik Alex Nagel pa je izdeloval le material za potrebe avstroogrske vojske. Leta 1915 je tovarna sicer pogorela, vendar so jo obnovili in namestili nove stroje. V stari Jugoslaviji je tovarno najprej kupilo »Hrvatsko dioničarsko društvo za trgovinu željezom Zagreb«. Lastniki so vpeljali proizvodnjo stavbnega okovja in sive litine. Leta 1920 je začela obratovati prva kupolna peč Ø 500 za pretaljevanje sive litine. Leta 1922 se je spet menjal lastnik. Bil je znova v Zagrebu, leta 1925 pa je Titan prevzel OLT iz Osijeka. S tem je Titan postal del mednarodnega kapitala in je bil finančno poslej na trdnejših nogah, tako da ga pretresi na mednarodnih trgih niso več tako prizadeli. Skokovit napredek pa je Titan doživel v letih 1933–1939, ko so vpeljali proizvodnjo fitingov, prenehali pa so s proizvodnjo štedilnikov in pločevinastih izdelkov. Hkrati so začeli proizvajati tudi pohištvene ključavnice raznih velikosti in izvedb ter tehtnice in litoželezne ter medeninaste uteži. Napredovala je tudi proizvodnja mesoreznic, stiskalnic za sadne sokove, mlinčkov za mak, strojev za rezanje gnjati itd.

Kovnica zavednih delavcev

Hkrati z razvojem pa je v Titanu potekal tudi razvoj delavskega gibanja. Prva večja stavka je bila že leta 1928, ki je trajala osem tednov, toda zaradi neenotnosti ni dosegla popolnega uspeha. Delavci so sicer izbojevali korekturo kolektivne pogodbe, toda 30 revolucionarjev so lastniki odpustili. Zlasti pa je oživelo delavsko gibanje po letu 1936, ko se je v Titanu zaposlil Franc Leskošek-Luka kot strugar in do druge svetovne vojne dosledno zastopal delavske interese.
Tik pred vojno je proizvodnja v Titanu upadla, s prihodom okupatorja pa se je spet spremenil lastnik tovarne, kar pa Titanovim delavcem ni bilo niti pomembno. Večina se jih je odzvala klicu OF in že 27. julija so organizirali prvo diverzijo na Kamniškem. Tega dne sta padla tudi titanovca formar Dominik Mlakar in ključavničar Anton Miklavčič. V spomin na ta dogodek kamniška občina praznuje svoj občinski praznik.

Vsak deseti je dal življenje

Ob začetku vojne je Titan štel 210 delavcev (skoraj pol manj kot v mirnem času med vojnama). In iz vrst teh delavcev je v osvobodilni vojni žrtvovalo svoja življenja kar 27 borcev oziroma internirancev. To pa je več kot deset odstotkov kolektiva.
Po vojni so se Titanovi delavci lotili obnove podjetja. Titan je najprej postal last državne uprave FLRJ, potem pa leta 1950 last kolektiva. Titan je v tistih časih imel pomembno nalogo, kot proizvajalec izdelkov za obnovo porušenih stavb.
V letu 1947 je začel graditi livarno. Temelje so kopale mladinske brigade, zidal pa je Gradis. Leta 1953 so dobili prvo tekoče železo v novi livarni, vendar je bilo takoj treba misliti na rekonstrukcijo, kajti kvalitetna odstopanja so bila prevelika. To je bil tudi čas, ko so začeli v Titanu uresničevati perspektivni načrt gradnje. Ta načrt je bil izdelan leta 1954, leta 1955 pa so povečali obrat za proizvodnjo fitingov in široke potrošnje. Proizvodnja v novi tovarni je leta 1955 že dosegla številko 1.025 ton temprane litine in 400 ton sive litine. V letu 1957 pa so postavili v livarni prvi dve šesttonski elevatorski peči za tempranje s plinsko atmosfero.
Leta 1958 je bil zgrajen proizvodni objekt III za ključavnice in orodjarno. V tem času je bilo v Titanu zaposlenih 896 delavcev, proizvajali pa so 1.639 ton temprane litine, 856 ton fitingov, 117 ton opreme za daljnovode, 368 ton ulitkov za naročnike, 643 ton okovja in pribora.

Vlaganje, vlaganje

Devet let pozneje so v Titanu zaposlovali 1.197 delavcev in proizvedli 2779 ton temprane litine, 618 ton sive litine, 1559 ton fitingov, 258 ton delov strojev in naprav, 111 ton armatur za daljnovode, 788 ton izdelkov za široko potrošnjo, 1102 toni ključavnic in okovja. Toda že naslednje leto je nova gospodarska situacija zmanjšala povpraševanje po ključavnicah pa tudi proizvodnja za široko potrošnjo ni šla v denar. Zato so opustili obrat za montažo obešenk v Ljubnem, delavce pa zaposlili v kamniškem podjetju.
Leta 1969 je bilo treba zamenjati opremo, ki je bila dotrajana. Nov progam je dal prednost temprani litini, fitingom vseh vrst in ključavnicam vseh vrst. Hkrati je bilo treba v kvaliteti doseči tuje proizvajalce.
Mimo razvoja Titana v gospodarskem pogledu so vlagali v podjetju tudi znatna sredstva v stanovanjsko gradnjo za svoje delavce, skrbeli pa so tudi za družbeni standard delavcev.

Petina za devize

Danes je Titan razdeljen v štiri tozde. Prvi tozd je livarna z obdelavo, drugi tozd izdeluje ključavnice in okovje, tretji tozd ima na skrbi vzdrževalna dela, četrti tozd pa je orodjarna. Razen teh štirih tozdov ima Titan tudi delovno skupnost skupnih služb. Vseh delavcev, zaposlenih v Titanu, je danes 1430.
Med Titanovimi tozdi sta v bistvu ustvarjalna (kar zadeva ustvarjanje dohodka zunaj) le prvi in drugi tozd. Ta dva si približno Titanovo letno bruto realizacijo, ki je lani znašala 686.167.000 dinarjev, delita na polovico. Pri tem sta oba tozda skupaj ustvarila okrog 30.000.000 dinarjev za sklade, lani pa sta 17,5 odstotka svoje proizvodnje izvozila. Za letos pa v Titanu planirajo, da bodo ustvarili 991.751.000 din bruto realizacije; ostanka dohodka naj bi bilo 46.000.000 din, izvozili pa naj bi 20 odstotkov bruto realizacije.
V Titanu se lahko pohvalijo, da so pozitivni, kar zadeva razmerje med uvozom in izvozom. Uvaža večji del le tozd ena, torej livarna, in sicer cink, staro železo in koks. Sicer pa Titan 90 odstotkov svojega izvoza pošilja v Italijo in ZRN, preostali izvoz pa gre v glavnem v Iran in Urugvaj.

Današnji proizvodi v Titanu obsegajo:
- navadne in cilindrične ključavnice
- ventile za enocevni ogrevalni sistem (licenca)
- fitinge (pocinkane in nepocinkane)
- ulitke iz temprane litine
- smučarske vezi Tyrolia (kooperacija)
- električne stroje za prehrambno industrijo.

Siva litina, ki je bila prej osnova za program široke potrošnje, ni več konkurenčna, zato so jo opustili in se preusmerili na plastiko. Plastične dele pa bodo dobivali v okviru Slovenske industrije kovinskih in plastičnih izdelov SIKOP, v kateri so razen Titana še Lama iz Dekanov, Liv iz Postojne in Kovinoplastika iz Loža.

Kakšen bo jutri?

In kam se bo zasukal Titan v prihodnosti?
Glavni poudarek v »tozdu ena« je tako imenovani program TKM ventilov za enocevni sistem za centralno ogrevanje, ki je za gradnjo mnogo cenejši in enostavnejši. V tem tozdu nameravajo tudi povečati proizvodnjo litine za trg in strojev za prehrambno dejavnost (kavni mlini, mesoreznice, salamoreznice, elektronske tehtnice).
V drugem tozdu pa bodo povečali proizvodnjo vseh vrst cilindričnih ključavnic (vključno zapornih sistemov cilindričnih ključavnic), hkrati pa osvojili ostale tipe vezi Tyrolia (zdaj delajo le tip 150).
V prvem tozdu kljub vsemu ne bodo zanemarjali fitingov, čeprav dolgoročno gledano ta proizvod relativno izgublja potrošnika. Fiting iz bele temprane litine namreč zdaj predstavlja 40 odstotkov Titanovega izvoza.
V Titanu nameravajo v srednjeročnem obdobju do leta 1985 investirati 435.500.000 dinarjev, od tega 363.500.000 dinarjev v osnovna in 72.000.000 dinarjev v obratna sredstva. Ta isti načrt predvideva, da bo izvoz naraščal s stopnjo 10 odstotkov, zaposlenost v Titanu pa z 2,4 odstotka na leto.
Med investicijskimi deli so na prvem mestu obrat za izdelavo ventilov, velik 2.000 kv. metrov, proizvodna hala za obdelavo litine, velika 3.500 kv. metrov, proizvodni prostori za prehrambni program 1.000 kv. metrov ter orodjarna, velika 3.000 kv. metrov.

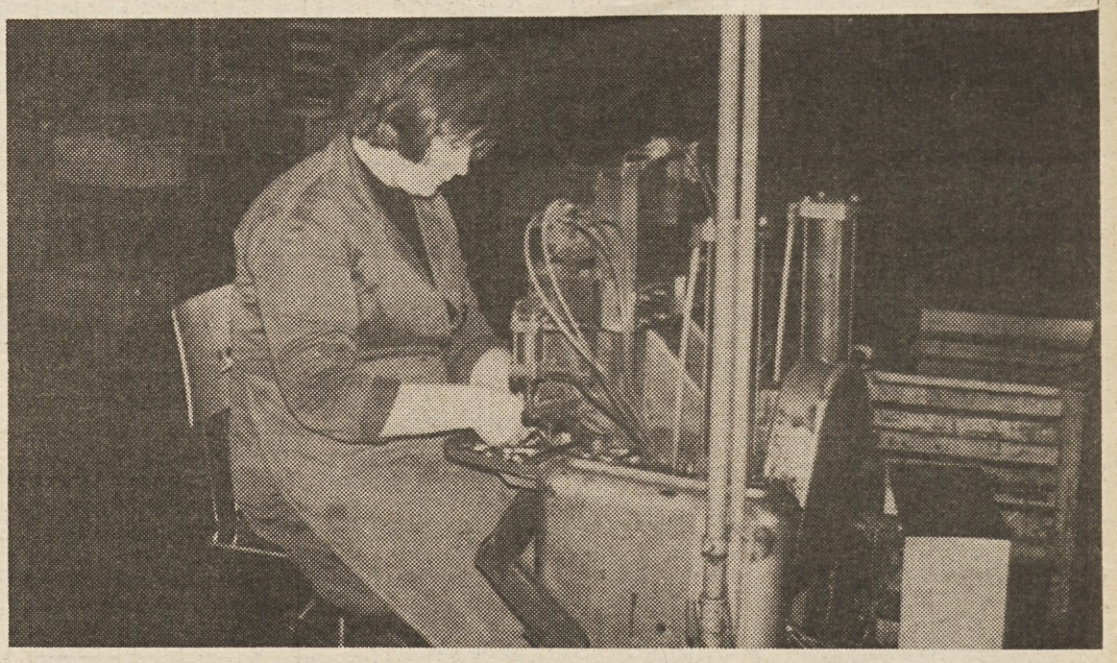

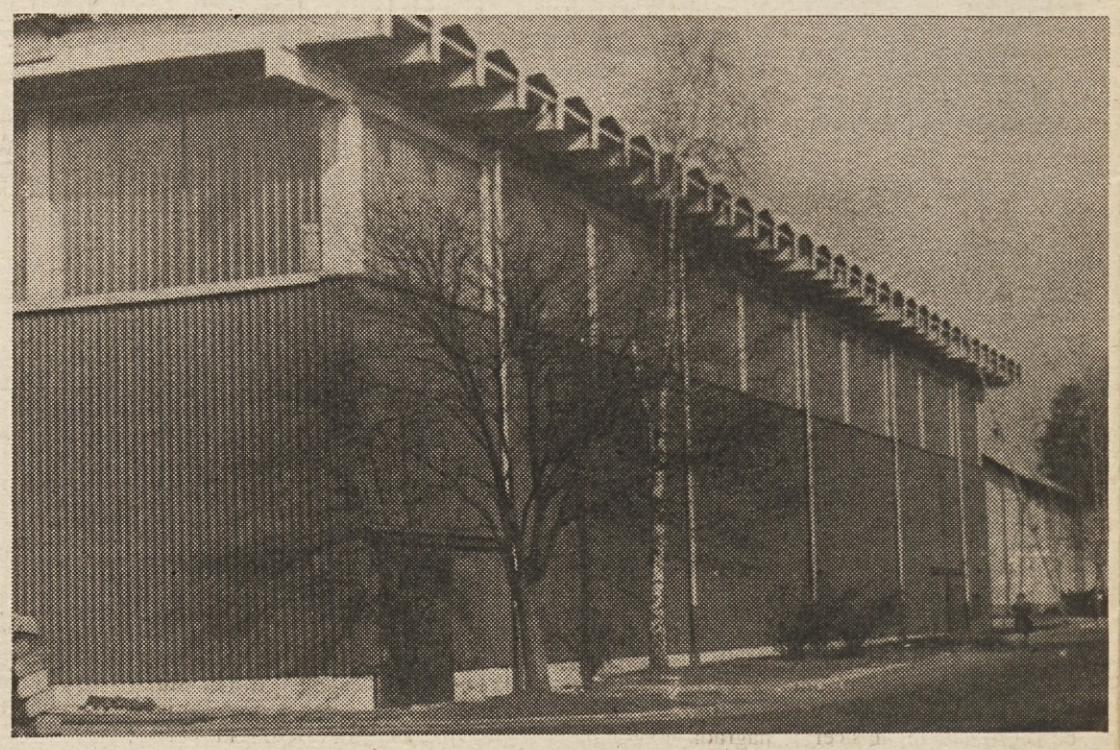

PRAZNIČNA NAGRADNA KRIŽANKA

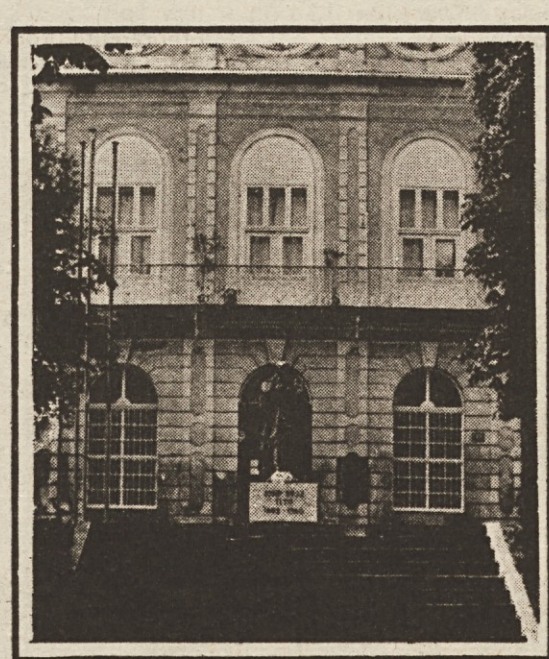

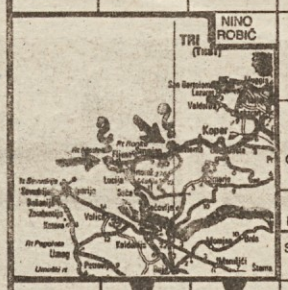

DE
ORIENT GROBO SUKNO
MARIBORSKA TOVARNA
ŠAHISTKA KUŠNIR
DRŽAVA Z NAJVEČ. ŠTEV. PREBIVALCEV
PRAOČE BOLGAR VLADAR DINASTIJE
SESTAVIL R. N.
EVROPSKI VELETOK
RADIOAKT ELEMENT
NAPAD, NASKOK
VALJEVO
STAR. AMERIŠKI TENIŠKI PROFESIONALEC
NAUK O GIBANJU IZSTRELKOV
OKRAJŠ. ČEŠKO MOŠ. IME
LJUBITELJSKO UKVARJANJE S ŠPORTOM
SLOV. BALETNIK IN KOREOGRAF
UJČEVA ŽENA
ŠVICARSKI KANTON
LETOPISEC, KRONIST
EDGAR DEGAS
VRH V JULIJCIH
KATEGOR. V BOKSU
CERKVENI ZBOR
EGIPČ. BOG SONCA
GURU NANAK
ADAM BOHORIČ
PEVKA TURNER
IRIDIJ
NEM. KEMIK, NOBELOVEC
NAJVIŠJA GORA TURČIJE
DE
IZJEMNOST, NEPRAVILNOST
VNETJE OBUŠESNE SLINAVKE, MUMPS
OKUSNA MORSKA RIBA, ZLATOBROV
STOPNJA NADREJENOSTI
AM. FILM. IGRALKA
POLOTOK V VZHODNI AZIJI
MILIMETER
REKRUTACIJE
ČANKAR
LEKARNA
TV REŽISER (ANTON)
AFRIŠKO JEZERO
ZVEZA ŠPORTNIH KLUBOV
RAČUN
VREDNOSTNI PAPIR
PERGAMSKI KRALJ
PRIRODA, NATURA
NOVO MESTO
JUGOSL. FILMSKA IGRALKA
OBLASTA BAKTERIJA
OLGA VIPOTNIK
KONJSKI »LASJE«
RADIJ
MADŽ.-ŠVICARSKI PIANIST
VEČSTAVČNA CERKV. SKLADBA
PRIDELOV KORENJA
DUKE ELLINGTON
PESNIK UJEVIĆ
RADO BORDON
AFRIŠKA DRŽAVA Z GL. M. DAR ES SALAM
VZOREC, PREDLOGA
GOBEC
LASTNOST NENARAVNEGA
ČRN PREMOG
OČE
KALO
ORANJE
SL. POLIT. DELAVKA (TILKA)
LITIJ
KRITIKA, PRESOJA
GL. MESTO JORDANIJE
MORSKA PENA
IGRA S 55 PALIČICAMI
GOVORJEN POKLICNI JEZIK, OZIROMA JEZIK DOLOČENE DRUŽBENE PLASTI
HENRY NEWMAN
KRAJ PRI KOČEVJU
PRVA SLOV. FILMSKA IGRALKA
SAMARIJ
VRTNA HIŠA, SENČNICA
AJBIŠ
DIRKAČ CLARK
SIBIRSKO LJUDSTVO OB LENI (ZAHA)
ITALIJ. DENARNA ENOTA
STAROŽID. KRALJ
LJUBEZ. PESNIK
ST. GRAD NA DONAVI
REKA SKOZI STRATFORD
NINO ROBIČ
ŠPANSKA PROVINCA
BIKOV GLAS
ORJAŠKE PTICE, KI NE LETAJO
MEKINE
FR. REKA V DOLINI CHAMONIXA
ANTON DERMOTA
KENGURU
NAŠ LEGENDARNI VODITELJ
SMILJAN ROZMAN
OSEBNI ZAIMEK
INDUSTR. RASTLINA, TEKSTILNA SUROVINA
MESTECE V SEVERNI ITALIJI (AQUILEIA)
VNETJE UŠESA
DEBER, TESEN
GL. MESTO BELORUSKE
SADNI ŠKODLJIVEC
NEOBČUTLJIVOST
RAČUNSKA TABLICA
2
BARVA IGRALNIH KART
AVSTRALSKI MEDVEDEK
VIK
PREDLAGAT. NOVITET
RUSKI PISATELJ
SLOVESNA IZJAVA, SKLEPNO BESEDILO
ŽIDOVSKO MOŠ. IME
GOZDNA OVIJALKA
TUR. MESTO OB IZLIVU MARICE
REČNA LADJA
TUR. SULTAN UBIT NA KOSOVU
KOLESAR, DRŽ. REPREZENTANT IZ KRANJA (BOJAN)
Hg KLORID, ODVAJALO
FIN.-ŠVED. PISATELJICA
MESTO V STAREM EGIPTU
IGRALEC DELON
PIJAČA IZ RIŽA
SLADKO IT. VINO
BURMANSKI POLITIK
SL. PESNICA (MAJDA)
STAROEG. BOGINJA (IZIDA)
UŽIVALEC MAMIL
MESTNI GIZDALIN
SP. DEL POSODE
SLAVKO KORBAR
PLANOTA V BOSNI
OKAY
TURČIJA
OBRAT ZA PRIDOBIV. SOLI
DE
PRITOK DONA S KAVKAZA
PUŠČ. POKRAJINA V ETIOPIJI
REKA V SEV. ITALIJI
ATLANT
SL. REŽISER (MILE)
RANOCELNIK
ZDRAV. TRAVN. RASTLINA
LATINSKI VEZNIK
PESNICA NOVY
ODMEV
MURSKA SOBOTA
ITALIJ. POLITIK
TRŽAŠKI PESNIK (UMBERTO)
SREDSTVO ZA ČIŠČ. KOVIN
EVROP. VELETOK
MELODIKA, PEVNOST
KRAVICA
STANICA, SOBICA
PORTUG. POROČEV. AGENCIJA
ILJUŠIN
PERUNIKA
ANCONA
RIM. BOGINJA JEZE
LOVRO TOMAN
JUGOSL. TENISAČ
LOVRO KUHAR
SREDIŠČE SLOVENIJE
LANENI IZDELKI
JAPONSKI POLITIK (KAKUEI)
ARGON

Rešitev pošljite do 5. avgusta 1981 na naslov: TOZD DELAVSKA ENOTNOST, Dalmatinova 4, Ljubljana, s pripisom na ovojnici: PRAZNIČNA NAGRADNA KRIŽANKA. Podelili bomo 10 nagrad, in sicer: 1. nagrada 1.000 din, 2. nagrada 700 din, 3. nagrada 500 din; 4. nagrada knjiga Monografija Ljubljana, 5. nagrada knjiga Komunikologija, 6. nagrada knjiga Frommova humanistična vizija, 7. nagrada knjiga Kibernetika, 8. nagrada serija značk 40 let vstaje, 9. nagrada serija značk 30 let samoupravljanja, 10. nagrada serija značk koroški partizani.

Rešitev nagradne križanke št. 24

PRASK, IVAN MRAK, MAKS, ROLBA, SONATINA, OPAL, IKA, ZAKLAD, NIMB, ALA, POHVALA, MLEKO, UKREP, RV, AČ, LK, OMAN, TEAM, ANTROPOLOGI, TIRTEJ, VJATKA, ANALITIKA, GA, NANA, RANE, IRAN, TODD, IČINOMIJA, JEREBIČAR, KIN, PANEL, ACA, ANINA

Izžrebani reševalci nagradne križanke št. 24

1. nagrada 300 din: Silva Junger, Kotlje 38, 62390 Ravne; 2. nagrada 200 din: Erika Golec, Vreskovo 6, 61420 Trbovlje; 3. nagrada 150 din: Sašo Kuzma, Dol 4, 61353 Borovnica.
Nagrade bomo poslali po pošti.

Pesem, večno živa, je ravnala korak tudi na slavju

Naj zaori pesem o svobodi

Korak udeležencev svečane prireditve ob 40-letnici vstaje so okrepili tudi partizanski pevski zbori iz Slovenije in zamejstva. Kdo bi ne zravnal hrbta, dvignil glave ob pesmi partizanskega pevskega zbora Ljubljana?! Pa Koroški partizanski zbor iz Celovca, orkester ljubljanske armijske oblasti, moški pevski zbor Partizan iz Maribora, Tržaški partizanski pevski zbor, pevci mladinskega pevskega zbora osnovne šole Franjo Vrunč iz Slovenj Gradca... Vsak posebej in še sploh, ko je zadonela pesem vseh pevcev hkrati, je korake množice brž ubral v korakanje, v ponosno stopanje po s slavo ovenčanih taktih.

Koroški partizanski pevski zbor iz Celovca je nedvomno najmlajši v družini slovenskih partizanskih pevskih zborov. Ustanovili so ga na pobudo Zveze koroških partizanov iz Celovca v začetku oktobra lani. Njegov smisel in cilj je ohranjati in negovati pesem slovenskega in drugih narodov in narodnosti, partizansko, delavsko, narodno in umetno pesem in tako prispevati svoj živi delež zvestobi izročilom OF in s tem krepitvi narodnostne zavesti koroških Slovencev. V zboru pojejo večinoma mladi pevci in pevke, vsi ti pa so iz vseh treh koroških dolin: Roža, Podjune in Zilje. To so dijaki in dijakinje, kmetje in gospodinje, študenti, delavci in profesorji. Zbor šteje 50 pevcev in pevk in številčno še raste. Vodi ga prof. Branko Čepin, pokrovitelj pa je Zveza koroških partizanov in Zveza slovenskih organizacij iz Celovca.

Vojni orkester ljubljanske armijske oblasti nadaljuje tradicije pihalnega orkestra Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, ustanovljenega na pobudo tovariša Borisa Kidriča v Črnomlju 1944. leta. Ves čas, odkar obstaja, orkester zelo aktivno deluje za potrebe vojnih enot in ustanov, kot tudi za družbenopolitične in delovne organizacije v Ljubljani in tudi na širšem področju Slovenije. Izvaja v glavnem domače revolucionarne kompozicije in narodno glasbo. Orkester zelo uspešno sodeluje s kulturnimi ustanovami, zbori in drugimi institucijami. Vključuje se v vse pomembnejše manifestacije v Sloveniji. V letošnjem letu, ko proslavljamo 40-letnico revolucije in vstaje naših narodov in narodnosti, je vojni orkester LAO poleg drugih javnih nastopov posnel v sodelovanju z združenimi okteti lesarske industrije Slovenije veliko ploščo in kaseto, ki je izšla pred praznikom Osvobodilne fronte, oziroma pred praznikom dneva borcev. Orkester je tudi sprejel plaketo zveznega sekretarja za ljudsko obrambo, priznanje ZZB NOV Slovenije za negovanje revolucionarne glasbe in priznanja za več prvih mest na tekmovanjih pihalnih orkestrov JLA.

Moški pevski zbor Partizan je bil ustanovljen novembra leta 1963 v Mariboru. Ustanovili so ga vojni invalidi in borci NOB. Prizadevanja šestnajstih pevcev, ustanoviteljev zbora, so moralno in materialno podprli v krajevni organizaciji ZZB NOV Koroška vrata, pozneje pa tudi druge organizacije ZZB NOV, posebej pa še enote JLA v Mariboru, s katerimi jih vežejo še posebej pristne tovariške vezi. V letih po ustanovitvi je zbor nastopal na vrsti pomembnih prireditev v domovini, leta 1977 pa je prvikrat nastopil na republiškem tekmovanju Naša pesem, kjer je osvojil bronasto plaketo. Med številnimi nastopi in priznanji v tem letu stoji na posebnem mestu nastop na zaključnem koncertu ob proslavi jubilejev tovariša Tita pod imenom »Festival revolucionarne pesmi« v Mostarju. Danes šteje zbor 42 članov in ga že vrsto let uspešno vodi prof. Vilko Homer. Pokroviteljstvo nad zborom ima občinski odbor ZZB NOV Maribor.

Tržaški partizanski pevski zbor je bil ustanovljen leta 1973. Skupini 40 pobudnikov se je na mah pridružilo nad 100 starejših in mlajših ljudi, pretežno borcev in aktivistov. Danes šteje zbor okoli 150 članov — pevcev, orkestrašev, recitatorjev in raznih sodelavcev. Nad 40 pevcev je mlajšega rodu, orkestraši pa so skoraj vsi zelo mladi, kar je trdno jamstvo, da partizanska pesem še ne bo izumrla. Od svoje ustanovitve pa do danes je TPPZ priredil 140 koncertov, ki jim je prisostvovalo skoraj dva in pol milijona ljudi. Najprej je zbor pod vodstvom Oskarja Kjudra naštudiral splet partizanskih pesmi s skupnim naslovom Partizanski miting. Zbor se je nato lotil novega repertoarja — partizanske balade, spleta slovenskih in drugih jugoslovanskih, italijanskih, ruskih, čeških, kubanskih, španskih in bolgarskih pesmi. Zbor ima tudi vrsto domačih in tujih priznanj, med najlepša pa sodi vabilo za nastop pred predsednikom Titom v njegovi rezidenci na Brdu v Sloveniji. Zbor sestavljajo ljudje iz Trsta in 22 okoliških vasi, ki se dvakrat tedensko zberejo v bazoviškem domu na vaji. Bivši borci oziroma aktivisti podoživljajo s pesmijo tragične in herojske trenutke iz naše preteklosti. Mladi pa se vanj vključujejo v hvalevrednem prepričanju, da bodo s tem tvorno prispevali k trajnemu boju za družbeni napredek, za katerega so njihovi očetje in dedje žrtvovali svoja življenja.

Mladinski pevski zbor osnovne šole Franjo Vrunč iz Slovenj Gradca deluje že od leta 1945. Že zgodaj se je uvrstil med najboljše zbore koroške krajine in tudi med najboljše zbore v republiki. Redno sodeluje na republiški reviji v Zagorju, festivalu Kurirček v Mariboru, večkrat pa je sodeloval tudi na mladinskem festivalu v Celju. Letos je prejel na zveznem tekmovanju v Celju srebrno medaljo. Gostoval pa je tudi že v Varaždinu, Gornjem Milanovcu, Celovcu, Gradcu in ČSSR. Med najlepše dogodke zbora sodi nastop pred tovarišem Titom in Edvardom Kardeljem, ko sta obiskala Slovenj Gradec med mednarodno razstavo »Mir in prijateljstvo med narodi«.

Jubilejne značke ob 40-letnici vstaje in socialistične revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije

Ob 40-letnici vstaje in socialistične revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije so jugoslovanski sindikalni listi »Delavska enotnost«, »Dolgozok«, »Radnička štampa — Rad«, »Radničke novine« in »Trudbenik« pripravili jubilejno značko, ki je izdelana na osnovi idejne rešitve, sprejete v okviru javnega natečaja, ki so ga pred tem razpisali vsi jugoslovanski sindikalni listi.

Jubilejno značko lahko v seriji ali posamezno (kot je razvidno iz naročilnice) naročite na naslov: DELAVSKA ENOTNOST, Ljubljana, Dalmatinova 4, ali kupite v knjigarni DE na Tavčarjevi 5 v Ljubljani.

odreži in pošlji

NAROČILNICA

Pri TOZD Delavska enotnost, Ljubljana, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana, nepreklicno naročamo:

..... serij po 5 značk po 120 din za serijo,
..... značk z likom tovariša Tita — nikljana po 20 din za kos,
..... značk s podpisom Tita — pozlačena po 20 din za kos,
..... značk s podpisom tovariša Tita — nikljana po 20 din za kos,
..... značk grb SFRJ — pozlačena po 20 din za kos.

Značke pošljite na naslov: .....

.....
(ulica, poštna št., kraj)

Datum: .....

..... (žig) ..... (čitljiv podpis naročnika)

Račun bomo plačali v 15 dneh po prejemu značk.

DE

Delavska enotnost, glasilo Zveze sindikatov Slovenije. List je bil ustanovljen 20. novembra 1942. leta. Izdaja ČGP Delo — TOZD Delavska enotnost, 61000 Ljubljana, Dalmatinova 4. List urejajo: Andrej Agnič, Ciril Brajer, Dušan Gačnik (glavni urednik in direktor TOZD), Sonja Gašperšič, Marjan Horvat, Damjan Križnik, Ivo Kuljaj, Emil Lah, Rafael Lindič (tehnični urednik), Boris Rugelj, Sonja Seljak (redaktorica), Janez Sever, Peter Štefanič, Andrej Ulaga, Janez Voljč in Majda Žlender (odgovorna urednica). Pomočnik direktorja TOZD Milan Živkovič. Poštni predal 313. — VI. Telefoni: glavni urednik in direktor TOZD 316-672, odgovorna urednica DE 323-554, pomočnik direktorja TOZD 312-691, tajništvo uredništva 316-672, novinarji 316-695, odgovorni urednik založbe 310-033 int. 275 ali 271, ekonomsko komercialni sektor 322-947, naročnina DE 310-033 int. 278, knjigarna in galerija, Tavčarjeva 5, 61000 Ljubljana 317-870, uredništvo »Naš delavec« in tovarniški tisk, Miklošičeva 26-III, 61000 Ljubljana 326-754, računovodstvo 322-975. Račun pri SDK Ljubljana, št. 50100-603-41502. Posamezna številka DE 9,00 din, letna naročnina je 468,00 din. Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo. Poštnina plačana v gotovini. Tisk »Ljudska pravica« Ljubljana. **Založniški svet Delavske enotnosti:** predsednik: Miran Potrč, člani: Tilka Blaha, Silva Bočaj, Urška Cvetko, Janez Čebulj, Majda Emeršič, Slavko Grčar, Janez Korošec, Edo Lenarčič, Mira Maljuna, Jože Ogrizek, Boštjan Pirc, Janez Prijatelj, Janko Sedonja, Vlado Šlamberger in Jože Varl.